

Б Е З К О Ш Т О В Н О

СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

**ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ
У ПИТАННЯХ ТА ВІДПОВІДЯХ**

Практичним посібником "Страховання в Україні" Проект "Центр комерційного права", що здійснюється компанією "Делойт Туш Томатсу" за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку, продовжує серію публікацій з актуальних питань українського законодавства у галузі комерційного права.

Процес демонополізації економіки, який охопив всі галузі народного господарства, одразу ж позначився і на такій сфері суспільних правових відносин, як страхування. Усунення монополії держави при вирішенні юридичних та економічних питань страхової справи та поява недержавних страхових компаній створили передумови формування страхового ринку України на ринкових засадах.

Сподіваємося, що даний посібник буде цікавим і корисним як для фахівців страхової справи, так і для широкого кола зацікавлених осіб.

*Відгуки та пропозиції просимо
надсилати за адресою:*

Україна, 01004, Київ, вул. Шовковична, 42-44,

Центр комерційного права

тел.: +38 (044) 490-65-75

факс: +38 (044) 490-65-74

E-mail: clc@clc.com.ua

Web-site: www.commerciallaw.com.ua

Автор - Олександр Залетов,
радник Міжнародної асоціації
працівників небанківських
фінансових установ,
відповідальний секретар
Консультативної ради з розвитку
страхування при Міністерстві
фінансів України

Рецензент - Дарел Браун,
старший юридичний радник
Проекту "Центр комерційного
права"

Редактор - Олена Якименко

Проект здійснюється
за фінансової підтримки
Агентства США
з міжнародного розвитку

Project funded by the
US Agency for International
Development

СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ:

ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ У ПИТАННЯХ ТА ВІДПОВІДЯХ

Київ-2003

Вступне слово

Дарел Браун,

старший юридичний радник Проекту "Центр комерційного права"

Цей посібник у формі питань і відповідей містить узагальнені положення законодавства в галузі страхування. В ньому також подано узагальнені статистичні дані та пояснення щодо основних видів страхування, наявних в Україні, та страхових компаній, що працюють на українському ринку страхування.

У 2001 році індустрія страхування в Україні становила близько 1,5% ВВП. Домінуючим на ринку було загальне страхування, тобто страхування майна та страхування від нещасних випадків. Страхування життя не перевищувало 0,52% загальної суми страхових премій (15,773 мільйонів гривень).

У країнах розвиненої ринкової економіки страховий бізнес відіграє набагато суттєвішу та помітнішу роль. Наприклад, в Канаді, звідки я родом, на кінець 2000 року компанії із страхування життя та здоров'я утримували (від імені власників полісів із страхування життя та медичного страхування) активи на суму 267,1 мільярдів доларів, в тому числі понад 2/3 всіх коштів пенсійного забезпечення канадців. Переважна частина активів страхових компаній була розміщена в різних галузях економіки Канади, зокрема, в державних облігаціях (57,2 млрд. доларів), корпоративних облігаціях (47,5 млрд. доларів), акціях підприємств (33,9 млрд. доларів), взаємних фондах (31,1 млрд. доларів), іпотечних кредитах комерційним структурам (23,3 млрд. доларів) та іпотечних кредитах приватним особам (17,9 млрд. доларів).

На відміну від України обсяг загального страхування в Канаді (у доларовому вимірі) є набагато меншим від обсягів страхування життя та медичного страхування. Так в 2000 році обсяг продажів страхових компаній Канади, що займаються загальним страхуванням, становив понад 20,2 мільярди доларів, а вартість контрольованих активів - 62,5 мільярдів. Як і страховики в галузі страхування життя і медичного страхування, компанії загального страхування вкладають кошти переважно в органи місцевої влади, корпоративні облігації та привілейовані й звичайні акції. Такі інвестиції являються забезпеченими фінансовими інструментами, які є джерелом стабільного доходу. Згідно із законодавством, такі інвестиції мають бути "розумними".

В Україні існує чимало обмежень, які перешкоджають поступу і потенційному зростанню страхової галузі. Для забезпечення такого поступу необхідно виконати низку важливих завдань.

- Стратегія уряду повинна сприяти економічній стабільності, створенню міцної фінансової та юридичної інфраструктури, в тому числі впровадженню раціональної політики у сфері банківської діяльності, кредитування, власності на землю, оподаткування та регулювання підприємницької діяльності. Визначальну роль у досягненні цієї мети відіграватиме прийняття засадничих законодавчих документів, зокрема довгоочікуваного *Цивільного Кодексу*, та розробка розумної податкової політики, сприятливої для розвитку нових страхових продуктів.
- Має бути утворено сильний і впливовий регуляторний орган, що буде достатньою мірою незалежним від уряду і страхового бізнесу, матиме відповідний бюджет для утримання кваліфікованого персоналу, а також буде наділений необхідними наглядовими й регуляторними повноваженнями із встановлення правил і нормативів, проведення моніторингу і вивчення діяльності страховиків, а в разі потреби – втручання в таку діяльність або її припинення.
- Індустрія страхування повинна відповідати пруденційним вимогам і операційним стандартам, діяти професійно, прозоро і відповідально в умовах чесної конкуренції і згідно із принципами й методами, що забезпечують необхідну інформацію і належні стимули.

Прийняття закону про страхування в 2001 році стало важливим кроком на шляху розбудови страхової галузі в Україні. Однак Закон має певні недоліки. Надто довгий перелік обов'язкових видів страхування суперечить міжнародній практиці. В багатьох країнах із перехідною економікою страхове лобі домагається прийняття широкого спектру обов'язкових видів страхування, сподіваючись, що це допоможе збільшити прибутки галузі. Проте законодавче закріплення примусовості страхування не завжди означає зміцнення самого страхового сектору.

В 2001 році було прийнято Закон України *"Про небанківські фінансові послуги"* з метою об'єднання та посилення регуляторних механізмів у галузі небанківських фінансових послуг, включно зі страхуванням, та створення законодавчого підґрунтя функціонування незалежного регуляторного органу в новому небанківському фінансовому секторі, в тому числі і в галузі добровільного пенсійного забезпечення. Однак Закон (в його остаточній редакції) не передбачає шляхів забезпечення бюджетної самостійності, що була б запорукою інституційної незалежності нового регуляторного органу. Більше того, той факт, що й досі не прийнято положення про такий регуляторний орган, свідчить про відсутність політичної волі просуватися вперед у втіленні концепції єдиного механізму регулювання.

Страховий сектор розвиватиметься мірою зростання і зміцнення економіки та формування у потенційних споживачів ставлення до страхування як до сильної і сталої галузі. З часом таке ставлення поширюватиметься

і міцнішатиме за умови, що недоліки у діяльності страхових компаній буде зведено до мінімуму, а споживачі зможуть пересвідчитися, що їхні законні вимоги щодо сплати страхових відшкодувань задовольняються своєчасно й ефективно із застосуванням простих і прозорих процедур. Страхові компанії повинні бути відкритими у наданні інформації, потрібної інвесторам, споживачам, керівникам та контролюючим органам для адекватної оцінки діяльності цих компаній. А для цього потрібно застосовувати розумні принципи бухгалтерського обліку та актуарних розрахунків, узгоджені та схвалені незалежними експертами – бухгалтерами і актуаріями високої кваліфікації. Потрібно також створити систему обміну даних, яка сприятиме встановленню надійних та виправданих розмірів страхових премій. Фінансові зобов'язання повинні бути відокремлені та забезпечені достатніми активами, що гарантуватиме платоспроможність страховиків. Повинні бути прийняті пруденційні (розумні) правила інвестування, що максимально відповідали б міжнародним вимогам і, водночас, враховували можливості і обмеження національної економіки.

Міністерство фінансів зробило декілька надзвичайно важливих кроків для поліпшення страхового клімату у країні, зокрема через запровадження у законі вищого мінімального рівня капіталу страховиків та усунення обмежень на участь іноземних страховиків на внутрішньому страховому ринку. Наразі Міністерство працює над створенням нормативно-регуляторної бази, передбаченої новим законом, в тому числі щодо платоспроможності компаній із страхування життя та інших видів страхування, а також формування резервів страховиків.

Немає сумніву, що Україна поступово розширить ринок страхових послуг. І хоча провідними видами страхування зараз є, і певний час в майбутньому залишатимуться, страхування майна та страхування проти нещасних випадків, я сподіваюсь, що ознакою зрілості українського ринку страхування стане значне зростання питомої ваги страхування життя. Останнє має поєднатися із розвитком механізмів довгострокового інвестування, завдяки яким страховики зможуть забезпечити свої довготермінові фінансові зобов'язання відносно довготривалими інвестиціями. Це знову повертає мене до думки, на якій я наголосив вище. А саме про те, що головною передумовою успішного розвитку страхування в Україні є подальше удосконалення законодавчої бази і юридичної інфраструктури, яке забезпечує розвиток української економіки в цілому.

Ми сподіваємося, що цей посібник виявиться для практичних працівників у галузі страхування корисним джерелом інформації про сучасну законодавчу базу страхування в Україні. Центр комерційного права розробляє рекомендації щодо окремих аспектів страхової діяльності, які, в разі прийняття, сприятимуть подальшому удосконаленню механізмів її регулювання. Ми також сподіваємося поновлювати матеріали посібника у міру розробки нових документів у галузі страхування та внесенні змін у чинні нормативно-законодавчі документи.

Зміст

Передмова	7
Вступ	9
Історія становлення та розвитку страхування в Україні	11
Система державного нагляду та регулювання страхової діяльності	21
Особливості створення, реорганізації, банкрутства та ліквідації страхової компанії	42
Страхові посередники	50
Договір страхування та види страхування	53
Аналіз діяльності страхової компанії	99
Оподаткування	105
Додаток 1	118
Додаток 2	121
Додаток 3	124
Додаток 4	127
Список використаної літератури	130

Передмова

Оксана Слюсаренко,

*начальник департаменту фінансових установ та ринків
Міністерства фінансів України, д.е.н.*

В громадській свідомості населення України, в тому числі у представників різних гілок влади, страхування все частіше сприймається як необхідний та важливий фінансовий інструмент, що забезпечує соціально-економічну стабільність і безпеку, розвиток підприємництва, ефективний захист майнових інтересів громадян і організацій від природних, техногенних, економічних та інших ризиків, реалізацію державної політики соціально-економічного захисту населення.

Важливу роль розвитку страхової справи та захисту інтересів страхових організацій відіграють об'єднання страховиків. Усе більш значиму роль починають грати також страхові брокери. В зв'язку з використанням заходів щодо удосконалення правової бази страхування та введенням нових видів обов'язкового страхування можна прогнозувати подальше значне зростання страхових операцій, і, як наслідок цього, зростання загальних обсягів акумулювання коштів у сфері страхування.

Пріоритетами державної політики щодо розвитку страхового ринку України на найближчі роки повинні стати:

- розвиток соціально значущих видів страхування, пов'язаних, у першу чергу, з життям, здоров'ям, працездатністю і додатковою пенсією фізичної особи;
- підвищення ефективності державного регулювання страхової діяльності;
- створення конкурентного середовища серед страховиків і страхових посередників;
- наближення організації вітчизняного страхового ринку до світових стандартів;
- реалізація норм щодо обов'язковості страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів, зареєстрованих на території України;
- забезпечення умов конкурентної діяльності страхових компаній у системі загальнодержавного обов'язкового соціального страхування.

Соціально-економічне страхування вимагає виконання комплексу взаємопов'язаних заходів щодо забезпечення сприятливих правових і організаційно-економічних умов для його становлення та ефективного розвитку в Україні.

Це можливо в разі реалізації Концепції державної політики розвитку страхування до 2010 року, метою якої повинно стати спрямування спільних дій органів державної влади та учасників страхового ринку на створення режиму найбільшого сприяння страхуванню, перетворення його в ефективну складову соціального захисту населення, створення привабливого і доступного для страхувальників ринку страхових послуг, впровадження в Україні перевірених світовою практикою форм і видів страхування.

Вступ

Олександр Залетов,

радник Міжнародної асоціації працівників небанківських фінансових установ, відповідальний секретар Консультативної ради з розвитку страхування при Міністерстві фінансів України

Дане видання представляє собою свого роду путівник по спеціальному і складному сектору економіки, що називається страховим ринком.

Для страхового ринку України сьогодні характерними рисами є:

- поступове збільшення обсягів надання страхових послуг, а також розширення видів страхування;
- суттєве перевищення темпів росту надходжень страхових платежів над темпами інфляції, тобто відбувається реальне зростання обсягів страхових послуг;
- випередження темпів росту страхових платежів над темпами росту страхових виплат;
- вдосконалення системи контролю з боку держави за діяльністю страховиків.

У населення, а часто й у підприємців, існує думка, що тільки держава відповідає за діяльність страхових компаній, а тому споживач страхових послуг виявляється не достатньо підготовлений до того, як обрати той або інший вид страхування, як оформляється договір страхування, у чому можна довіритися страховому посереднику (страховому агенту або страховому брокеру), як обрати страхову компанію, й у чому полягає державний контроль за страховиком.

Отже, дане видання ставить за мету:

- надати необхідні роз'яснення бухгалтерам та аудиторам, фірми яких працюють із страховими компаніями;
- пояснити громадянам і підприємцям, що і на яких умовах може бути застраховано, тобто що може бути предметом договору страхування, розлумачити особливості страхового законодавства, як ці особливості впливають на процедуру укладання договору страхування та його виконання;
- дати основні поняття про те, як улаштований і функціонує державний нагляд за страховою діяльністю, як діють на вітчизняному страховому ринку страхові компанії та страхові посередники;
- забезпечити необхідною інформацією про те, які законодавчі акти захищають права й інтереси клієнтів страхових компаній, який порядок розв'язання спорів за договорами страхування;
- довести до відома населення, що відносини страхувальника (громадянина або юридичної особи) із страховою компанією регулю-

ються не тільки страховим законодавством, але й іншими законами, незнання яких може істотно ускладнити взаємовідносини клієнтів із страховиком.

І, нарешті, переконати, що страхування є оптимальним засобом захисту майнових інтересів громадян та підприємств за умови дотримання ними правил поведінки на страховому ринку і наявності достатньої інформації.

Історія становлення та розвитку страхування в Україні

Запитання 1. Як виникло страхування в Україні?

Починаючи з XIII ст. і до появи залізниці на теренах сучасної України велику роль у перевезенні вантажів на далекі відстані відігравало чумацтво. Чумаки гуртом подорожували на возах, запряжених волами. Якщо в дорозі у якогось чумака гинув віл чи ламався дерев'яний віз, то зусиллями всього гурту купували потерпілому потрібні засоби пересування, аби він міг подорожувати далі.

Перше ж товариство взаємного страхування від вогню було створено в Полтаві в 1863 році. Згодом ціла низка товариств такого типу з'явилася також у Києві, Одесі та Харкові. Ці товариства обслуговували здебільшого великих домовласників, купців і фабрикантів у межах відповідного міста. Страхувальникам, які укладали договори страхування на кілька років підряд, надавалися пільги і навіть допускалося безплатне страхування за так званим "золотим полісом".

Особисте страхування виникло в 30-х роках XIX століття. Протягом тривалого часу страхування життя було монополією Російського товариства застрахованих капіталів і доходів. Статут товариства передбачав страхування за чотирма видами (розрядами):

А - страхування капіталу;

В - страхування пенсій на користь спадкоємців і в разі дожиття до певного віку;

С - страхування пенсій на користь самого страхувальника (страхування на дожиття);

В - страхування капіталів і пенсій на користь дітей при досягненні ними певного віку. Понад 97% припадало на розряд А.

Страхуванням життя, крім акціонерних товариств і ощадних кас, займалися також товариства взаємного страхування. Одне з яких було розташовано в Києві.

У другій половині XIX ст. спектр страхових послуг уже був досить широким. Страхові товариства приймали на страхування будівлі, тварин, меблі, одягу, засоби транспорту, вантажі. Певного розвитку набуло страхування життя.

Досить поширеним було й самострахування. Так, створене 1857 року Російське товариство пароплавства і торгівлі мало своєю головною базою Одесу.

Набули поширення товариства взаємного страхування серед землевласників. За прикладом Ліфляндського товариства було організовано товариство взаємного страхування землевласників у Києві. Воно ставило своїм завданням відшкодування збитків, завданих вогнем землевласникам Київської, Подільської та Волинської губерній.

Основним видом страхування і надалі лишалося страхування від вогню. Поняття такого страхування значно розширилося, охопивши більший набір ризиків.

З 1894 року встановлено державний нагляд за діяльністю акціонерних страхових товариств, який здійснювався Міністерством внутрішніх справ. Інспектори міністерства утримувалися на кошти від спеціальних внесків страхових організацій.

У 1909 році було затверджено статут Товариства страхування від вогню майна гірничих і гірничозаводських підприємств (Харків).

У дореволюційні роки одним із важливих центрів страхування в Україні була Одеса. Тут існували самостійні страхові товариства, а також філії провідних страхових компаній Петербурга й Москви, іноземних страховиків, діяльність яких була дозволена з 1885 року, серед яких були американські, англійські, німецькі, французькі компанії зі страхування життя.

Запитання 2. Як здійснювалось надання страхових послуг за часів Радянської України?

За роки радянської влади страхування в Україні розвивалося нерівномірно. Так, з 1921 року страхування майна державних підприємств і організацій здійснювалось добровільно. Але вже Постановою ЦВК і РНК СРСР від 4 вересня 1929 року запроваджувалось обов'язкове страхування в державній промисловості, яке охоплювало практично все майно, і вже через два роки страхові платежі були включені до складу податку з обороту, що зумовило зміну в порядку відшкодування збитків.

Водночас страхування кооперативних і громадських підприємств, куди ввійшли і колгоспи, було переведено на державну основу. Відповідну роботу мали виконувати органи Держстраху СРСР, які організували також роботу з обов'язкового та добровільного страхування майна громадян.

На той час не існувало чіткої концепції і щодо розвитку особистого страхування. З березня 1929 року набуло значного поширення колективне страхування. Спочатку ставилося завдання охопити страхуванням не менш як 75% працюючих. Та вже до 1940 року фактичний показник знизився до 30%. Цей вид страхування став збитковим. Його відмінили, але ввели індивідуальне змішане страхування, страхування на випадок смерті і втрати працездатності, страхування від нещасних випадків. Перестрахування в СРСР отримало свій розвиток з 1921 року, коли страхові ризики, що приймалися кооперативами і перевищували суми, встановлені Держстрахом, необхідно було перестраховувати в певній частці в державній страховій організації за угодою з Держстрахом.

У повоєнні роки було вжито деяких важливих заходів, спрямованих на посилення ролі страхування в розвитку економіки, зокрема, прийнято Постанову Ради Міністрів УРСР від 26 листопада 1958 р. N 1645 "Про затвердження Положення про органи державного страхування в Українській РСР". У період реформ 60-х років багато зроблено з налагодження страхового захисту сільськогосподарських підприємств, без якого важко було запровадити грошову гарантовану оплату праці колгоспників, здійснити перехід колгоспів до прямого банківського кредитування, зміцнити інші напрямки госпрозрахункових відносин. Запроваджені з 1968 року умови обов'язкового страхування майна колгоспів ґрунтувалися на принципі еквівалентності взаємовідносин страховика зі страхувальниками (їхньою скупністю), зроблено крок уперед у методології формування страхових резервів, збільшено норму страхового покриття і розширено перелік страхових подій (зокрема включено засуху). Ефективність цих заходів підтверджується тим, що вже через 10 років уряд визнав за доцільне перевести на такі умови страхування і державні сільськогосподарські підприємства. Так було спростовано тезу про те, що "держава не може сама себе страхувати".

Протягом 60 - 70-х років було запроваджено нові види страхування майна, життя та здоров'я громадян. З 1988 року державні підприємства дістали право на здійснення добровільного страхування майна і відповідальності. Однак, незважаючи на серйозні зміни в ставленні до страхової справи, її розвиток ще сильно відставав від рівня країн з ринковою економікою.

Запитання 3. Як відбулося становлення ринку страхових послуг в незалежній Україні?

До 1988 року в Україні, як і в республіках колишнього СРСР, існувала монополія двох державних страхових компаній: Держстраху та Індержстраху, діяльність яких носила державно - регульований характер, що передбачав значні надходження від страхових платежів до бюджету та виділення з бюджету, у випадку необхідності, коштів на виплату страхових відшкодувань. Функції страховика на території нинішньої України в той час виконувала система Укрдержстраху, в якій працювало майже 14 тисяч спеціалістів та 29 тисяч позаштатних страхових агентів.

Початок демонополізації страхової справи в колишньому СРСР поклав Закон "Про кооперацію", прийнятий Верховною Радою СРСР 26 травня 1988 року. Цим законом встановлювалось, що кооперативи можуть страхувати своє майно та майнові інтереси в органах державного страхування, а також створювати кооперативні страхові установи, визначати умови, порядок та види страхування.

Більш значну роль в процесі створення недержавних страхових організацій відіграли: затверджене 19 червня 1990 року Радою Міністрів СРСР Положення про акціонерні товариства та товариства з обмеженою

відповідальністю та Постанова "Про заходи щодо демонополізації народного господарства", затверджена 16 серпня 1990 року. Дані нормативні акти прямо дозволяли займатися страховою діяльністю і конкурувати між собою державним, акціонерним, взаємним та кооперативним товариствам. Демонополізація відбувалась і в системі Держстраху. Вона стверджувалась, перш за все, в наданні страховим організаціям республік права проводити регіональні види майнового та особистого страхування, які не є єдиними по країні. Починаючи з 1991 року, після припинення існування СРСР, Україна стала самостійно вирішувати всі питання стосовно організації страхової діяльності.

З метою надання громадянам додаткових соціальних гарантій при переході до ринкової економіки, забезпечення страхового захисту економічних інтересів держави, процесу виробництва і споживання, своєчасного відшкодування збитків, заподіяваних стихійним лихом, катастрофами та іншими непередбаченими подіями, Кабінет Міністрів України 16 жовтня 1991 року за N 272 видає Постанову "Про створення Української державної страхової комерційної організації".

Ця Постанова стала фактично історичною, так як була першою спробою розвитку страхування в Україні на нових засадах. Вона:

- визначила створення Української державної страхової комерційної організації (Укрдержстраху) на базі діючого при Міністерстві фінансів України Головного управління державного страхування України, звільнивши це Міністерство від функцій безпосереднього керівництва державним страхуванням;
- установила, що Укрдержстрах є правонаступником Головного управління державного страхування України і здійснює на території України усі види державного обов'язкового страхування майна підприємств, організацій і громадян, добровільного особового й майнового страхування, а також інші види державного обов'язкового страхування відповідно до чинного законодавства України; проводить запобіжну та інвестиційну діяльність, перестраховувальні операції (в тому числі в іноземній валюті), розвиває ділове співробітництво із страховими організаціями інших республік і країн, веде спільну страхову діяльність;
- затвердила Статут Укрдержстраху.

Міністерствам і відомствам України, Раді Міністрів Кримської АРСР, обласним, Київському і Севастопольському міськвиконкомом було рекомендовано сприяти Укрдержстраху у його діяльності та забезпеченні своєчасного проведення ним заходів щодо відшкодування втрат від наслідків стихійного лиха, аварій і катастроф.

Так починалась вже нова ера - ера комерційного страхування. В наступні роки розвиток страхового ринку України відбувався в умовах формування страхового законодавства в рамках правової бази вже незалежної держави.

Запитання 4. Які фактори зумовили розвиток державного регулювання та нагляду страхового ринку України?

До основних факторів, які визначали розвиток державного регулювання страхового ринку та нагляду за діяльністю страхових організацій у 1991 - 2001 роках, можна віднести:

1. Перехід до ринкових механізмів регулювання в економіці держави.
2. Зменшення бюджетного фінансування і перехід до комерційного фінансування реконструкції економіки.
3. Запровадження масштабної приватизації і пов'язані з нею:
 - розміщення приватизаційних цінних паперів;
 - розміщення акцій приватизованих підприємств;
 - поява комерційних страхових організацій з обслуговування приватизаційних процесів;
 - розміщення цінних паперів новими суб'єктами господарської діяльності;
 - запровадження практики фінансування дефіциту державного бюджету і поява облігацій внутрішньої державної позики.

Останні роки в економіці України страхування все прочніше займає своє належне місце, забезпечуючи соціально-економічну стабільність і безпеку, розвиток підприємництва, ефективний захист майнових інтересів громадян і організацій від природних, техногенних, економічних і інших ризиків, реалізацію державної політики соціально-економічного захисту населення.

Запитання 5. Які показники діяльності мають страхові організації України?

Починаючи з 1994 року спостерігається стабільне зростання валових показників діяльності страхового ринку. Звичайно, його обсяги на даний момент не відповідають рівню розвинутих країн. Разом з тим необхідно врахувати, що розвиток страхового ринку України в минулому році відбувався в умовах погравлення економічної діяльності, зниження темпів падіння виробництва. Це вплинуло на його показники, що є достатньо високими в порівнянні з іншими галузями економіки.

Табл.1. Показники діяльності страхових організацій України протягом 1994 - 2001 рр.

Показники	Роки									Темп зростання, %						
	1994	1995	1996	1997	1998	1999		2000	2001	95/94	96/95	97/96	98/97	99/98	00/99	01/00
Частка страхування у ВВП, %	1,2	0,45	0,39	0,44	0,76	0,92		1,2	1,5	37	86	113	173	121	130	125
Кількість страховиків, од.	616	655	700	241	233	254		263	328	106	107	34	96	109	103	125
Страхові премії, тис. грн.	144 180	244 360	317 811	408 401	789 159	1 164 126		2 137 759	3 030 507	170	130	129	193	148	183	142
Страхові виплати, тис. грн.	95 414	144 272	147 311	129 182	177 845	360 919		408 139	424 205	151	102	88	138	203	113	104
Рівень виплат (відношення виплат до премій), %	66	59	46	32	23	31		19	14	X	X	X	X	X	X	X
Сформовані страхові резерви на 01.01, тис. грн.	49 339	65 216	92681	159 838	447 692	537 041		944 879	1 185 156	132	142	172	280	120	176	125
Обсяг сплачених статутних фондів на 01.01., тис.грн.	-	22 573	64 210	118 656	150 595	327 872		505 612	1 036 877	-	284	185	127	218	154	205
Віддано у перестрахування, тис.грн.	-	38 295	55 450	63 060	238 531	451 169		952 129	1 429 427	-	145	114	378	189	211	150
в т.ч. перестраховикам-нерезидентам, тис.грн.	-	-	36 783	42 483	132 924	277 297		518 925	785 263	-	-	116	306	209	187	151

Запитання 6. Як розвивався страховий ринок останні шість років?

Розвиток національної системи страхування за шестирічний період (1996-2001 рр.) характеризується високою динамікою розвитку.

Загальний обсяг страхових платежів за всіма видами страхування за 2001 р. склав 3,030 млрд. грн. (зростання за шість років - у 10 разів, у тому числі по добровільному страхуванню майна - у 19 разів). Населенню

та організаціям у 2001 р. страховиками виплачено 424 млн. грн., що більш, ніж у 2,8 разів перевищує страхові виплати, здійснені в 1996 році.

Станом на 1 січня 2002 року страхові резерви складали 1,185 млрд. грн., що більше у 12,8 разів у порівнянні з 1996 роком.

Табл. 2. Показники надходження страхових платежів за 1996-2001 роки

Показники за роками	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Страхові премії (тис.грн.) в т.ч.	317 811	408 401	789 159	1 164 126	2 137 759	3 030 507
<i>майнове страхування</i>	117 171	221 182	561 546	716 910	1 480 596	2 222 326
<i>особисте страхування</i>	59 129	49 490	60 065	88 695	154 705	199 068
<i>страхування відповідальності</i>	28 737	30 283	70 052	180 172	202 862	242 949
<i>обов'язкове страхування</i>	66 439	72 940	68 074	153 927	238 389	276 832
<i>державне обов'язкове страхування</i>	12 882	15 946	16 557	16 775	51 216	73 600
<i>страхування життя</i>	33 454	18 560	12 865	7 647	9 992	15 733

Табл. 3. Темпи розвитку надходження страхових платежів за 1996-2001 роки

Показники за роками, %	97/96	98/97	99/98	2000/99	01/00
Страхові премії, в т.ч.	1,29	1,93	1,48	1,84	1,42
<i>майнове страхування</i>	1,89	2,54	1,28	2,07	1,50
<i>особисте страхування</i>	0,84	1,21	1,48	1,74	1,29
<i>страхування відповідальності</i>	1,05	2,31	2,57	1,13	1,20
<i>обов'язкове страхування</i>	1,10	0,93	2,26	1,55	1,16
<i>державне обов'язкове страхування</i>	1,24	1,04	1,01	3,05	1,44
<i>Страхування життя</i>	0,55	0,69	0,59	1,31	1,57

Запитання 7. Які можна виділити позитивні тенденції розвитку страхування в Україні в останні роки?

До позитивних тенденцій цього періоду варто віднести:

- реальний ріст обсягів страхових операцій по всіх галузях і видах страхування, структурні зміни на користь добровільного страхування;
- створення основ для формування ринку страхових послуг, структурованого по галузям, територіям і сегментам;
- зростання показників фінансової стійкості страховиків, тенденції до концентрації страхового капіталу, формування фінансових груп за участю страхових компаній;
- формування економічно обґрунтованих проектів по удосконаленню діючого страхового законодавства, створенню адекватних основ законодавчого регулювання розвитку страхової діяльності.

Рівень розвитку страхового ринку нерозривно зв'язаний із загальною економічною ситуацією в країні, розвитком фінансового ринку, системами оподаткування і правового регулювання і досить мобільно реагує на будь-які їхні зміни.

Запитання 8. Які можна виділити проблеми розвитку страхування в Україні в останні роки?

Незважаючи на зростання обсягів операцій на страховому ринку, галузь має декілька невирішених принципових проблем, зокрема:

- фонди державного соціального страхування (в разі безробіття, нещасного випадку на виробництві та інші, які планується створити, в т.ч. з медичного та пенсійного страхування) сприймаються у суспільстві як альтернатива комерційному страхуванню;
- розширення присутності на страховому ринку страхових компаній за сприяння державних структур та монополізація ними деяких видів страхування;
- негативні тенденції страхування заставленого майна, фінансових ризиків та іншого "псевдострахування";
- нестаток професійного кадрового забезпечення учасників страхового ринку;
- низький рівень довіри до страхування як інституту соціального захисту, що є важливою передумовою розвитку страхової діяльності.

Також залишається ряд невирішених проблем у регулюванні страхового ринку:

- недостатній розвиток нормативно-правової бази, на основі якої повинна встановлюватись відповідальність за правопорушення на страховому ринку, а також неузгодженість вже прийнятих нормативно-правових актів між собою;
- недостатній обсяг повноважень державних органів на застосування санкцій та притягнення до відповідальності юридичних і фізичних осіб за порушення страхового законодавства, в т.ч. за відсутність укладених договорів з обов'язкових видів страхування;
- недостатня узгодженість дій державних органів між собою, а також саморегулювними організаціями (об'єднаннями страховиків);
- недостатність статутного капіталу та низький рівень професійної підготовки з питань страхування;
- відсутність прозорого законодавства та якісної системи обліку, звітності, розкриття інформації та нагляду за діяльністю страхових організацій, що обмежує можливості потенційних інвесторів та споживачів страхових послуг щодо якісного відбору страхових організацій, що у свою чергу зменшує можливості страхового ринку з мобілізації вільних ресурсів, підвищення обсягів страхового посередництва та сприяння розвитку страхового ринку в цілому.

Отже, у період становлення ринкової економіки в Україні значною мірою зросли обсяги страхового ринку, і він набув якісного розвитку. Кінець 90-х років характеризувався збільшенням числа страхових договорів, стабілізацією кількості страховиків та їх спеціалізацією за видами страхування, розвитком перестраховальних операцій як на внутрішньому (національному), так і на зовнішньому (світовому) страховому ринку. Особливо слід зазначити те, що ряд заходів - як на законодавчому рівні, так і на рівні застосування чинників управління й організації страхового ринку - зумовили постійне зростання розмірів страхових резервів. А це означає посилення фінансової надійності страховиків, рівня гарантійності виконання взятих ними зобов'язань.

Система державного нагляду та регулювання страхової діяльності

Запитання 9. Як побудована система державного регулювання діяльності та нагляду на страховому ринку України?

Структура органів державного регулювання діяльності та нагляду на страховому ринку України має два рівні:

- 1) законодавчий рівень - Верховна Рада України;
- 2) виконавчий рівень:
 - Кабінет Міністрів України;
 - центральні органи виконавчої влади загального регулювання та нагляду - Антимонопольний комітет України, Державна податкова адміністрація України, Державний комітет статистики.
 - спеціалізовані центральні органи виконавчої влади - Міністерство фінансів України, Національний банк України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
 - органи місцевого самоврядування - органи державної реєстрації суб'єктів господарської діяльності.

Запитання 10. Які функції виконує Кабінет Міністрів України щодо державного регулювання страхового ринку України?

Згідно Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" від 12 липня 2001 року № 2664-III Кабінет Міністрів України:

- визначає критерії віднесення операцій до сумнівних та незвичних (ст.18 п.3);
- подає на затвердження Президенту України Положення про Уповноважений орган нагляду за страховою діяльністю (ст.23 п.3);
- затверджує бланк ліцензії єдиного зразка, який використовується Уповноваженим органом нагляду за страховою діяльністю під час ліцензування страхової діяльності (ст.37 п.1).

Згідно Закону України "Про страхування" Кабінет Міністрів України:

- 1) затверджує:

- перелік об'єктів обов'язкового страхування космічної діяльності (наземна інфраструктура) (ст.7);
- перелік осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, і які повинні укласти договори обов'язкового страхування професійної відповідальності (ст.7);
- перелік порід собак, власники яких повинні укласти договори обов'язкового страхування відповідальності за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам (ст.7);
- перелік тварин, власники яких повинні укласти договори обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків (ст.7);

2) встановлює:

- порядок та правила проведення обов'язкового страхування, форми типового договору, особливі умови ліцензування обов'язкового страхування, розміри страхових сум та максимальні розміри страхових тарифів або методику актуарних розрахунків (ст.7);
- порядок та вимоги до перестрахування у страховика (перестраховика)-нерезидента (ст.12);
- форму декларації за операціями перестрахування з нерезидента, де страховик (перестраховальник) зобов'язаний вказати інформацію про ризики та об'єкти страхування, які перестраховуються у нерезидентів, дані про нерезидентів - перестраховиків та про перестраховиків-брокерів, іншу інформацію (ст.12);
- випадки та умови виплати із централізованих страхових резервних фондів Моторного (транспортного) страхового бюро компенсацій за шкоду, заподіяну життю і здоров'ю потерпілих у дорожньо-транспортних подіях, крім випадків, що сталися з вини водіїв невідновленого транспорту, коли винуватець загинув і не мав чинного договору обов'язкового страхування (ст.13);
- випадки та умови забезпечення пільгового страхування для окремих категорій автовласників за рахунок коштів централізованих страхових резервних фондів Моторного (транспортного) страхового бюро (ст.13);
- розмір плати за видачу ліцензій на проведення конкретних видів страхування (ст.38);
- порядок використання коштів (резервів із страхування життя) для довгострокового кредитування житлового будівництва, у тому числі індивідуальних забудовників (ст.31);

3) може:

- змінювати порядок визначення фактичного та нормативного запасу платоспроможності і структури гарантійного фонду (ст.30);
- змінювати перелік страхових резервів та порядок їх розрахунків (ст.31);
- приймати рішення про створення фондів страхових гарантій за напрямами страхування (ст.32).

Запитання 11. Яку функцію виконує Державна податкова адміністрація України щодо державного регулювання страхового ринку України?

Контрольно-наглядова функція	- Видає у випадках, передбачених законом, нормативно-правові акти і методичні рекомендації з питань оподаткування; - затверджує форми податкових розрахунків, звітів, декларацій та інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, інших платежів, декларацій про валютні цінності, зразок документа, що засвідчує реєстрацію фізичної особи - платника податків та інших обов'язкових платежів, форму повідомлення про відкриття або закриття юридичними особами, фізичними особами - суб'єктами підприємницької діяльності - банківських рахунків, а також форми звітів про роботу, проведену органами державної податкової служби; - вносить пропозиції та розробляє проекти міжнародних договорів стосовно оподаткування, виконує в межах, визначених законодавством, міжнародні договори з питань оподаткування.
	Нагляд за учасниками страхового ринку
Державна реєстрація	Не здійснює.
Ліцензування	Не здійснює.
Контрольно-наглядова функція	- Здійснює контроль за додержанням законодавства про: податки, інші платежі, валютні операції, порядок розрахунків із споживачами з використанням реєстраторів розрахункових операцій, лімітів готівки в касах та готівковими розрахунками за послуги у сфері страхування, а також контролю за наявністю свідоцтв про державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності та ліцензій; - здійснює контроль за погашенням податкової заборгованості платниками податків, інших платежів, у тому числі тими, майно яких перебуває в податковій заставі; - розробляє основні напрями, форми і методи проведення перевірок за додержанням податкового та валютного законодавства учасниками страхового ринку; - приймає і реєструє заяви, повідомлення та іншу інформацію про злочини і правопорушення, віднесені до її компетенції, здійснює в установленому порядку їх перевірку і приймає щодо них передбачені законом рішення; - здійснює відповідно до закону оперативно-розшукову діяльність, провадження за протокольною формою досудової підготовки матеріалів, а також проводить дізнання та досудове (попереднє) слідство в межах своєї компетенції; - вживає заходів до відшкодування завданих державі збитків; - виявляє причини і умови, що сприяли вчиненню злочинів та інших правопорушень у сфері оподаткування, вживає заходів до їх усунення;

Контрольно-наглядова функція	- вживає заходи щодо боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, незаконним вивезенням за межі України неоподаткованих капіталів, відмиванням доходів, одержаних незаконним шляхом, забезпечує виявлення фактів приховування від оподаткування або маскування незаконного походження доходів, їх справжнього характеру і джерел набуття, місцезнаходження і переміщення, розміру, використання (в тому числі для здійснення підприємницької, іншої господарської, інвестиційної, благодійної діяльності) розрахункових і кредитних операцій. Для чого: - здійснює контроль за проведенням операцій з грошовими коштами у готівковій та безготівковій формі, в тому числі на банківських рахунках, у кредитах, переказах, а також контроль за проведенням операцій з іншим рухомим та нерухомим майном, за ввезенням в Україну і вивезенням за її межі іноземної та національної валюти у великих розмірах; - проводить розшук коштів та іншого майна, одержаних злочинним шляхом, вживає відповідно до законодавства заходи щодо їх арешту і конфіскації; - вживає в установленому порядку заходи щодо залучення до оподаткування доходів, які знаходяться в нелегальному обігу і не мають злочинного походження; - взаємодіє з іншими правоохоронними органами, які здійснюють контроль за додержанням законодавства у сфері страхування, а також з відповідними органами іноземних держав у питаннях боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом; - здійснює в межах своїх повноважень контроль за обліком, зберіганням і реалізацією конфіскованого та іншого належного державі майна; - збирає, аналізує, узагальнює інформацію про порушення податкового законодавства, в тому числі про знаходження доходів у нелегальному обігу, прогнозує тенденції розвитку негативних процесів кримінального характеру, пов'язаних з оподаткуванням, розробляє заходи щодо протидії переведенню доходів у нелегальний обіг та забезпечує їх реалізацію в установленому порядку; - в межах своїх повноважень на основі актів законодавства видає накази та розпорядження, організовує і контролює їх виконання; - у разі виявлення фактів, що свідчать про організовану злочинну діяльність, або дій, що створюють умови для такої діяльності, направляє матеріали з цих питань відповідним спеціальним органам по боротьбі з організованою злочинністю; - передає відповідним правоохоронним органам матеріали за фактами правопорушень, за які передбачено кримінальну відповідальність, якщо їх розслідування не належить до компетенції податкової міліції; - здійснює в страхових організаціях, у страхових посередників та інших учасників страхового ринку, а також у громадян - суб'єктів підприємницької діяльності, перевірки грошових документів, бухгалтерських книг, звітів, кошторисів, декларацій, товарно-касових книг, показників реєстраторів розрахункових операцій, що застосовуються для розрахунків
------------------------------	---

Контрольно-наглядова функція	- готівкою із споживачами, та інших документів, незалежно від способу подання інформації (включаючи комп'ютерний), пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, інших платежів та проведенням валютних операцій, - перевіряє наявність свідоцтв про державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, спеціальних дозволів (ліцензій, патентів тощо) на здійснення підприємницької діяльності; - одержує від посадових осіб і громадян у письмовій формі пояснення, довідки і відомості з питань, що виникають під час перевірок; - проводить перевірки достовірності інформації, одержаної для занесення до Державного реєстру фізичних осіб - платників податків та інших обов'язкових платежів; - встановлює періодичність перевірок та проведення обстежень виробничих, складських, торговельних та інших приміщень; - викликає посадових осіб та громадян для пояснень щодо джерела одержання доходів, щодо обчислення і сплати податків, інших платежів; - запрошує громадян, у тому числі суб'єктів підприємницької діяльності, для перевірки правильності нарахування та своєчасності сплати ними податків, інших платежів; - одержує безоплатно від підприємств, установ, організацій (включаючи Національний банк України та його установи, комерційні банки та інші фінансово-кредитні установи, органи державного казначейства та фінансові органи), а також від громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - довідки, копії документів про фінансово-господарську діяльність, одержані доходи, видатки підприємств, установ і організацій, незалежно від форми власності; від громадян - про розрахункові, валютні та інші рахунки, інформацію про наявність та обіг коштів на цих рахунках, у тому числі про ненадходження в установлені строки валютної виручки від суб'єктів підприємницької діяльності; - одержує інформацію, пов'язану з обчисленням та сплатою податків, інших платежів, у порядку, визначеному законодавством, входить в будь-які інформаційні системи, зокрема, комп'ютерні, для визначення об'єкта оподаткування; - одержує безоплатно від органів виконавчої влади необхідну інформацію, пов'язану з обчисленням та сплатою податків, інших платежів у випадках, передбачених законодавством, а також дані, необхідні для використання їх у проведенні аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій всіх форм власності; - в разі відмови керівників підприємств, установ, організацій та громадян допустити посадових осіб органів державної податкової служби до обстеження приміщень і обладнання та при неподанні документів про одержані доходи визначає оподаткований дохід (прибуток) таких підприємств, установ, організацій та громадян на підставі документів, що свідчать про одержані ними доходи (прибутки), а стосовно громадян - також із урахуванням оподаткування осіб, які займаються аналогічною діяльністю; - використовує податкову заставу як засіб забезпечення погашення платником податків, інших платежів податкової заборгованості, а також в інших випадках, передбачених законом;
------------------------------	---

	- здійснює відповідно до законодавства податковий контроль за доходами, одержаними фізичними особами, та витратами, а також встановлює порядок такого контролю; - вимагає від керівників та інших посадових осіб підприємств, установ, організацій, а також від громадян, діяльність яких перевіряється, усунення виявлених порушень податкового законодавства і законодавства про підприємницьку діяльність, контролює виконання цих вимог, а також припинення дій, які перешкоджають здійсненню повноважень посадовими особами органів державної податкової служби.
	Інші функції
	- Роз'яснює через засоби масової інформації порядок застосування законодавчих та інших нормативно-правових актів з питань податків, інших платежів та організовує виконання цієї роботи органами державної податкової служби; - здійснює заходи щодо добору, розстановки, професійної підготовки, перепідготовки кадрів для органів державної податкової служби; - надає органам державної податкової служби методичну і практичну допомогу в організації роботи, проводить обстеження та перевірки її стану; - організовує роботу по створенню інформаційної системи автоматизованих робочих місць, інших засобів автоматизації та комп'ютеризації робіт органів державної податкової служби; - інформує Президента України та Кабінет Міністрів України про основні показники мобілізації податків, інших платежів до Державного бюджету України; - подає Міністерству фінансів України та Головному управлінню Державного казначейства України звіт про надходження податків, інших платежів; - координує діяльність органів державної податкової служби та організовує їх взаємодію з фінансовими органами, органами Державного казначейства України, органами служби безпеки, внутрішніх справ, прокуратури, статистики, державними митною та контрольно-ревізійною службами, іншими контролюючими органами, установами банків; - здійснює зв'язки з податковими службами іноземних держав і міжнародними податковими організаціями, вивчає досвід організації діяльності податкових служб цих держав і розробляє пропозиції з його практичного використання в діяльності державної податкової служби України; - надає фізичним особам - платникам податків та інших обов'язкових платежів - ідентифікаційні номери і надсилає документ, що засвідчує реєстрацію фізичної особи - платника податків та інших обов'язкових платежів до державної податкової інспекції за місцем проживання фізичної особи або за місцем одержання нею доходів чи за місцезнаходженням об'єкта оподаткування, а також веде Єдиний банк даних про платників податків - юридичних осіб; - прогнозує, аналізує надходження податків, інших платежів, джерела податкових надходжень, вивчає вплив

	макроекономічних показників і податкового законодавства на надходження податків, інших платежів, розробляє пропозиції щодо їх збільшення та зменшення витрат бюджету; - організовує в межах своїх повноважень роботу щодо забезпечення охорони державної таємниці в органах державної податкової служби та захисту інформації про платників податків; - забезпечує безпеку працівників органів державної податкової служби та їх захист від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням ними посадових обов'язків; - запобігає корупції та іншим службовим порушенням працівників державної податкової служби; - здійснює відповідно до законодавства функції по управлінню майном, що є у державній власності; - надає в межах своїх повноважень відстрочки і розстрочки сплати податків, інших платежів на умовах податкового кредиту з урахуванням фінансового становища платників податків, інших платежів, а також приймає рішення в процедурах санації про прощення (списання) та (або) відстрочку (розстрочку) сплати податків, інших платежів згідно із Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом"; - скасовує рішення інших органів державної податкової служби (крім рішень податкової міліції) в разі їх невідповідності актам законодавства; - утворює міжрайонні, об'єднані державні податкові інспекції та в їх складі відповідні підрозділи податкової міліції, а також інші спеціалізовані державні податкові інспекції.
--	--

Запитання 12. Яку функцію виконує Антимонопольний комітет України щодо державного регулювання страхового ринку України?

Нормативно-правове регулювання	- Бере участь у розробці та вносить у встановленому порядку проекти актів законодавства, що регулюють питання розвитку конкуренції, конкурентної політики та демонополізації економіки; - приймає нормативно-правові акти відповідно до його компетенції.
	Нагляд за учасниками страхового ринку
Державна реєстрація	Не здійснює.
Ліцензування	Не здійснює.
Контрольно-наглядова функція	- Контролює дотримання антимонопольного законодавства в процесі економічної концентрації, зокрема, при створенні, реорганізації, ліквідації суб'єктів господарювання, створенні об'єднань підприємств, вступі одного або кількох суб'єктів господарювання в об'єднання, в разі придбання чи набуття будь-яким іншим способом у власність, одержанні в управлінні (користування) часток (акцій, паїв), активів (майна) у вигляді цілісних майнових комплексів суб'єктів господарювання або їх структурних підрозділів, оренді цілісних майнових комплексів суб'єктів господарювання або їх структурних підрозділів, набутті будь-яким іншим способом контролю господарської діяльності; - контролює дотримання антимонопольного законодавства при здійсненні господарської діяльності суб'єктами господарювання та при реалізації повноважень органами влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління та контролю щодо суб'єктів господарювання; - розглядає справи про порушення антимонопольного законодавства та приймає рішення за результатами розгляду в межах своїх повноважень; - звертається до суду чи арбітражного суду з позовами (заявами) у зв'язку з порушенням антимонопольного законодавства, надсилає правоохоронним органам матеріали про порушення законодавства, що містять ознаки злочину; - розробляє і організовує виконання заходів, спрямованих на запобігання порушенням антимонопольного законодавства; - здійснює інші дії щодо контролю за дотриманням антимонопольного законодавства в межах його повноважень; - видає органам влади, органам місцевого самоврядування, органам адміністративно-господарського управління та контролю обов'язкові для виконання рішення про скасування або зміну прийнятих ними неправомірних актів, про припинення порушень і розірвання укладених ними угод, що суперечать антимонопольному законодавству, забороняє або дозволяє монополні утворення органами влади, органами

Контрольно-наглядова функція	місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління та контролю, а також суб'єктами господарювання; - вносить до органів влади обов'язкові для розгляду подання щодо скасування ліцензій, припинення операцій зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання у разі порушення ними антимонопольного законодавства; - накладає штрафи, застосовує інші санкції у випадках, передбачених законом; - видає суб'єктам господарювання обов'язкові для виконання рішення про припинення порушень антимонопольного законодавства та про відновлення початкового становища, про примусовий поділ монополістичних утворень; - приймає нормативно-правові акти відповідно до його компетенції, зокрема, з питань антиконкурентних узгоджених дій, зловживань монополістичним (домінуючим) становищем на ринку, дискримінації органами влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління та контролю, розглядає заяви про надання дозволу на економічну концентрацію суб'єктів господарювання, контролює економічну концентрацію суб'єктів господарювання, розглядає справи про порушення антимонопольного законодавства, порядку виконання, перевірки, перегляду та оскарження рішень органів Антимонопольного комітету України, обов'язкових для виконання органами влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління та контролю, суб'єктами господарювання, контролює виконання цих рішень, надає роз'яснення щодо їх виконання, розглядає справи недобросовісної конкуренції.
Елементи координації	- Дає рекомендації та вносить пропозиції органам державної влади, установам, органам місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання та їх об'єднанням щодо проведення заходів, спрямованих на обмеження монополізму, розвитку підприємництва і конкуренції, запобігання порушенням антимонопольного законодавства; - дає рекомендації органам влади, органам місцевого самоврядування, органам адміністративно-господарського управління та контролю, суб'єктам господарювання щодо припинення дій (бездіяльності), що містять ознаки порушень антимонопольного законодавства, усунення причин цих порушень і умов, що їм сприяють, а після припинення порушення - про вжиття заходів по усуненню наслідків цих порушень у визначені Комітетом строки; - бере участь в укладанні міждержавних угод, розробці і реалізації міжнародних проектів та програм, а також здійснює співробітництво з державними органами і неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями з питань, що належать до компетенції Антимонопольного комітету України.

	Інші функції
	- Затверджує кошторис доходів і видатків Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень; - систематично інформує населення України про свою діяльність; - узагальнює практику застосування антимонопольного законодавства, розробляє пропозиції щодо його удосконалення; - визначає межі товарного ринку, а також монопольне становище суб'єктів господарювання на ньому; - здійснює інші дії, передбачені законодавством про Антимонопольний комітет України.

Запитання 13. Яку функцію виконує Національний банк України щодо державного регулювання страхового ринку України?

Нормативно-правове регулювання	- Встановлює порядок визначення облікової ставки та інших процентних ставок за своїми операціями; - встановлює правила, форми і стандарти розрахунків банків та інших юридичних і фізичних осіб в економічному обігу України із застосуванням як паперових, так і електронних документів та готівки, координує організацію розрахунків, дає дозволи на здійснення клірингових операцій та розрахунків за допомогою електронних документів; - видає нормативні акти щодо ведення валютних операцій; - встановлює ліміти відкритої валютної позиції для банків та інших установ, що купують та продають іноземну валюту.
	Нагляд за учасниками страхового ринку
Державна реєстрація	Не здійснює.
Ліцензування та надання дозволів	- Видає та відкликає ліцензії на здійснення операцій з валютними цінностями (перестрахування та розміщення страхових резервів).
Контрольно-наглядова функція	- Регулює імпорт та експорт капіталу; - здійснює контроль за діяльністю банків та інших установ, які отримали ліцензію Національного банку на проведення операцій з валютними цінностями; - діє як уповноважена державна установа при застосуванні законодавства України про валютне регулювання і валютний контроль.
	Інші функції
	- Забезпечує управління золотовалютними резервами держави, здійснюючи валютні інтервенції шляхом купівлі-продажу валютних цінностей на валютних ринках з метою впливу на курс національної валюти щодо іноземних валют і на загальний попит та пропозицію грошей в Україні; - встановлює офіційний курс гривні до іноземних валют та оприлюднює його; - визначає структуру валютного ринку України та організовує торгівлю валютними цінностями на ньому відповідно до законодавства України про валютне регулювання; - проводить дисконтну та девізну валютну політику і застосовує в необхідних випадках валютні обмеження; - здійснює дисконтну валютну політику, змінюючи облікову ставку Національного банку для регулювання руху капіталу та балансування платіжних зобов'язань, а також коригування курсу грошової одиниці України до іноземних валют; - здійснює девізну валютну політику на підставі регулювання курсу грошової одиниці України до іноземних валют шляхом купівлі та продажу іноземної валюти на фінансових ринках;

	- купує та продає на вторинному ринку цінні папери у порядку, передбаченому законодавством України; - купує та продає валютні цінності з метою монетарного регулювання; - зберігає банківські метали, а також купує та продає банківські метали, дорогоцінні метали та камені та інші коштовності, пам'ятні та інвестиційні монети з дорогоцінних металів на внутрішньому і зовнішньому ринках без квотування і ліцензування; - розміщує золотовалютні резерви самостійно або через банки, уповноважені ним на ведення валютних операцій, виконує операції по золотовалютним резервам України з банками, рейтинг яких за класифікацією міжнародних рейтингових агентств відповідає вимогам до першокласних банків не нижче категорії А; - приймає на зберігання та в управління державні цінні папери й інші цінності; - видає гарантії і поруки відповідно до положення, затвердженого Радою Національного банку; - веде рахунок Державного казначейства України без оплати і нарахування відсотків; - виконує операції по обслуговуванню державного боргу, пов'язані із розміщенням державних цінних паперів, їх погашенням і виплатою доходу за ними. Для забезпечення організації готівкового грошового обігу Національний банк здійснює: - виготовлення та зберігання банкнот і монет; - створення резервних фондів банкнот і монет; - встановлення номіналів, систем захисту, платіжних ознак та дизайну грошових знаків; - встановлення порядку заміни пошкоджених банкнот і монет; - встановлення правил випуску в обіг, зберігання, перевезення, вилучення та інкасації готівки; - визначення порядку ведення касових операцій для страхових організацій та інших учасників страхового ринку.
--	---

Запитання 14. Яку функцію виконує Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку щодо державного регулювання страхового ринку України?

Нормативно-правове регулювання	- встановлює вимоги щодо випуску (емісії) та обігу цінних паперів і їх похідних, щодо інформації про випуск та розміщення цінних паперів, у тому числі іноземних емітентів (з урахуванням вимог валютного законодавства України), які здійснюють випуск і розміщення цінних паперів на території України; - встановлює порядок реєстрації випуску цінних паперів та інформації про випуск цінних паперів; - встановлює стандарти випуску (емісії) цінних паперів, інформації про випуск цінних паперів, що пропонуються для відкритого продажу, в тому числі іноземних емітентів, які здійснюють випуск цінних паперів на території України, та порядок реєстрації випуску цінних паперів та інформації про випуск цінних паперів; - встановлює вимоги щодо допуску цінних паперів іноземних емітентів та обігу їх на території України; - встановлює вимоги та умови відкритого продажу (розміщення) цінних паперів на території України; - встановлює порядок здійснення діяльності з випуску та обігу цінних паперів; - встановлює порядок складання звітності учасників ринку цінних паперів відповідно до чинного законодавства України; - бере участь у розробці та вносить на розгляд у встановленому порядку проекти актів законодавства, що регулюють питання розвитку фондового ринку України; - бере участь у підготовці відповідних проектів міжнародних договорів України; - встановлює порядок здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів іноземними юридичними особами та підприємствами з іноземними інвестиціями; - погоджує порядок здійснення грошових розрахунків за операціями з цінними паперами у Національному депозитарії України, затверджуваний Національним банком України; - встановлює перелік цінних паперів, що обслуговуються Національною депозитарною системою; - затверджує типові договори щодо діяльності, пов'язаної із зберіганням цінних паперів та обліком прав власності на них; - затверджує правила та операційні стандарти клірингу і розрахунків за угодами щодо цінних паперів; - встановлює (згідно з вимогами міжнародних стандартів і на базі використання міжнародних систем нумерації цінних паперів) порядок обміну інформацією на умовах гарантованої конфіденційності між учасниками Національної депозитарної системи і формування стандартизованих процедур здійснення ними операцій із цінними паперами, випущеними в бездокументарній формі, та знерухомленими цінними паперами; - визначає вимоги до сертифікатів цінних паперів, випущених у документарній формі; - встановлює порядок збільшення статутних фондів акціонерних товариств;
--------------------------------	--

	- роз'яснює порядок застосування чинного законодавства про цінні папери; - розробляє і затверджує з питань, що належать до її компетенції, обов'язкові для виконання нормативні акти; - встановлює особливості здійснення депозитарної діяльності з державними цінними паперами; - визначає особливості ведення обліку операцій з цінними паперами; - визначає максимальну кількість власників іменних цінних паперів для організації самостійного ведення реєстру емітентом; - встановлює максимальний розмір тарифів для оплати послуг депозитаріїв, зберігачів та реєстраторів.
	Нагляд за учасниками страхового ринку
Державна реєстрація	Не здійснює.
Ліцензування	- Видає дозволи на обіг цінних паперів українських емітентів за межами України; - видає дозволи на здійснення діяльності з випуску та обігу цінних паперів; - здійснює сертифікацію програмного забезпечення та встановлює вимоги до програмних продуктів на фондовому ринку;
Контрольно-наглядова функція	- здійснює реєстрацію випусків цінних паперів та інформації про випуск цінних паперів, у тому числі цінних паперів іноземних емітентів, що є в обігу на території України; - перевіряє під час реєстрації відповідність поданих для реєстрації документів вимогам законодавства України; веде загальний реєстр випуску цінних паперів; - здійснює контроль за випуском та обігом цінних паперів, за винятком приватизаційних; розробляє та організовує виконання заходів, спрямованих на запобігання порушенням законодавства України про цінні папери; - здійснює разом з виконавчими органами контроль за поліграфічною базою з випуску цінних паперів; - призначає своїх представників контролювати реєстрацію акціонерів для участі у загальних зборах акціонерів акціонерних товариств; - здійснює контроль за достовірністю інформації, що надається емітентами та її відповідністю встановленим стандартам; - у разі порушення законодавства щодо цінних паперів, нормативних актів Комісії, виносить попередження, зупиняє на строк до одного року розміщення (продаж) та обіг цінних паперів того чи іншого емітента, дію спеціальних дозволів (ліцензій), виданих Комісією, анулює дію таких дозволів (ліцензій); - звертається до суду та господарського суду з позовами (заявами) у зв'язку з порушенням законодавства України про цінні папери; - у разі виявлення ознак правопорушення у вигляді випуску в обіг або розміщення не зареєстрованих відповідно до чинного законодавства цінних паперів або діяльності на ринку цінних паперів без спеціального дозволу (ліцензії), зупиняє всі операції по банківських рахунках відповідної юридичної особи до виконання або скасування в судовому порядку рішення про накладення штрафу, за винятком сплати державного мита із

Контрольно-наглядова функція	заяв і скарг, що подаються до суду; - надсилає матеріали в правоохоронні органи стосовно фактів правопорушень, за які передбачена адміністративна та кримінальна відповідальність, якщо до компетенції Комісії не входить накладення адміністративних стягнень за відповідні правопорушення; - надсилає матеріали в органи Антимонопольного комітету України у разі виявлення порушень антимонопольного законодавства; - накладає на осіб, винних у порушенні законодавства про цінні папери та фондовий ринок, адміністративні стягнення, а також штрафні та інші санкції аж до анулювання дозволів на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів; - вилучає під час проведення перевірок на строк до трьох діб документи, що підтверджують факти порушення актів законодавства про цінні папери; - залучає спеціалістів центральних органів виконавчої влади, установ, організацій (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до її компетенції; - одержує у встановленому законодавством порядку від органів виконавчої влади інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань.
	Інші функції
	- Координує роботу по підготовці фахівців з питань фондового ринку, встановлює кваліфікаційні вимоги щодо осіб, які здійснюють професійну діяльність з цінними паперами, та проводить сертифікацію фахівців; - організовує проведення наукових досліджень з питань функціонування фондового ринку в Україні; - інформує громадськість про свою діяльність та стан розвитку ринку цінних паперів; - здійснює управління часткою держави у статутному фонді Національного депозитарію України; - робить висновки про віднесення цінних паперів до того чи іншого виду, визначеного чинним законодавством; - проводить моніторинг руху інвестицій в Україну та за її межі, що здійснюється через фондовий ринок; - розробляє та впроваджує моделі інфраструктури фондового ринку; - затверджує форму випуску цінних паперів, визначену за рішенням емітента про випуск цінних паперів; - забезпечує створення інформаційної бази даних про ринок цінних паперів відповідно до чинного законодавства; - здійснює співробітництво з державними органами і неурядовими організаціями іноземних держав, міжнародними організаціями з питань, віднесених до їх компетенції.

Запитання 15. Яку функцію виконує Спеціальний уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяльністю (Міністерство фінансів України) щодо державного регулювання страхового ринку України?

Нормативно-правове регулювання	- Розроблення нормативних та методичних документів з питань страхової діяльності, що віднесена цим Законом до компетенції уповноваженого органу; - узагальнення практики страхової і посередницької діяльності на страховому ринку, розроблення і подання у встановленому порядку пропозицій щодо розвитку і вдосконалення законодавства України про страхову і посередницьку діяльність у страхуванні та перестрахованні; - прийняття в межах своєї компетенції нормативно-правових актів з питань страхової і посередницької діяльності у страхуванні та перестрахованні; - встановлення правил формування, обліку і розміщення страхових резервів та показників звітності. Визначає: - порядок формування статутного фонду страховика цінними паперами, що випускаються державою, за їх номінальної ціною, але не більше 25 відсотків загального розміру статутного фонду (ст.2); - характеристику та класифікаційні ознаки видів добровільного страхування (ст.6); - порядок реєстрації страхових та перестрахових брокерів (ст.14); - випадки необхідності відповідних сертифікатів у учасників страхування (ст.38). Управляє: - управлінням особою, без згоди якої не може здійснюватися фінансове, господарське і кадрове управління страховиком, який знаходиться в стані примусової санації (ст.43); Встановлює: - за погодженням з Національним банком України порядок, умови видачі та розміри кредитів, які надаються страховальникам по страхуванню життя, і порядок формування резерву страховиків по страхуванню життя для покриття можливих втрат (ст.2); - вимоги до осіб, які бажають займатися актуарними розрахунками, та підтверджує їх відповідним свідоцтвом (ст.10); - перелік видів посередницької діяльності страхових та перестрахових брокерів у страхуванні та перестрахованні (ст.14); - порядок та умови персоніфікованого (індивідуального) обліку договорів страхування життя страховиками, які здійснюють страхування життя (ст.16); - методику формування і ведення обліку технічних резервів за видами страхування, іншими ніж страхування життя: резерв незароблених премій; резерв заявлених, але не виплачених збитків; резерв збитків, які виникли, але не заявлені; резерв катастроф; резерв коливань збитковості;
--------------------------------	--

Нормативно-правове регулювання	- методику формування резервів із страхування життя, обсяги страхових зобов'язань залежно від видів договорів страхування життя, а також мінімальні строки дії договорів страхування життя (ст.31); - форму щоквартальної фінансової звітності та інших звітних даних страховика, а також вимогу давати на запити Уповноваженого органу необхідні пояснення щодо звітних даних (ст.33); - форму річного балансу та порядок його публікації (ст.34); - правила формування, обліку і розміщення страхових резервів та показників звітності (ст.36); - заборону на вільне користування майном страховика та прийняття страхових зобов'язань без дозволу Уповноваженого органу (ст.43); - обов'язковий для виконання графік здійснення розрахунків із страховальниками (ст.43); - вимоги по забезпеченню правонаступництва щодо укладання договорів страхування при реорганізації страховика (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення) (ст.43); - методику формування і ведення обліку технічних резервів за видами страхування, іншими ніж страхування життя, відповідно до частини дев'ятої статті 31 Закону України "Про страхування", починаючи з 2003 року (ст. 6 Прикінцевих положень).
	Нагляд за учасниками страхового ринку
Реєстрація	- Ведення єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) та державного реєстру страхових та перестрахових брокерів; - видача свідоцтв про включення страхових та перестрахових брокерів до державного реєстру страхових та перестрахових брокерів та проведення перевірки додержання ними законодавства про посередницьку діяльність у страхуванні та перестрахованні і достовірності їх звітності; - реєстрація правил (умов) добровільного страхування, на які видається ліцензія (ст.6); - реєстрація змін та (або) доповнень до правил добровільного страхування у разі, якщо страховик запроваджує нові правила страхування, чи коли до правил страхування вносяться зміни та (або) доповнення (ст.17).
Ліцензування	- Здійснення ліцензування страхової діяльності (ст.36).
Контрольно-наглядова функція	- Проведення перевірок щодо правильності застосування страховиками (перестраховиками) та страховими посередниками законодавства про страхову діяльність і достовірності їх звітності; - проведення аналізу додержання законодавства об'єднаннями страховиків і страхових посередників; - здійснення контролю за платоспроможністю страховиків відповідно до взятих ними страхових зобов'язань перед страховальниками. Уповноважений орган має право: 1) одержувати в установленому порядку від страховиків звітність про страхову діяльність, інформацію про їх фінансове становище та необхідні пояснення щодо звітних даних, а від

Контрольно-наглядова функція	підприємств, установ (у тому числі банків), організацій і громадян - інформацію, необхідну для виконання покладених на нього завдань; 2) проводити не частіше одного разу на рік перевірку щодо правильності застосування страховиками законодавства України про страхову діяльність і перевірку достовірності їх звітності по показникам, що характеризують виконання договорів страхування; призначати проведення за рахунок страховика додаткової обов'язкової аудиторської перевірки з визначенням аудитора; 3) видавати приписи страховикам про усунення виявлених порушень вимог законодавства про страхову діяльність, а у разі їх невиконання зупиняти чи обмежувати дію ліцензій цих страховиків до усунення виявлених порушень або приймати рішення про відкликання ліцензій та виключення з державного реєстру страховиків (перестраховиків); 4) проводити тематичні перевірки діяльності страховика у випадках необхідності перевірки фактів, викладених у скаргах, заявах, зверненнях страхувальників, достовірності показників звітності, виконання вимог раніше наданих приписів, за дорученням правоохоронних органів або органів державної влади, зустрічні перевірки достовірності і правильності укладених договорів страхування та перестрахування та при надходженні інформації від страхувальників про порушення; 5) одержувати від страхових та перестрахових брокерів установлену звітність про їх діяльність та інформацію про укладені договори, а також необхідні пояснення щодо цих даних; 6) видавати приписи страховим посередникам про усунення виявлених порушень законодавства, а у разі їх невиконання приймати рішення про виключення страхового або перестрахового брокера з державного реєстру страхових та перестрахових брокерів; 7) одержувати в установленому порядку від аварійних комісарів інформацію, необхідну для виконання покладених на нього завдань, у тому числі інформацію про обставини і причини настання страхового випадку та заподіяну шкоду; 8) створювати комісії та робочі групи для проведення перевірок діяльності страховиків та страхових посередників; 9) здійснювати контроль за достовірністю та повнотою інформації, що надається учасниками страхового ринку; 10) одержувати безоплатно від органів виконавчої влади інформацію та статистичну звітність, необхідну для виконання покладених на нього завдань; 11) звертатися до арбітражного суду з позовом про скасування державної реєстрації страховика (перестраховика) або страхового посередника у випадках, передбачених чинним законодавством. Проводить: - експертизу методики розрахунку викупної суми страховика по страхуванню життя або встановлює вимоги до неї (ст.28); - перевірки щодо правильності застосування страховиками (перестраховиками) та страховими посередниками законодавства про страхову діяльність і достовірності їх звітності (ст.36); - аналіз додержання законодавства об'єднаннями страховиків і страхових посередників(ст.36);
------------------------------	---

Контрольно-наглядова функція	Проводить і координує у визначеному законодавством порядку навчання, підготовку і перепідготовку кадрів та встановлює кваліфікаційні вимоги до осіб, які діють на страховому ринку; організовує наради, семінари, конференції з питань страхової діяльності (ст.36); - комплексну перевірку фінансово-господарської діяльності страховика, в тому числі обов'язкової аудиторської перевірки (ст.43); - перевірку щодо правильності застосування страховиками законодавства України про страхову діяльність і достовірності їх звітності за показниками, що характеризують виконання договорів страхування; не частіше одного разу на рік призначає проведення за рахунок страховика додаткової обов'язкової аудиторської перевірки з визначенням аудитора (ст.37); - тематичні перевірки діяльності страховика у випадках необхідності перевірки фактів, викладених у скаргах, заявах, зверненнях страхувальників; перевіряє достовірність показників звітності, виконання вимог раніше наданих приписів, за дорученням правоохоронних органів або органів державної влади, проводить зустрічні перевірки достовірності і правильності укладених договорів страхування та перестрахування та у разі надходження інформації від страхувальників про порушення (ст.37); - перевірки страховиків на відповідність виданій ліцензії (ст.38). Здійснює: - державний нагляд за страховою діяльністю на території України (ст.35); - контроль за платоспроможністю страховиків відповідно до взятих ними страхових зобов'язань перед страхувальниками (ст.36); - організаційно-методичне забезпечення проведення актуарних розрахунків (ст.36); - ведення єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) та державний реєстр страхових та перестрахових брокерів (ст.36); - контроль за достовірністю та повнотою інформації, що надається учасниками страхового ринку (ст.37). Приймає: - у межах своєї компетенції нормативно-правові акти з питань страхової і посередницької діяльності у страхуванні та перестрахуванні (ст.36); - участь у міжнародному співробітництві у сфері страхування і посередницької діяльності у страхуванні та перестрахуванні; вивчає, узагальнює, поширює світовий досвід, організує виконання міжнародних договорів України з цих питань (ст.36); - рішення про ліквідацію або реорганізацію страховика в порядку, передбаченому чинним законодавством України (ст.43); - рішення про виключення страховика з Єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) при ліквідації страховика у разі, коли учасники страховика прийняли таке рішення, і страховик не має зобов'язань перед страхувальниками (ст.43). Одержує: - в установленому порядку від страховиків звітність про страхову діяльність, інформацію про їх фінансове становище
------------------------------	--

Контрольно-наглядова функція	та необхідні пояснення щодо звітних даних, а від підприємств, установ (у тому числі банків), організацій і громадян - інформацію, необхідну для виконання покладених на нього завдань (ст.37); - від страхових та перестрахових брокерів установлену звітність про їх діяльність та інформацію про укладені договори, а також необхідні пояснення щодо цих даних (ст.37); - в установленому порядку від аварійних комісарів інформацію, необхідну для виконання покладених на нього завдань, у тому числі інформацію про обставини і причини настання страхового випадку та заподіяну шкоду (ст.37); - безоплатно від органів виконавчої влади інформацію та статистичну звітність, необхідну для виконання покладених на нього завдань (ст.37).
	Інші функції
	Забезпечення проведення дослідницько-методологічної роботи з питань страхової діяльності і посередницької діяльності у страхуванні та перестрахованні, підвищення ефективності державного нагляду за страховою діяльністю; проведення і координація у визначеному законодавством порядку навчання, підготовки і перепідготовки кадрів та встановлення кваліфікаційних вимог до осіб, які діють на страховому ринку; організація нарад, семінарів, конференцій з питань страхової діяльності; участь у міжнародному співробітництві у сфері страхування і посередницької діяльності у страхуванні та перестрахованні; вивчення, узагальнення, поширення світового досвіду, організація виконання міжнародних договорів України з цих питань; здійснення організаційно-методичного забезпечення проведення актуарних розрахунків. Надає погодження Моторному (транспортному) страховому бюро про встановлення єдиного зразку страхових свідоцтв (полісів, сертифікатів), які є формою договору обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів (ст.13); розробляє нормативні та методичні документи з питань страхової діяльності, що віднесена Законом України "Про страхування" до компетенції Уповноваженого органу (ст.36); узагальнює практику страхової діяльності і посередницької діяльності на страховому ринку, розробляє і подає у встановленому порядку пропозиції щодо розвитку і вдосконалення законодавства України про страхову і посередницьку діяльність у страхуванні та перестрахованні (ст.36); забезпечує проведення дослідницько-методологічної роботи з питань страхової і посередницької діяльності у страхуванні та перестрахованні, підвищення ефективності державного нагляду за страховою діяльністю (ст.36); розглядає заяву страховика про видачу йому ліцензії у строк, що не перевищує 30 календарних днів з часу одержання всіх передбачених цією статтею документів (ст.38); повідомляє юридичну особу в письмовій формі з зазначенням причини відмови у видачі ліцензії (ст.39); відкликає ліцензії на право здійснення страхової діяльності і виключає з державного реєстру страховиків (перестраховиків) тих, які не виконали вимоги статті 30 Закону України "Про страхування", з урахуванням особливостей, передбачених пунктом 3 розділу ст. 4 Прикінцевих положень (ст. 4 Прикінцевих положень).

Має право: - проводити тематичні перевірки страховиків на підставі аналізу поданих декларацій (ст.12); - встановлювати додаткові вимоги щодо договорів страхування життя та договорів страхування майна громадян (ст.16); - відмовити у видачі ліцензії та реєстрації правил чи змін та (або) доповнень до них, якщо подані правила страхування або зміни чи доповнення до них суперечать чинному законодавству, порушують чи обмежують права страхувальника або не відповідають вимогам цієї статті (ст.17); - затверджувати положення про централізовані страхові резервні фонди, які створюються страховиками для забезпечення виконання ними зобов'язань щодо окремих видів обов'язкового страхування (ст.30); - встановити порядок та форму ведення обліку договорів страхування і вимог (заяв) страхувальників щодо виплати страхової суми або страхового відшкодування (ст.31); - здійснювати інші функції, необхідні для виконання покладених на нього завдань (ст.36); - створювати комісії та робочі групи для проведення перевірок діяльності страховиків та страхових посередників (ст.37); - звертатися до суду з позовом про скасування державної реєстрації страховика (перестраховика) або страхового посередника у випадках, передбачених законом (ст.37); - призначити проведення примусової санації страховика у разі невиконання ним зобов'язань перед страхувальниками протягом трьох місяців; не досягнення ним визначеного законом розміру статутного фонду; настання інших випадків, визначених чинним законодавством України (ст.43); - Посадові особи Уповноваженого органу у випадку розголошення в будь-якій формі відомостей, що є таємницею страхування, несуть відповідальність, передбачену законом (ст.40). Обмеження стосовно одержання інформації, що містить таємницю страхування, не поширюються на службовців Уповноваженого органу, які в межах повноважень, наданих цим Законом, здійснюють державний нагляд за страховою діяльністю (ст.40).
--

Особливості створення, реорганізації, банкрутства та ліквідації страхової компанії

Запитання 16. Що собою являє організаційно-правова форма страхової компанії?

Страховиками визнаються фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно з Законом України "Про господарські товариства" з урахуванням особливостей, передбачених Законом України "Про страхування", а також ті, що одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності. Учасників страховика повинно бути не менше трьох. Страхова діяльність в Україні здійснюється виключно страховиками - резидентами України.

В окремих випадках, встановлених законодавством України, страховиками визнаються державні організації, які створені і діють відповідно до Закону України "Про страхування". У цьому разі використання слів "державна", "національна" або похідних від них у назві страховика дозволяється лише за умови, що єдиним власником такого страховика є держава.

Слова "страховик", " страхова компанія", " страхова організація" та похідні від них дозволяється використовувати у назві лише тим юридичним особам, які мають ліцензію на здійснення страхової діяльності.

Запитання 17. Які існують вимоги законодавства щодо формування статутного фонду страхової компанії?

Загальний розмір внесків страховика до статутних фондів інших страховиків України не може перевищувати 30 відсотків його власного статутного фонду, в тому числі розмір внеску до статутного фонду окремого страховика не може перевищувати 10 відсотків. Ці вимоги не поширюються на страховика, який здійснює види страхування інші, ніж страхування життя, у разі здійснення ним внесків до статутного фонду страховика, який здійснює страхування життя.

При створенні страховика або збільшенні зареєстрованого статутного фонду статутний фонд повинен бути сплачений виключно в грошовій формі. Дозволяється формування статутного фонду страховика цінними

паперами, що випускаються державою, за їх номінальною вартістю в порядку, визначеному спеціальним уповноваженим центральним органом виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяльністю (далі - Уповноважений орган), але не більше 25 відсотків загального розміру статутного фонду.

Забороняється використовувати для формування статутного фонду векселі, кошти страхових резервів, а також кошти, одержані в кредит, позику та під заставу і вносити нематеріальні активи.

Запитання 18. Яку діяльність може здійснювати страхова компанія?

Предметом безпосередньої діяльності страховика може бути лише страхування, перестрахування і фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням.

Дозволяються виконання зазначених видів діяльності у вигляді надання послуг для інших страховиків на підставі укладених цивільно-правових угод, надання послуг (виконання робіт), якщо це безпосередньо пов'язано із зазначеними видами діяльності, а також будь-які операції для забезпечення власних господарських потреб страховика.

Підприємства, установи та організації не можуть стати страховиками шляхом внесення змін до статутних документів за умови, що вони попередньо займалися іншим видом діяльності, навіть у разі виконання положень цієї статті.

Законодавством України може бути визначено уповноважених страховиків для здійснення тих чи інших видів страхування у разі, якщо здійснення тих чи інших правовідносин передбачає використання бюджетних коштів, валютних резервів держави, гарантій Кабінету Міністрів України. Обов'язковою умовою для визначення уповноважених страховиків має бути проведення відкритого тендеру з оприлюдненням у засобах масової інформації його умов і результатів та участь представників добровільних об'єднань страховиків. В інших випадках забороняється будь-яке уповноваження страховиків для здійснення окремих видів страхування з боку держави.

Запитання 19. Як здійснюється ліцензування страхової діяльності?

Уповноважений орган (після 15 березня 2000 року на підставі Указу Президента України "Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади" від 15.12.99р. № 1573/93 цю функцію виконує Міністерство фінансів України) видає страховикам ліцензію на проведення конкретних видів страхування.

Страховики, які отримали ліцензію на страхування життя, не мають права займатися іншими видами страхування. Ліцензії на проведення страхування життя видаються без зазначення в них строку дії. Кабінет Міністрів України встановлює розмір плати за видачу ліцензій на проведення конкретних видів страхування.

Керівниками страховика (голова виконавчого органу та головний бухгалтер страховика) мають бути дієздатні фізичні особи. Голова виконавчого органу страховика або його перший заступник повинен мати вищу економічну або юридичну освіту, а головний бухгалтер страховика повинен мати вищу економічну освіту.

Для одержання ліцензії страховик подає до Уповноваженого органу заяву, до якої додаються:

- копії установчих документів та копія свідоцтва про реєстрацію;
- довідки банків або висновки аудиторських фірм (аудиторів), що підтверджують розмір сплаченого статутного фонду;
- довідка про фінансовий стан засновників страховика, підтверджена аудитором (аудиторською фірмою), якщо страховик створений у формі повного чи командитного товариства або товариства з додатковою відповідальністю;
- правила (умови) страхування;
- економічне обґрунтування запланованої страхової (перестраховальної) діяльності;
- інформація про учасників страховика, голову виконавчого органу та його заступників, копія диплома голови виконавчого органу страховика або його першого заступника про вищу економічну або юридичну освіту, копія диплома головного бухгалтера страховика про вищу економічну освіту, інформація про наявність відповідних сертифікатів у випадках, передбачених Уповноваженим органом.

Уповноважений орган зобов'язаний розглянути заяву страховика про видачу йому ліцензії у строк, що не перевищує 30 календарних днів з часу одержання всіх передбачених цією статтею документів.

Про внесення змін до зазначених документів страховик зобов'язаний повідомити Уповноважений орган в десятиденний строк з часу реєстрації цих змін у встановленому порядку.

Усі документи, що надходять до Уповноваженого органу для отримання ліцензій, відносяться до категорії документів постійного зберігання і повинні надаватися в швидкозшивачі, з внутрішнім описом та пронумерованими сторінками.

Заява за встановленою формою, в якій повинні бути вказані:

- найменування страховика (перестраховика) (повне та скорочене, якщо таке є);
- юридична адреса (місцезнаходження);
- форма та види страхової діяльності, щодо яких подані документи на ліцензування;
- місце здійснення страхової діяльності;

- розмір сплаченого статутного фонду;
- розрахунковий рахунок, найменування та юридична адреса банку (банків), у якому (у яких) відкриті рахунки страховика.

Установчі документи (статут та установчий договір) повинні містити ті види діяльності, якими дозволено займатися страховику.

Підставою для відмови у видачі юридичній особі ліцензії на здійснення страхової діяльності може бути невідповідність документів, що додаються до заяви, вимогам чинного законодавства України.

Про відмову у видачі ліцензії Уповноважений орган повідомляє юридичну особу в письмовій формі з зазначенням причини відмови.

Спори про відмову у видачі або відкликанні ліцензії розглядаються у судовому порядку.

Запитання 20. Як здійснюється реорганізація та ліквідація страхових організацій?

Згідно ст. 13 Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" від 12 липня 2001 року N 2664-III реорганізація та ліквідація страхових організацій здійснюється з додержанням вимог відповідних законів України та нормативно-правових актів державних органів з питань регулювання діяльності фінансових установ та ринків фінансових послуг, зокрема Законів України "Про страхування" від 4 жовтня 2001 р. N 2745-III та "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 30 червня 1999 р. N 784-XIV.

Страховики можуть припинити свою діяльність шляхом реорганізації чи ліквідації, з урахуванням особливостей по забезпеченню правонаступництва щодо укладання договорів страхування, встановлених Міністерством фінансів України (ст. 19 Закону України "Про господарські товариства").

Запитання 21. Яка існує процедура банкрутства страхової організації?

Для порушення справи про банкрутство страховика необхідна заява, яка може бути подана в господарський суд боржником-страховиком, кредитором (страхувальниками, застрахованими особами, вигодонабувачами, страховим брокером, перестраховальником та іншими юридичними або фізичними особами) або іншим уповноваженим на це державним органом. При цьому, продаж майна страховика-боржника як цілісного майнового комплексу здійснюється в процедурі санації за правилами, встановленими статтею 19 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", покупцем цілісного майнового комплексу страховика може бути тільки страховик.

Так, при продажу майна страховика недержавної власності в установленому порядку відчужуються всі види майна, призначеного для здійснення страхової діяльності, у тому числі приміщення, споруди, обладнання, інвентар, сировина, продукція, права вимоги, права на знаки (позначення), що індивідуалізують страховика, його послуги (фірмове найменування, знаки для послуг), інші права, які належать боржнику, за винятком прав і обов'язків, які не можуть бути передані іншим особам. При цьому:

- а) грошові зобов'язання та зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) страховика-боржника на дату прийняття господарським судом заяви про порушення справи про банкрутство не включаються до складу майнових активів такого страховика;
- б) всі трудові договори (контракти), що укладені до дати продажу майна боржника як цілісного майнового комплексу, зберігають силу, при цьому права та обов'язки роботодавця переходять до покупця майна боржника;
- в) сума, одержана від продажу, включається до складу майнових активів боржника;
- г) продаж майна провадиться на відкритих торгах, якщо інше не передбачено планом санації, в порядку, передбаченому законодавством;
- д) керуючий санацією зобов'язаний опублікувати оголошення про продаж майна боржника недержавної власності як цілісного майнового комплексу на відкритих торгах у офіційних друкованих органах за тридцять днів до дати проведення торгів.

Якщо суми, вирученої від продажу майна страховика як цілісного майнового комплексу, недостатньо для задоволення вимог кредиторів у повному обсязі, керуючий санацією пропонує кредиторам укласти мирову угоду.

У разі, якщо мирова угода не укладена, господарський суд визнає боржника банкрутом та відкриває ліквідаційну процедуру.

До затвердження господарським судом мирової угоди або визнання страховика банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури керуючий санацією не має права здійснювати розрахунки з кредиторами.

При розгляді справи про банкрутство страховика учасником провадження у справі про банкрутство визнається уповноважений державний орган у справах нагляду за страховою діяльністю. В Україні таким уповноваженим органом є Міністерство фінансів України, яке здійснює дотримання вимог законодавства України про страхування, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захисту інтересів страхувальників.

Запитання 22. Що таке примусова санація страховика, і як вона проводиться?

Міністерство фінансів має право призначити проведення примусової санації страховика у разі:

- невиконання ним зобов'язань перед страхувальниками протягом трьох місяців;
- недосягнення ним визначеного Законом України "Про страхування" розміру статутного фонду;
- настання інших випадків, визначених чинним законодавством України.

Примусова санація передбачає:

- проведення комплексної перевірки фінансово-господарської діяльності страховика, в тому числі обов'язкової аудиторської перевірки;
- визначення Міністерством фінансів управляючої особи, без згоди якої не може здійснюватися фінансове, господарське і кадрове управління страховиком;
- встановлення заборони на вільне користування майном страховика та прийняття страхових зобов'язань без дозволу Уповноваженого органу;
- встановлення обов'язкового для виконання графіка здійснення розрахунків із страхувальниками;
- прийняття рішення про ліквідацію або реорганізацію страховика.

Ліквідація страховика здійснюється в порядку, передбаченому законодавством України.

Запитання 23. Які бувають типи реорганізації страховиків?

Бувають наступні типи реорганізації страховиків:

злиття - передбачає припинення діяльності двох (чи кількох) страховиків як юридичних осіб та передачу всіх майнових та немайнових прав і обов'язків до страховика - юридичної особи, який створюється внаслідок реорганізації;

приєднання - передбачає припинення діяльності одного страховика як юридичної особи та передачу всіх майнових та немайнових прав і обов'язків до іншого страховика - юридичної особи на правах філії чи без відкриття філії;

поділ - передбачає припинення діяльності одного страховика як юридичної особи та передачу за роздільним актом (балансом) у відповідних частинах усіх його майнових та немайнових прав і обов'язків до кількох

страховиків - юридичних осіб, які створюються внаслідок реорганізації;

виділення - передбачає створення страховика - юридичної особи (або кількох страховиків - юридичних осіб), до якого (яких) за роздільним актом (балансом) у відповідних частинах переходять майнові та немайнові права і обов'язки страховика - юридичної особи, що реорганізується;

перетворення - передбачає:

- зміну організаційно-правової форми товариства, у вигляді якого було створено страховик, при цьому до нового страховика переходять усі майнові та немайнові права і обов'язки страховика, що реорганізується;
- перепрофілювання страховика у страхового посередника за умови погашення ним своїх майнових та немайнових обов'язків перед страхувальниками та перестраховиками.

Запитання 24. В яких випадках проводиться реорганізація страховика?

Реорганізація страховика проводиться у таких випадках:

- а) за рішенням вищого органу страховика;
- б) за вимогою Міністерства фінансів України у зв'язку із застосуванням санкцій за порушення страхового законодавства згідно із ст. 43 Закону України "Про страхування", що передбачає:
 - реорганізацію у страхового посередника відповідно до нормативних актів, що регулюють діяльність страхових посередників;
 - об'єднання кількох страховиків із визначенням порядку передачі страхових зобов'язань за умови погодження на це власників страховиків;
 - залучення до числа учасників страховика інших страховиків (у тому числі іноземних страховиків) за умови проведення ними всіх розрахунків за зобов'язаннями та боргами страховика, строк сплати яких уже настав;
- в) за рішенням господарського суду в порядку, встановленому Законом України Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом".

Страховик- правонаступник повинен виконувати вимоги Міністерства фінансів України щодо формування статутного фонду, дотримуватись економічних нормативів, не мати збитків, і його фінансове становище не повинно загрожувати інтересам страхувальників і кредиторів.

Реорганізація страховика також не повинна призвести до збиткової діяльності страховика- правонаступника, порушення ним вимог Міністерства фінансів України щодо формування статутного фонду, економічних нормативів, виникнення становища, що загрожує інтересам страхувальників і кредиторів.

Реорганізація не повинна призвести до перешкод у забезпеченні права клієнта вільно вибирати страховика.

З метою оперативного та якісного проведення реорганізації та запобігання можливому приховуванню зловживань доцільно в контрактах з головою правління та головним бухгалтером страховика, а також керуючим та головним бухгалтером філії передбачати вимогу, якою при реорганізації призупиняється розгляд поданих ними заяв на звільнення за власним бажанням до повного її завершення.

Страховики, які внаслідок реорганізації припиняють свою діяльність як юридичні особи, виключаються з Єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) і втрачають всі ліцензії, надані Міністерством фінансів України.

Страховики, створені внаслідок реорганізації, зобов'язані отримати ліцензії на здійснення страхової діяльності в Міністерстві фінансів України.

Про проведення реорганізації страховик, що реорганізується, дає повідомлення в засобах масової інформації, у встановленому законодавством України порядку.

Під час реорганізації страховика сторонами - учасниками реорганізації має гарантуватися збереження відомостей, що становлять таємницю страхування, відповідно до ст. 42 Закону України "Про страхування" та законодавства України.

Страховик, що реорганізується, до моменту передачі за передаточним чи роздільним актом (балансом) майнових та немайнових прав і обов'язків надає звітність згідно із встановленим порядком.

Страхові посередники

Запитання 25. Яку функцію виконують страхові посередники на страховому ринку?

Страхова діяльність в Україні може провадитися за участю страхових або перестрахових брокерів як виключний вид діяльності. Вона може включати консультування, експертно-інформаційні послуги, роботу, пов'язану з підготовкою, укладанням та виконанням (супроводом) договорів страхування (перестрахування), в тому числі щодо врегулювання збитків у частині одержання та перерахування страхових платежів, страхових виплат та страхових відшкодувань за угодою із страхувальником або перестрахувальником. Також до неї входять інші посередницькі послуги у страхуванні та перестрахуванні за переліком, встановленим уповноваженим державним органом у справах нагляду за страховою діяльністю.

Запитання 26. Що таке страховий брокер та страховий агент?

Страхові брокери - юридичні особи або громадяни, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу у страхуванні як страхувальник.

Страхові або перестрахові брокери-нерезиденти можуть надавати послуги лише через постійні представництва в Україні, які повинні бути зареєстровані як платники податку відповідно до законодавства України та включені до державного реєстру страхових або перестрахових брокерів.

Страхові агенти - громадяни або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика і виконують частину його страхової діяльності, а саме: укладають договори страхування, одержують страхові платежі, виконують роботи, пов'язані із здійсненням страхових виплат та страхових відшкодувань. Страхові агенти є представниками страховика і діють в його інтересах за винагороду на підставі договору доручення із страховиком.

Запитання 27. Як представлені страхові брокери в Україні?

Станом на 1 січня 2002 року зареєстровано 61 страховий брокер, переважна кількість яких знаходиться у Києві - 36, Харкові - 5, Дніпропетровську - 4, Іван-Франківську -2, Маріуполі -2, Львові - 2, Чернівцях - 2, а також по одному в Запоріжжі, Луганську, Луцьку, Черкасах, Рівному, Севастополі, Броварах, Красному Лучі та Житомирі.

Табл. 4. Розподіл страхових брокерів за організаційно-правовою формою

Форма власності страхового брокера	Кількість, од.	Частка, %
Представництво	11	18,03
Відкрите акціонерне товариство	1	1,64
Закрите акціонерне товариство	2	3,28
Товариство з обмеженою відповідальністю	28	45,90
Приватне підприємство	4	6,56
Дочірнє підприємство	4	6,56
Приватний підприємець	11	18,03
Всього	61	100,00

Найбільші статутні фонди мають такі страхові брокери, як: БТОВ "Рос-ток" (м. Київ) - 47 059,9 тис. грн., ТОВ "Брокерська страхова компанія" (м. Київ) - 8 307,0 тис. грн., ТОВ "Страховий Дім" (м. Черкаси) - 7 851,0 тис. грн., ЗАТ "Брок-експеримент" - 4 999,7 тис. грн., ТОВ "АБС "Брок" (Київ) - 1 007,4 тис. грн.

Слід зазначити, що на противагу вимогам законодавства України щодо формування статутного фонду страховика виключно грошовими коштами та встановлення мінімального розміру статутного фонду такого страховика, до страхових брокерів аналогічної вимоги не передбачено. Враховуючи відсутність прямих норм, стає цілком реальним та можливим формування статутних фондів страхових брокерів іншими активами, ніж грошові кошти, в т.ч. майном, інтелектуальною власністю тощо.

Запитання 28. На підставі якого нормативного акту здійснюють свою діяльність страхові брокери?

Реєстрацію страхових та перестрахових брокерів здійснює Міністерство фінансів України, відповідно до Положення про особливі умови діяльності страхових брокерів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.99 N 747, та Інструкції про порядок сертифікації страхових брокерів, ведення державного реєстру страхових брокерів та регулювання їх діяльності, затвердженої наказом Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю від 26 жовтня 1999 р. N 78, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 16 лютого 2000 р. за N 95/4316. Посередницька діяльність на території України з укладання договорів страхування з іноземними страховиками не допускається, крім договорів перестрахування з дотриманням вимог статті 30 Закону України "Про страхування" від 4 жовтня 2001 р. N 2745-III.

Договір страхування та види страхування

Запитання 29. Які існують правовідносини у сфері страхування?

Правовідносини у сфері страхування, як і будь-які юридично врегульовані відносини, відрізняються взаємообумовленістю прав та обов'язків, тобто кожне право одного учасника передбачає наявність відповідного зобов'язання у іншого і навпаки.

Усі ці правовідносини у сфері страхування можна поділити на п'ять груп:

1. **Цивільні правовідносини**, які у свою чергу розподіляються на:
 - *страхові правовідносини* (між сторонами договору страхування або перестрахування);
 - *посередницькі правовідносини* (між сторонами страхового посередницького договору);
 - *інвестиційні правовідносини* (між сторонами договорів, пов'язаних з розміщенням страхових резервів);
 - *правовідносини підряду* (між сторонами договорів, направлених на належне виконання договору страхування, наприклад, договір про assistans);
 - *представницькі правовідносини* (між сторонами договорів про представництво інтересів у суді, арбітражному суді або у стосунках із третіми особами).
2. **Адміністративні правовідносини** (між страховими організаціями, страховими брокерами та державою в особі органу державного нагляду з питань ліцензування та контролю за діяльністю на страховому ринку, а також державними органами антимонопольного регулювання);
3. **Фінансові правовідносини** між страховими організаціями, страховими посередниками та державою в особі державних фінансових органів (ДПАУ, Пенсійний фонд, Фонд соціального страхування, Інноваційний фонд);
4. **Трудові правовідносини** між страховим організаціями, страховими посередниками та працівниками таких організацій і фізичними особами, які залучаються на умовах трудового договору в якості страхового агента, аварійного комісара, актуарія, консультанта тощо;
5. **Правовідносини соціального забезпечення**, які визначаються передачею державою страховим організаціями частини своїх соціальних зобов'язань перед громадянами на випадок стихійних чи екологічних лих, катастроф, збитків майна, шкоди життю, здоров'ю, працездатності, а також пенсійного забезпечення.

Запитання 30. Що є підставою для виникнення/припинення правовідносин у сфері страхування?

Виникнення, зміна та припинення правовідносин у сфері страхування відбуваються за наявності чітко визначених у правових нормах умов або юридичних фактів. Підставами виникнення таких правовідносин можуть бути:

- законодавчий акт (наприклад, при формуванні та розміщенні страхових резервів, проведенні видів обов'язкового страхування);
- адміністративний акт (наприклад, видача ліцензії на здійснення страхової діяльності або її відкликання);
- договір (наприклад, договір страхування або перестрахування).

Запитання 31. Які особливості мають правовідносини між сторонами договору страхування?

Специфічні риси мають страхові правовідносини, головні з яких:

1. Одним із суб'єктів виступає страхова організація, діяльність якої повинна відповідати вимогам Закону України "Про страхування".
2. Опосередкованість через страхові правовідносини соціальної та інвестиційної політики держави, що означає відсутність свободи волі сторін у визначенні форм правовідносин та правил їх реалізації, а також безпосередньо або через уповноважений орган з питань нагляду за страховою діяльністю участь держави в цих правовідносинах.
3. Об'єктом можуть бути майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані:
 - з життям та здоров'ям страхувальника або застрахованої особи (особисте страхування);
 - з володінням, користуванням і розпорядженням майном (майнове страхування);
 - з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі (страхування відповідальності).
4. Виникнення, зміна або припинення їх обумовлюється законом, іншим нормативно-правовим актом, правилами страхування та договором.

Припинення страхових правовідносин відбувається у встановлених нормативними актами випадках (наприклад, відкликання Мінфіном ліцензії на здійснення страхової діяльності за порушення страхового законодавства, ліквідація страхової організації, смерть фізичної особи тощо).

Запитання 32. Які дії здійснює страховик при страхуванні?

При укладанні договору страхування страховик здійснює наступні дії:

- самостійно або за допомогою аварійного комісара оглядає і дає оцінку відповідного ризику, який приймається на страхування. При цьому, в разі визначення страхових ризиків з добровільних видів (особистого страхування, страхування майна або відповідальності юридичних осіб всіх форм власності та громадян, на підставі ст. 5 Закону України "Про страхування") самостійно визначає загальні умови і порядок проведення такого страхування, згідно відповідних правил страхування, затверджених Міністерством фінансів України (до 01.04.2000р. Укрстрахнаглядом), з урахуванням того, що на страхування приймаються лише такі ризики, які мають ознаки ймовірності та випадковості настання, якщо це не суперечить законодавству України;
- укладає з страхувальником договір страхування та/або видає йому страхове свідоцтво (страховий поліс, страховий сертифікат), нараховує і одержує належні страхові платежі;
- формує страховий фонд з урахуванням безпечності, прибутковості, ліквідності та диверсифікованості, який має бути представлено лише активами, визначеними ст. 30 Закону України "Про страхування";
- при настанні страхового випадку складає страховий акт на підтвердження факту настання страхової події, її обставин і причин, визначає розмір збитків і суму страхового відшкодування (страхової виплати) у межах страхової суми, здійснює виплату належних сум, стягує в судовому порядку виплачене страхове відшкодування з винних осіб, вирішує питання про відмову у виплаті страхового відшкодування. По особистому страхуванню страховик виконує аналогічні дії, але з урахуванням особливостей таких нематеріальних об'єктів страхування, як життя, здоров'я і працездатність людини.

Запитання 33. Що дозволено робити страховикам?

Керуючись нормами Закону України "Про страхування", страховики можуть:

- 1) формувати грошову частину статутного фонду цінними паперами, що випускаються державою за їх номінальною вартістю в порядку, визначеному Міністерством фінансів України, але не більше 25 відсотків загального статутного фонду такого страховика (ст.2);
- 2) за наявності ліцензії на страхування життя мати 100% статутного фонду страховика, який здійснює страхування життя (ст.2);
- 3) формувати статутний фонд цінними паперами, що випускаються державою, за їх номінальною вартістю в порядку, визначеному

- спеціальним уповноваженням центральним органом виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяльністю, але не більше 25 відсотків загального розміру статутного фонду (ст.2);
- 4) здійснювати страхування, перестрахування і фінансову діяльність, пов'язану з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням, в т.ч. у вигляді надання послуг для інших страховиків на підставі укладених цивільно-правових угод, надання послуг (виконання робіт), якщо це безпосередньо пов'язано із зазначеними видами діяльності, а також будь-які операції для забезпечення власних господарських потреб страховика (ст.2);
 - 5) за наявності ліцензії на страхування життя надавати кредити страхувальникам, які уклали договори страхування життя (ст.2);
 - 6) бути уповноваженими для здійснення тих чи інших видів страхування, якщо здійснення тих чи інших правовідносин передбачає використання бюджетних коштів, валютних резервів держави, гарантій Кабінету Міністрів України, відповідно до законодавства України, а також у разі проведення відкритого тендеру з оприлюдненням у засобах масової інформації його умов і результатів та участь представників добровільних об'єднань страховиків (ст.2);
 - 7) встановлювати загальні умови і порядок здійснення добровільного страхування відповідно до вимог Закону України "Про страхування" (ст.6);
 - 8) передбачати за договорами страхування життя умову здійснити страхову виплату у разі нещасного випадку, що стався із застрахованою особою, та (або) хвороби застрахованої особи (ст.6);
 - 9) за згодою зі страхувальником визначати розмір страхових сум та (або) розміри страхових виплат при укладанні договору страхування або внесенні змін до договору страхування, а також у випадках, передбачених законодавством України (ст. 9);
 - 10) у разі несплати страхувальником чергового страхового внеску в розмірі та у строки, передбачені правилами та договором страхування життя, таким договором може бути передбачено право страховика в односторонньому порядку зменшити (редувати) розмір страхової суми та (або) страхових виплат (ст.9);
 - 11) за згодою зі страхувальником визначати розмір страхового тарифу (ст.10);
 - 12) за згодою зі страхувальником укласти договір страхування відносно одного об'єкту страхування з кількома страховиками (співстрахування), при цьому в договорі повинні міститися умови, що визначають права і обов'язки кожного страховика (ст.11);
 - 13) за наявності відповідної угоди між співстраховиками і страхувальником один із співстраховиків представляє всіх інших у взаємовідносинах із страхувальником, залишаючись відповідальним перед ним лише у розмірі своєї частки (ст.11);
 - 14) перестраховувати на визначених договором страхування умовах ризик виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента,

який має статус страховика або перестраховика, згідно з законодавством країни, в якій він зареєстрований (ст.12);

- 15) входить до складу спілок, асоціацій та інших об'єднань, які створюються для координації діяльності своїх членів та здійснення спільних програм, якщо їх утворення не суперечить законодавству України (ст.13);
- 16) за наявності ліцензії на здійснення страхування авіаційних ризиків створити або увійти до Авіаційного страхового бюро (ст.13);
- 17) за наявності ліцензії на здійснення страхування морських ризиків створити або увійти до Морського страхового бюро (ст.13);
- 18) створювати товариства взаємного страхування в порядку і на умовах, визначених законодавством України (ст.14);
- 19) здійснювати страхову діяльність через страхових посередників (страхових агентів і страхових брокерів) (ст.15);
- 20) доручати громадянам або юридичним особам виконувати частину його страхової діяльності, а саме: укладати договори страхування, одержувати страхові платежі, виконувати роботи, пов'язані із здійсненням страхових виплат та страхових відшкодувань (ст.15);
- 21) розробляти правила страхування за добровільними видами відповідно до вимог законодавства України (ст.17);
- 22) вносити зміни та доповнення до правил добровільного страхування (ст.17);
- 23) встановлювати форму письмової заяви на страхування (ст.18);
- 24) виступати у страхувальника баланс або довідку про фінансовий стан, підтверджені аудитором (аудиторською фірмою), та інші документи, необхідні для оцінки страховиком страхового ризику (ст.18);
- 25) посвідчувати договір страхування страховим свідоцтвом (полісом, сертифікатом), що є формою договору страхування (ст.18);
- 26) за згодою зі страхувальником визначати у договорі страхування початок набрання його чинності (ст.18);
- 27) за згодою зі страхувальником визначати у договорі страхування життя грошові кошти як у національній валюті України, так і у вільноконвертованій валюті або у розрахункових величинах, що визначають фактичний розмір зобов'язань страховика на дату виникнення або виконання цих зобов'язань (ст.19);
- 28) переукладати договори страхування у разі смерті страхувальника (ст.22);
- 29) надати згоду щодо передачі прав і обов'язків страхувальника до іншого громадянина чи юридичної особи, якщо інше не передбачено договором страхування (ст.22);
- 30) визначати форму страхового акту (ст.25);
- 31) робити запити про відомості, пов'язані зі страховим випадком до правоохоронних органів, банків, медичних закладів та інших підприємств, установ і організацій, що володіють інформацією про обставини страхового випадку (ст.25);
- 32) самостійно з'ясовувати причини та обставини страхового випадку (ст.25);

- 33) залучити за свій рахунок аварійного комісара до розслідування обставин страхового випадку (ст.25);
- 34) за згодою зі страхувальником визначати у договорі страхування інші підстави, ніж передбачені ст. 26 Закону України "Про страхування", для відмови у здійсненні страхових виплат, якщо це не суперечить законодавству України (ст.26);
- 35) у випадках сплати страхового відшкодування за договорами майнового страхування в межах фактичних затрат отримати право вимоги, яке страхувальник або інша особа, що одержала страхове відшкодування, має до особи, відповідальної за заподіяний збиток (ст.27);
- 36) достроково припиняти дію договору страхування на умовах, визначених ст. 28 Закону України "Про страхування" (ст.28);
- 37) створювати вільні резерви за рахунок нерозподіленого прибутку (ст. 30);
- 38) утворювати централізовані страхові резервні фонди та органи, які здійснюють управління цими фондами, положення яких затверджується Уповноваженим органом (ст. 30);
- 39) прийняти рішення про запровадження з початку календарного року згідно з встановленою Уповноваженим органом методикою формування і ведення обліку технічних резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя (ст.31):
 - резерва незароблених премій;
 - резерва заявлених, але не виплачених збитків;
 - резерва збитків, які виникли, але не заявлені;
 - резерва катастроф;
 - резерва коливань збитковості;
- 40) використовувати кошти резервів із страхування життя для довгострокового кредитування житлового будівництва, у тому числі індивідуальних забудовників, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України (ст.31);
- 41) створювати Фонд страхових гарантій, який є юридичною особою, з урахуванням ст. 32. Закону України "Про страхування" (ст.32);
- 42) встановлювати розмір відрахувань до Фонду страхових гарантій і порядок використання коштів цього Фонду за домовленістю з іншими страховиками - учасниками такого Фонду (ст.32);
- 43) оскаржувати відмову у видачі або відкликанні ліцензії до суду (ст.39);
- 44) вирішувати спори, пов'язані із страхуванням, в порядку, передбаченому законодавством України (ст.45);
- 45) протягом першого року з дня набрання чинності Закону України "Про страхування" визначати показники нормативного запасу платоспроможності з урахуванням того, що сума надходжень страхових премій зменшується на 90 відсотків страхових премій, належних перестраховикам, а суми здійснених страхових виплат зменшуються на 90 відсотків виплат, що компенсуються перестраховиками (прикінцеві положення ст. 5);

- 46) протягом другого року з дня набрання чинності Закону України "Про страхування" визначати показники нормативного запасу платоспроможності з урахуванням того, що сума надходжень страхових премій зменшується на 75 відсотків страхових премій, належних перестраховикам, а суми здійснених страхових виплат зменшуються на 75 відсотків виплат, що компенсуються перестраховиками (прикінцеві положення ст. 5);
- 47) протягом третього року з дня набрання чинності Закону України "Про страхування" визначати показники нормативного запасу платоспроможності з урахуванням того, що сума надходжень страхових премій зменшується на 60 відсотків страхових премій, належних перестраховикам, а суми здійснених страхових виплат зменшуються на 60 відсотків виплат, що компенсуються перестраховиками (прикінцеві положення ст. 5);
- 48) прийняти рішення про запровадження з початку календарного року згідно з встановленою Уповноваженим органом методикою формування і ведення обліку технічних резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, відповідно до частини дев'ятої статті 31 Закону України "Про страхування", починаючи з 2003 року (прикінцеві положення ст. 6).

Запитання 34. Що зобов'язані робити страховики?

При проведенні страхової діяльності згідно Закону України "Про страхування" страховики зобов'язані:

- 1) бути фінансовою установою - резидентом, створеним у формі акціонерного, повного, командитного товариства або товариства з додатковою відповідальністю згідно з Законом України "Про господарські товариства" з урахуванням особливостей, передбачених Законом України "Про страхування", а також одержати у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності (ст.2);
- 2) при створенні або збільшенні зареєстрованого статутного фонду сплачувати його виключно в грошовій формі (ст.2);
- 3) використовувати у назві слова "державна", "національна" або похідних від них лише за умови, що єдиним власником такого страховика є держава (ст.2);
- 4) використовувати у назві слова "страховик", "страхова компанія", "страхова організація" та похідні від них лише тим юридичним особам, які мають ліцензію на здійснення страхової діяльності (ст.2);
- 5) за договором страхування життя передбачати збільшення розміру страхової суми та (або) розміру страхових виплат на суми (бонуси), які визначаються страховиком один раз на рік за результатами отриманого інвестиційного доходу від розміщення коштів - резервів із страхування життя - за вирахуванням витрат страховика на ведення справи у розмірі до 15 відсотків отриманого інвестиційного

- доходу та обов'язкового відрахування в математичні резерви частки інвестиційного доходу, що відповідає розміру інвестиційного доходу, який застосовується для розрахунку страхового тарифу за цим договором страхування та у разі індексації розміру страхової суми та (або) розміру страхових виплат за офіційним індексом інфляції, відрахування в математичні резерви частки інвестиційного доходу, що відповідає такій індексації (ст.9);
- 6) повідомляти перестраховика про всі зміни договору страхування, за яким перестраховано ризик виконання обов'язків перед страхувальником (ст.12);
 - 7) відповідати перед страхувальником у повному обсязі згідно з договором страхування, навіть, якщо такий договір страхування перестраховано (ст.12);
 - 8) у разі, якщо обсяги страхових платежів, що передаються в перестрахування нерезидентам, перевищують 50 відсотків їх загального розміру, отриманого з початку календарного року, подати до Уповноваженого органу декларацію за звітний період за формою, встановленою Кабінетом Міністрів України, в якій необхідно вказати інформацію про ризики та об'єкти страхування, які перестраховуються у нерезидентів, дані про нерезидентів-перестраховиків та про перестраховиків-брокерів, іншу інформацію, визначену Кабінетом Міністрів України (ст.12);
 - 9) для здійснення обов'язкового страхування відповідальності власників транспортних засобів за шкоду, заподіяну третім особам, бути членом Моторного (транспортного) страхового бюро (ст. 13);
 - 10) компенсувати витрати Моторного (транспортного) страхового бюро у випадку, коли Моторним (транспортним) страховим бюро відповідно до правил міжнародної системи автострахування "Зелена Картка" було здійснене відшкодування за страховика - члена об'єднання (ст. 13);
 - 11) страховики, які здійснюють страхування життя, зобов'язані вести персоналізований (індивідуальний) облік договорів страхування життя в порядку та на умовах, визначених Уповноваженим органом (ст.16);
 - 12) укладати договори страхування відповідно до правил страхування та вимог ст.16 Закону України "Про страхування" (ст.16);
 - 13) у разі, якщо міжнародні системи страхування вимагають застосування уніфікованих умов страхування, укладати договори страхування відповідно до таких умов страхування з урахуванням вимог, передбачених Законом України "Про страхування" (ст.16);
 - 14) зареєструвати правила страхування в Уповноваженому органі при отриманні ліцензії на право здійснення відповідного виду страхування (ст.17);
 - 15) у разі запровадження нових правил страхування чи коли до правил страхування вносяться зміни та (або) доповнення, подати ці нові правила, зміни та (або) доповнення для реєстрації до Уповноваженого органу (ст.17);

- 16) здійснити страхову виплату тією валютою, яка передбачена договором страхування, якщо інше не передбачено законодавством України (ст.19);
- 17) ознайомити страхувальника з умовами та правилами страхування (ст.19);
- 18) протягом двох робочих днів, як тільки стане відомо про настання страхового випадку, вжити заходів щодо оформлення всіх необхідних документів для своєчасного здійснення страхової виплати або страхового відшкодування страхувальнику (ст.19);
- 19) при настанні страхового випадку здійснити страхову виплату або виплату страхового відшкодування у передбачений договором строк. Страховик несе майнову відповідальність за несвоєчасне здійснення страхової виплати (страхового відшкодування) шляхом сплати страхувальнику неустойки (штрафу, пені), розмір якої визначається умовами договору страхування (ст.19);
- 20) відшкодувати витрати, понесені страхувальником при настанні страхового випадку щодо запобігання або зменшення збитків, якщо це передбачено умовами договору (ст.19);
- 21) за заявою страхувальника у разі здійснення ним заходів, що зменшили страховий ризик, або збільшення вартості майна переукласти з ним договір страхування (ст.19);
- 22) тримати в таємниці відомості про страхувальника та його майновий стан за винятком випадків, передбачених законодавством України (ст.19);
- 23) умовами договору страхування можуть бути передбачені також інші обов'язки страховика (ст.19);
- 24) ознайомити аварійного комісара з усіма обставинами страхового випадку та надати всі необхідні матеріальні докази та документи (ст.25);
- 25) не розголошувати відомості, пов'язані із страховим випадком, у тому числі й дані, що є комерційною таємницею, за винятком випадків, передбачених законодавством України (ст.25);
- 26) прийняти рішення про виплату або відмову у страховій виплаті у строк, не більший передбаченого правилами страхування, та повідомити страхувальника в письмовій формі з обґрунтуванням причин відмови (ст.26);
- 27) дотримуватись наступних умов забезпечення платоспроможності (ст.30):
 - наявності сплаченого статутного фонду та наявності гарантійного фонду;
 - створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань;
 - перевищення фактичного запасу платоспроможності над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності;
- 28) мати розмір сплаченого статутного фонду при страхуванні іншого, ніж страхування життя, в сумі, еквівалентній 1 млн. євро, а при страхуванні життя - 1,5 млн. євро за валютним обмінним курсом

- валюти України, за винятком випадків, передбачених прикінцевими положеннями Закону України "Про страхування"(ст.30);
- 29) відповідно до обсягів страхової діяльності підтримувати належний рівень фактичного запасу платоспроможності (нетто-активів) (ст.30);
- 30) формувати страхові резерви у порядку, передбаченому Законом України "Про страхування"(ст.30);
- 31) якщо страхова сума за окремим об'єктом страхування перевищує 10 відсотків суми сплаченого статутного фонду і сформованих вільних резервів та страхових резервів, укласти договір перестрахування (ст.30);
- 32) у разі прийняття на себе страхових зобов'язань в обсягах, що перевищують можливість їх виконання за рахунок власних активів, перестраховувати ризик виконання зазначених зобов'язань у перестраховиків резидентів або нерезидентів (ст.30);
- 33) для забезпечення страхових зобов'язань із страхування життя і медичного страхування формувати окремі резерви за рахунок надходження страхових платежів і доходів від інвестування коштів сформованих резервів по цих видах страхування (ст.30);
- 34) щоквартально подавати Комітетові у справах нагляду за страховою діяльністю балансовий звіт і звіт щодо прибутків і збитків та інші звітні дані за формою, встановленою Комітетом у справах нагляду за страховою діяльністю, затверджені власником (уповноваженим ним органом) такого страховика, а також надавати на запити Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю необхідні пояснення щодо звітних даних (ст.33);
- 35) вести облік договорів страхування і вимог (заяв) страхувальників щодо виплати страхової суми або страхового відшкодування за формою, яка забезпечить отримання інформації, необхідної для врахування при формуванні страхових резервів (ст.31);
- 36) формувати і вести облік таких технічних резервів за видами страхування (крім страхування життя) (ст.31):
- незароблених премій (резерви премій), що включають частки від сум надходжень страхових платежів (страхових внесків, страхових премій), що відповідають страховим ризикам, які не минули на звітну дату;
 - збитків, що включають зарезервовані несплачені страхові суми та страхові відшкодування за відомими вимогами страхувальників, з яких не прийнято рішення щодо виплати або відмови у виплаті страхової суми чи страхового відшкодування;
- 37) письмово повідомити Уповноважений орган про запровадження формування і ведення обліку технічних резервів за видами страхування іншими, ніж страхування життя, не пізніше, ніж за 45 днів до початку календарного року (ст.31);
- 38) для забезпечення страхових зобов'язань із страхування життя та медичного страхування формувати окремі резерви за рахунок надходження страхових платежів і доходів від інвестування коштів сформованих резервів за цими видами страхування (ст.31);

- 39) обліковувати кошти резервів із страхування життя на окремому балансі і вести їх окремий облік (ст.31);
- 40) створювати і вести облік таких резервів із страхування життя (ст.31):
- довгострокових зобов'язань (математичні резерви);
 - належних виплат страхових сум;
- 41) розміщувати страхові резерви з урахуванням безпечності, прибутковості, ліквідності та диверсифікованості, які мають бути представлені активами таких категорій (ст.31):
- грошові кошти на розрахунковому рахунку;
 - банківські вклади (депозити);
 - валютні вкладення згідно з валютою страхування;
 - нерухоме майно;
 - акції, облігації;
 - цінні папери, що емітуються державою;
 - права вимоги до перестраховиків;
 - інвестиції в економіку України за напрямами, визначеними Кабінетом Міністрів України;
 - банківські метали;
 - кредити страхувальникам - громадянам, що уклали договори страхування життя, - в межах викупної суми на момент видачі кредиту та під заставу викупної суми. У цьому разі кредит не може бути видано раніше, ніж через один рік після набрання чинності договором страхування, та на строк, який перевищує період, що залишився до закінчення дії договору страхування;
 - готівка в касі в обсягах лімітів залишків каси, встановлених Національним банком України;
- 42) щоквартально подавати Уповноваженому органу фінансову звітність та інші звітні дані за формою, встановленою Уповноваженим органом, затверджені власником (уповноваженим ним органом) страховика, а також давати на запити Уповноваженого органу необхідні пояснення щодо звітних даних(ст.33);
- 43) публікувати свій річний баланс за формою і в порядку, встановленими Уповноваженим органом (ст.34);
- 44) щорічно проводити підтвердження аудитором (аудиторською фірмою) достовірності та повноти річного балансу та звітності (ст.34);
- 45) мати голову виконавчого органу або його першого заступника з вищою економічною або юридичною освітою, а головного бухгалтера - з вищою економічною освітою (ст.38);
- 46) надавати інформацію щодо юридичних та фізичних осіб, яка містить таємницю страхування, у таких випадках (ст.40):
- на письмовий запит або з письмового дозволу власника такої інформації;
 - на письмові вимоги суду або за рішенням суду;
 - органам прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, податкової міліції, Державної податкової адміністрації України на їх письмову вимо-

гу стосовно операцій страхування конкретної юридичної або фізичної особи за конкретним договором страхування у разі порушення кримінальної справи щодо даної фізичної або юридичної особи.

Обмеження стосовно одержання інформації, що містить таємницю страхування, не поширюються на службовців Уповноваженого органу, які в межах повноважень, наданих цим Законом, здійснюють державний нагляд за страховою діяльністю;

- 47) при внесенні змін та доповнень до документів, що подаються для одержання ліцензії на страхову діяльність, повідомити Уповноважений орган в десятиденний термін з часу реєстрації цих змін у встановленому порядку (ст.38);
- 48) сформувати свої статутні фонди відповідно до вимог статті 30 цього Закону в такому порядку (ст.3 Прикінцевих положень):
 - страховики, які займаються видами страхування іншими, ніж страхування життя, протягом двох років з дня набрання чинності цим Законом - 500 тис. євро, протягом трьох років з дня набрання чинності цим Законом - 1 млн. євро;
 - страховики, які займаються страхуванням життя, - 750 тис. євро протягом двох років з дня набрання чинності цим Законом та 1,5 млн. євро протягом трьох років з дня набрання чинності цим Законом.

Вимоги цього пункту не поширюються на страховиків, які створюватимуться після набрання чинності цим Законом. Такі страховики зобов'язані мати сплачений статутний фонд у розмірі, визначеному статтею 30 цього Закону.

Запитання 35. Що заборонено робити страховикам?

Страховикам заборонено:

- 1) використовувати для формування статутного фонду кошти страхових резервів, а також кошти, одержані в кредит та під заставу, і вносити нематеріальні активи (ст.2);
- 2) проводити страхову діяльність не у відповідності до ст. 2 Закону України "Про страхування" (ст.2);
- 3) використовувати слова "державна", "національна" або похідні від них у назві страховика за умови, що єдиним власником такого страховика не є держава (ст.2);
- 4) вкладати понад 30 відсотків власного статутного фонду до статутних фондів інших страховиків України, в тому числі у розмірі внеску до статутного фонду окремого страховика понад 10 відсотків, крім випадків передбачених ст. 2 Закону України "Про страхування" (ст.2);
- 5) здійснювати обов'язкові види страхування, що не передбачені Законом України "Про страхування" (ст.5);
- 6) зменшувати за договорами страхування життя в односторонньому

порядку прийняті страховиком додаткові страхові зобов'язання, про які вже повідомлено страхувальнику письмово, і які визначаються страховиком один раз на рік за іншими фінансовими результатами його діяльності (участь у прибутках страховика) (ст.9);

- 7) перевищувати страхові відшкодування над розміром прямого збитку, якого зазнав страхувальник (ст.9);
- 8) здійснювати посередницьку діяльність на території України з укладання договорів страхування з іноземними страховиками, крім договорів перестрахування з дотриманням вимог статті 30 Закону України "Про страхування" (ст.15);
- 9) відмовляти страхувальнику в проведенні розслідування страхового випадку (ст.25);
- 10) припиняти дію договору особистого страхування достроково, якщо на це немає згоди страхувальника, який виконує всі умови договору страхування, та якщо інше не передбачено умовами договору та законодавством України (ст. 28);
- 11) повертати кошти страхувальникам готівкою, якщо страхові платежі було здійснено в безготівковій формі за умови дострокового припинення договору страхування (ст. 28);
- 12) здійснювати кредитну діяльність, крім використання резервів із страхування життя для довгострокового кредитування житлового будівництва, в т.ч. індивідуального, у порядку визначеному Кабінетом Міністрів України (ст.30);
- 13) використовувати кошти резервів із страхування життя для погашення будь-яких зобов'язань, крім тих, що відповідають прийнятим зобов'язанням за договорами страхування життя (ст.31);
- 14) включати кошти резервів із страхування життя до ліквідаційної маси у разі банкрутства страховика або його ліквідації з інших причин, які підлягають передачі іншому страховику за згодою страхувальника та застрахованої особи або підлягають передачі застрахованій особі (ст.31);
- 15) видавати кредити по страхуванню життя раніше, ніж через один рік після набрання чинності договором страхування, та на строк, який перевищує період, що залишився до закінчення дії договору страхування;
- 17) займатись одночасно страхуванням життя та іншими видами страхування, крім випадків передбачених законодавством України (ст. 38);
- 18) вільно користуватися майном та приймати страхові зобов'язання без дозволу Уповноваженого органу під час примусової санації (ст.43);
- 19) здійснювати управляючою особою фінансове, господарське і кадрове управління страховиком під час примусової санації без згоди Уповноваженого органу (ст.43).

Запитання 36. Які дії страхувальника при страхуванні?

При укладанні договорів страхування страхувальник здійснює такі дії:

- подає заяву про страхування;
- повідомляє страховика про всі необхідні відомості та документи, істотні для укладання договору страхування, в т.ч. підтверджує свій майновий інтерес;
- укладає договір страхування;
- сплачує разовий чи періодичні страхові внески;
- після настання страхового випадку, повідомляє про це страховика та виконує дії, пов'язані з рятуванням постраждалого майна і приведенням його в порядок, подає відомості про обставини і причини страхового випадку, про розмір збитків та інше, якщо це суттєво для страхової виплати (страхового відшкодування);
- отримує страхову виплату (страхове відшкодування);
- передає страховику право вимоги до винних осіб.

Запитання 37. Що дозволено робити страхувальникам?

Згідно Закону України "Про страхування" страхувальники можуть:

- 1) отримати кредити від страхової компанії по страхуванню життя, за наявності укладеного договору страхування життя (ст.2);
- 2) укладати із страховиками договори про страхування третіх осіб (застрахованих осіб) лише за їх згодою, крім випадків, передбачених законодавством України (ст.3);
- 3) при укладанні договорів особистого страхування призначати за згодою застрахованої особи громадян або юридичних осіб (вигодонабувачів) для отримання страхових виплат, а також замінювати їх до настання страхового випадку, якщо інше не передбачено договором страхування (ст.3);
- 4) при укладанні договорів страхування інших, ніж договори особистого страхування, призначати громадян або юридичних осіб (вигодонабувачів), які можуть зазнати збитків у результаті настання страхового випадку, для отримання страхового відшкодування, а також замінювати їх до настання страхового випадку, якщо інше не передбачено договором страхування (ст.3);
- 5) укладати договори добровільного страхування, об'єктами страхування за якими можуть бути майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані: (ст.4)
 - з життям, здоров'ям, працездатністю та додатковою пенсією страхувальника або застрахованої особи (особисте страхування);

- з володінням, користуванням і розпорядженням майном (майнове страхування);
 - з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі (страхування відповідальності).
- 6) укладати договори добровільного страхування (ст.5);
 - 7) визначати розмір страхової суми та (або) розміри страхових виплат за домовленістю зі страховиком під час укладання договору страхування або внесення змін до договору страхування, або у випадках, передбачених чинним законодавством (ст.9);
 - 8) укласти один договір страхування відносно об'єкту страхування з кількома страховиками (співстрахування), в якому повинні міститися умови, що визначають права і обов'язки кожного страховика (ст.11);
 - 9) за наявності відповідної угоди між співстраховиками і страхувальником один із співстраховиків може представляти всіх інших у взаємовідносинах із страхувальником, залишаючись відповідальним перед ним лише у розмірі своєї частки (ст.11);
 - 10) посередницька діяльність страхових та перестрахових брокерів у страхуванні та перестраховуванні здійснюється як виключний вид діяльності і може включати консультування, експертно-інформаційні послуги, роботу, пов'язану з підготовкою, укладанням та виконанням (супроводом) договорів страхування (перестраховування), в тому числі щодо врегулювання збитків у частині одержання та перерахування страхових платежів, страхових виплат та страхових відшкодувань за угодою відповідно із страхувальником або перестраховальником, інші посередницькі послуги у страхуванні та перестраховуванні за переліком, встановленим Уповноваженим органом (ст.15);
 - 11) страхові брокери - юридичні особи або громадяни, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу у страхуванні як страхувальник (ст.15);
 - 12) договір страхування життя може бути укладений як шляхом складання одного документа (договору страхування), підписаного сторонами, так і шляхом обміну листами, документами, підписаними стороною, яка їх надсилає. У разі надання страхувальником письмової заяви за формою, встановленою страховиком, що виражає намір укласти договір страхування, такий договір може бути укладений шляхом надіслання страхувальнику копії правил страхування та видачі страхувальнику страхового свідоцтва (поліса), який не містить розбіжностей з поданою заявою. Заява складається у двох примірниках, копія заяви надсилається страхувальнику з відміткою страховика або його уповноваженого представника про прийняття запропонованих умов страхування (ст.18);
 - 13) вносити платежі лише у грошовій одиниці України, а страхувальник-нерезидент - в іноземній вільно конвертованій валюті або у грошовій одиниці України у випадках, передбачених чинним зако-

нодавством України, з урахуванням положень частини четвертої цієї статті при укладанні договорів страхування життя (ст.19);

- 14) грошові зобов'язання сторін по договорах страхування життя за їх згодою можуть бути визначені як у національній валюті України, так і у вільноконвертованій валюті або розрахункових величинах, що визначають фактичний розмір зобов'язань страховика на дату виникнення або виконання цих зобов'язань (ст.19);
- 15) страховик несе майнову відповідальність за несвоєчасне здійснення страхової виплати (страхового відшкодування) шляхом сплати страховальнику неустойки (штрафу, пені), розмір якої визначається умовами договору страхування (ст.20);
за заявою страховальника у разі здійснення ним заходів, що зменшили страховий ризик, або при збільшенні вартості майна переукладається з ним договір страхування(ст.20);
- 16) отримувати страхове відшкодування (страхові виплати) тією валютою, яка передбачена договором страхування, якщо інше не передбачено законодавством України (ст.18);
- 17) отримувати неустойку (штраф, пеню) за несвоєчасну виплату страхової суми (страхового відшкодування), розмір якої визначається умовами договору страхування (ст.19);
- 18) оскаржувати у судовому порядку відмову страховика виплатити страхову суму (ст.26);
- 19) залучити за свій рахунок аварійного комісара до розслідування обставин страхового випадку. Страховик не може відмовити страховальнику в проведенні розслідування і повинен ознайомити аварійного комісара з усіма обставинами страхового випадку, надати всі необхідні матеріальні докази та документи (ст.25);
- 20) достроково за згодою із страховиком припинити договір страхування (ст.28);
- 21) дію договору страхування може бути достроково припинено за вимогою страховальника або страховика, якщо це передбачено умовами договору страхування. Дія договору особистого страхування не може бути припинена страховиком достроково, якщо на це немає згоди страховальника, який виконує всі умови договору страхування, та якщо інше не передбачено умовами договору та законодавством України.

Про намір достроково припинити дію договору страхування будь-яка сторона зобов'язана повідомити іншу не пізніше, як за 30 календарних днів до дати припинення дії договору страхування, якщо інше ним не передбачено.

У разі дострокового припинення дії договору страхування, крім договору страхування життя, за вимогою страховальника страховик повертає йому страхові платежі за період, що залишився до закінчення дії договору, з відрахуванням нормативних витрат на ведення справи, визначених при розрахунку страхового тарифу, фактичних виплат страхових сум та страхового відшкодування, що були здійснені за цим договором страхування. Якщо вимога страховальника обумовлена порушенням страхови-

ком умов договору страхування, то останній повертає страховальнику сплачені ним страхові платежі повністю.

У разі дострокового припинення дії договору страхування життя страховик виплачує страховальнику викупну суму, яка є майновим правом страховальника за договором страхування життя.

Кредити страховальникам - громадянам, що уклали договори страхування життя, в межах викупної суми на момент видачі кредиту та під заставу викупної суми. У цьому разі кредит не може бути видано раніше, ніж через один рік після набрання чинності договором страхування, та на строк, який перевищує період, що залишився до закінчення дії договору страхування (ст.31).

Запитання 38. Що зобов'язані робити страховальники?

Страховальники зобов'язані:

- 1) укладати договори обов'язкового страхування, якщо вони встановлені законами України і передбачені Законом України "Про страхування" та регулюються підзаконними нормативними актами вищих органів влади та управління (ст. 5);
- 2) внести страховику страховий платіж (страховий внесок, страхову премію) згідно з договором страхування (ст.10);
- 3) сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору (ст.16);
- 4) подати страховику письмову заяву за формою, встановленою страховиком, або іншим чином заявити про свій намір укласти договір страхування (ст.18);
- 5) своєчасно вносити страхові платежі (ст.20);
- 6) при укладанні договору страхування надати інформацію страховику про всі відомі йому обставини, що мають істотне значення для оцінки страхового ризику, і надалі інформувати його про будь-яку зміну страхового ризику (ст.20);
- 7) повідомити страховика про інші діючі договори страхування щодо цього об'єкта страхування (ст.20);
- 8) вживати заходи щодо запобігання та зменшення збитків, завданих внаслідок настання страхового випадку (ст.20);
- 9) повідомити страховика про настання страхового випадку в строк, передбачений умовами страхування (ст.20);
- 10) умовами договору страхування можуть бути передбачені також інші обов'язки страховальника (ст.20);
- 11) у разі отримання страхового відшкодування за договором майнового страхування в межах фактичних витрат передати страховику право вимоги, яке страховальник або інша особа, що одержала страхове відшкодування, має до особи, відповідальної за заподіяний збиток (ст.27).

Запитання 39. Що повинен включати в себе договір страхування?

Договір страхування - це письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування страхувальником, на користь якої укладено договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору.

Договори страхування укладаються відповідно до правил страхування.

Договір страхування повинен містити:

- назву документа;
- назву та адресу страховика;
- прізвище, ім'я, по батькові або назву страхувальника та застрахованої особи, їх адреси та дати народження;
- прізвище, ім'я, по батькові, дату народження або назву вигодонабувача та його адресу;
- зазначення об'єкта страхування;
- розмір страхової суми за договором страхування іншим, ніж договір страхування життя;
- розмір страхової суми та (або) розміри страхових виплат за договором страхування життя;
- перелік страхових випадків;
- розміри страхових внесків (платежів, премій) і строки їх сплати;
- страховий тариф (страховий тариф не визначається для страхових випадків, для яких не встановлюється страхова сума);
- строк дії договору;
- порядок зміни і припинення дії договору;
- умови здійснення страхової виплати;
- причини відмови у страховій виплаті;
- права та обов'язки сторін і відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору;
- інші умови за згодою сторін;
- підписи сторін.

Уповноважений орган має право встановлювати додаткові вимоги до договорів страхування життя та договорів страхування майна громадян.

Відповідно до міжнародних систем страхування, які вимагають застосування уніфікованих умов страхування, договори страхування укладаються відповідно до таких умов страхування, з урахуванням вимог, передбачених цим Законом.

У разі виїзду зареєстрованого в Україні автотранспортного засобу на територію іншої країни - члена міжнародної системи автострахування "Зелена картка" - власник такого транспортного засобу зобов'язаний укласти договір обов'язкового страхування цивільної відповідальності власника

(користувача) транспортного засобу перед третіми особами, дія якого поширюється на ці країни, та отримати від страховика - повного члена Моторного (транспортного) страхового бюро - страховий сертифікат "Зелена картка" єдиного зразка, який прийнятий в усіх країнах - членах цієї міжнародної системи страхування.

Запитання 40. В чому полягає особливість договорів страхування?

Особливість договорів страхування полягає в тому, що вони формальні є двосторонніми, а в силу їх умов, по суті, тристоронніми і навіть в окремих випадках багатосторонніми. Так, за договором особистого страхування в якості одержувачів страхової чи іншої суми можуть виступати страхувальник або застрахований, або посмертний (після смерті страхувальника або застрахованого) одержувач, або законні спадкоємці зазначених осіб. Крім того, по страхуванню дітей, наприклад, може бути не один, а два (і більше) страхувальники. Треба також зазначити, що принцип добровільності при укладенні договору страхування повною мірою відноситься лише до волевиявлення страхувальника. Страховик же не має права відмовити страхувальнику в укладенні договору, якщо волевиявлення страхувальника відповідає умовам даного виду страхування.

Договір страхування може бути укладений не тільки з власником, але й з користувачем майна, наприклад, договір страхування автомобіля, яким користується особа, що має доручення від власника, або інвалід, який одержав автомобіль в користування від держави.

Особливістю договорів страхових зобов'язань є також те, що, виплачуючи страхову послугу, страхувальник втрачає право власності на внесені страхові платежі, тобто право володіння, користування і розпорядження своїми грошима. Ці платежі надходять до страхового фонду і перерозподіляються на користь тих страхувальників, які постраждали від страхового випадку. Якщо ж конкретний страхувальник в період страхування не постраждав, то його страхові внески є безповоротною платою за ризик. Виняток становить тільки страхування на дожиття. При страхуванні на дожиття страхувальник за своїм договором індивідуально накопичує резерв внесків, який до кінця терміну страхування досягає розміру сплачуваної йому страхової суми. В період дії договору він може, припинивши сплату внесків, одержати суму, що накопичилася у вигляді викупної суми. Тим самим, втрачаючи на час страхування право володіння і користування відповідною частиною своїх грошей, він зберігає право розпорядження ними.

Найважливішою умовою страхових відносин є те, що і страховик і страхувальник повинні мати правоздатність і дієздатність для вступу в такі правовідносини. Страховик в силу свого Статуту і відповідної ліцензії повинен мати право на страхову діяльність, а страхувальник - фізична особа - повинен бути дієздатним для оформлення договору страхування за

своїм цивільним статусом і віком. Крім того, страхувальнику необхідно мати достатнє, стає джерело прибутку для сплати страхових внесків.

Запитання 41. В чому полягає суть страхування життя?

Страхування життя - це вид особистого страхування, який передбачає обов'язок страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також, якщо це передбачено договором страхування, у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та (або) досягнення застрахованою особою визначеного договором віку. Умови договору страхування життя можуть також передбачати обов'язок страховика здійснити страхову виплату у разі нещасного випадку, що стався із застрахованою особою, та (або) хвороби застрахованої особи. У разі, якщо при настанні страхового випадку передбачено регулярні, послідовні, довічні страхові виплати (страхування довічної пенсії), обов'язковим є передбачення у договорі страхування ризику смерті застрахованої особи протягом періоду між початком дії договору страхування та першою страховою виплатою з числа довічних страхових виплат. В інших випадках передбачення ризику смерті застрахованої особи є обов'язковим протягом всього строку дії договору страхування життя.

Запитання 42. Які показники діяльності страховиків по страхуванню життя?

В 2001 році по страхуванню життя, яке здійснювали 19 страхових компаній, отримано страхових платежів на суму 15,773 млн. грн. Частка страхових платежів по страхуванню життя в загальних показниках ринку страхування лише 0,52%.

Т а б л . № 5

Назва	Місто	Страхові платежі, тис.грн		Страхові виплати, тис.грн.	
		2002	2001	2002	2001
ГРАВЕ-УКРАЇНА	Київ	6661,39	1399,10	97,76	0,00
НАДІЯ	Харків	1611,90	2650,90	1395,00	2742,50
ЕККО	Київ	1500,80	1510,80	8,90	0,00
ТАС	Київ	1448,50	0,00	3,00	0,00
ЮПІТЕР	Київ	1116,00	224,70	0,00	0,00
АСКА-ЖИТТЯ	Київ	701,40	2,40	3,10	0,00
АРТА	Тернопіль	299,90	253,90	117,50	0,00
ГАРАНТ-ЛАЙФ	Київ	293,50	0,00	0,00	0,00
УПСК-ЖИТТЯ*	Київ	87,80	2,20	0,00	0,00
Всього		13721,19	6044,00	1625,26	2742,50

Запитання 43. Як здійснюються страхові виплати за договором страхування життя?

Страхові виплати за договором страхування життя здійснюються в розмірі страхової суми (її частини) та (або) у вигляді регулярних послідовних виплат обумовлених у договорі страхування сум (ануїтету).

Розмір страхової суми та (або) розміри страхових виплат визначаються за домовленістю між страховиком та страхувальником під час укладання договору страхування або внесення змін до договору страхування, або у випадках, передбачених чинним законодавством.

Страхова сума може бути встановлена по окремому страховому випадку, групі страхових випадків, договору страхування у цілому.

Страхова сума не встановлюється для страхового випадку, у разі настання якого здійснюються регулярні, послідовні страхові виплати у вигляді анuitету.

Зазначена у договорі страхування життя величина інвестиційного доходу не повинна перевищувати чотирьох відсотків річних.

Договором страхування життя обов'язково передбачається збільшення розміру страхової суми та (або) розміру страхових виплат на суми (бонуси), які визначаються страховиком один раз на рік за результатами отриманого інвестиційного доходу від розміщення коштів - резервів із страхування життя - за вирахуванням витрат страховика на ведення справи у розмірі до 15 відсотків отриманого інвестиційного доходу та обов'язково-го відрахування в математичні резерви частки інвестиційного доходу, що відповідає розміру інвестиційного доходу, який застосовується для розрахунку страхового тарифу за цим договором страхування та у разі індексації розміру страхової суми та (або) розміру страхових виплат за офіційним індексом інфляції (відрахування в математичні резерви частки інвестиційного доходу, що відповідає такій індексації).

У разі несплати страхувальником чергового страхового внеску в розмірі та у строки, передбачені правилами та договором страхування життя, таким договором може бути передбачено право страховика в односторонньому порядку зменшити (редувати) розмір страхової суми та (або) страхових виплат.

Запитання 44. Чи можна за договорами страхування життя змінити страхову суму?

Договором страхування життя може бути передбачено збільшення розміру страхової суми та (або) розміру страхових виплат на суми (бонуси), які визначаються страховиком один раз на рік за іншими фінансовими результатами його діяльності (участь у прибутках страховика).

Прийняті страховиком додаткові страхові зобов'язання повідомляються страхувальнику письмово і не можуть бути у подальшому зменшені в односторонньому порядку.

Договором страхування життя може також бути передбачено індексацію (зміну) за офіційним індексом інфляції розміру страхової суми та (або) страхових виплат протягом дії договору страхування життя за умови відповідної індексації (зміни) розміру страхового платежу (страхового внеску, страхової премії). Порядок та умови індексації визначаються правилами та договором страхування.

Страхові виплати за договорами особистого страхування здійснюються незалежно від суми, яку має отримати одержувач за державним соціальним страхуванням та соціальним забезпеченням, і суми, що має бути йому сплачена як відшкодування збитків.

Розмір страхової суми визначається договором страхування або чинним законодавством під час укладання договору страхування чи зміни

договору страхування. У разі, якщо при настанні страхового випадку передбачаються послідовні довічні страхові виплати, у договорі страхування визначаються розміри таких послідовних довічних страхових виплат, а страхова сума по цих випадках не встановлюється.

Запитання 45. Як укладається договір страхування життя?

Договір страхування життя може бути укладений як шляхом складання одного документа (договору страхування), підписаного сторонами, так і шляхом обміну листами, документами, підписаними стороною, яка їх надсилає. У разі надання страхувальником письмової заяви за формою, встановленою страховиком, що виражає намір укласти договір страхування, такий договір може бути укладений шляхом надіслання страхувальнику копії правил страхування та видачі страхувальнику страхового свідоцтва (поліса), який не містить розбіжностей з поданою заявою. Заява складається у двох примірниках; копія заяви надсилається страхувальнику з відміткою страховика або його уповноваженого представника про прийняття запропонованих умов страхування.

Грошові зобов'язання сторін по договорах страхування життя, за їх згодою, можуть бути визначені як у національній валюті України, так і у вільноконвертованій валюті або розрахункових величинах, що визначають фактичний розмір зобов'язань страховика на дату виникнення або виконання цих зобов'язань.

Страховики, які здійснюють страхування життя, зобов'язані вести персоніфікований (індивідуальний) облік договорів страхування життя в порядку та на умовах, визначених Уповноваженим органом.

Запитання 46. Як здійснюється дострокове припинення дії договору страхування життя?

У разі дострокового припинення дії договору страхування життя страховик виплачує страхувальнику викупну суму, яка є майновим правом страхувальника за договором страхування життя.

Якщо вимога страховика зумовлена невиконанням страхувальником умов договору страхування, страхувальнику повертається викупна сума.

Викупна сума - це сума, яка виплачується страховиком у разі дострокового припинення дії договору страхування життя та розраховується математично на день припинення договору страхування життя залежно від періоду, протягом якого діяв договір страхування життя, згідно з методикою, яка проходить експертизу в Уповноваженому органі, здійснена актуарієм і є невід'ємною частиною правил страхування життя. Уповноважений орган може встановити вимоги до методики розрахунку викупної суми.

За законодавством України не допускається повернення коштів готівкою, якщо платежі було здійснено в безготівковій формі, за умови дострокового припинення договору страхування.

Запитання 47. Що собою являє добровільне особисте страхування, крім страхування життя?

Добровільне особисте страхування (compulsory insurance) - форма страхування, спрямована на забезпечення соціального захисту населення і пов'язана з життям, здоров'ям і працездатністю страхувальника чи застрахованої особи, у якій об'єктом страхових відносин можуть також бути майнові інтереси, що не суперечать законодавству України.

Запитання 48. Як можна класифікувати особисте страхування, крім страхування життя?

Класифікацію особистого страхування можна зробити за наступними критеріями:

По виду:

- страхування від нещасливих випадків;
- медичне страхування (безупинне страхування здоров'я);
- страхування здоров'я на випадок хвороби.

По кількості осіб, зазначених у договорі:

- індивідуальне страхування (страхувальником виступає одна окремо узятая фізична особа);
- колективне страхування (страхувальниками або застрахованими виступає група фізичних осіб).

За формою сплати страхових платежів:

- страхування зі сплатою одноразових страхових платежів;
- страхування зі щорічною сплатою страхових платежів;
- страхування зі щомісячною сплатою страхових платежів.

Запитання 49. Як розвивається особисте страхування, крім страхування життя, в Україні?

Як бачимо з табл. 1, частка особистого страхування стосовно отриманих страхових платежів по всьому ринку з 1997 по 2001 рік включно зменшилася в 1,8 рази.

Табл. 6

Страхові платежі по роках, тис. грн.	1997	1998	1999	2000	2001
Усього по Україні, у т.ч.	408 401	789 159	1 164 126	2 137 759	3 030 507
Особисте страхування	49 490	61 509	88 695	157 705	199 068
Частка, %	12,12	7,79	7,62	7,38	6,57

Це зв'язано, перш за все, з недосконалістю діючого податкового законодавства, а також підтверджує той факт, що державна політика по створенню державного соціального страхування не спрямована на розвиток комерційного страхування. Створення державних Фондів на випадок безробіття і нещасних випадків на виробництві веде до збиткових процесів у становленні особистого страхування як додаткової форми забезпечення соціальним захистом населення.

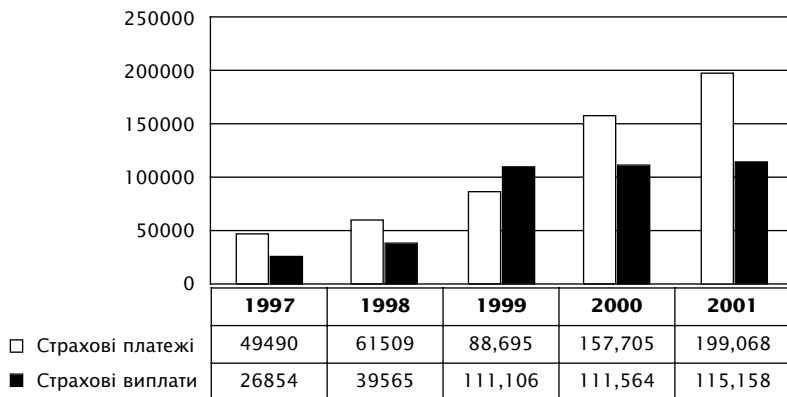
Яскравим прикладом значення особистого страхування в системі соціально-економічних відносин у державі є те, що страховики здійснюють страхові виплати. Більш 1 млн. страхових випадків зафіксовано в плинні 2001 року! Як бачимо з табл. 2, майже в 4,3 рази в 2001 році збільшилися страхові виплати стосовно 1997 року.

Табл. 7

Страхові виплати за роками, тис. грн.	1997	1998	1999	2000	2001
Усього по Україні, у т.ч.	129 182	177 845	360 919	408 139	424 205
Особисте страхування	26 854	39 565	111 106	111 564	115 158
Частка, %	20,79	22,25	30,78	27,33	27,15

Динаміка співвідношення страхових платежів і страхових виплат (тис. грн.) представлена на Діаграмі 1.

Діаграма 1.

Запитання 50. Які результати мали страховики за особистими видами страхування, крім страхування життя, в 2001 році?

Особисті види страхування в 2001 році здійснювали **228** страхових компаній, тобто **73,8%** усіх страховиків (табл.3). Розподіл страхових платежів по видах страхування майже рівномірний. Найбільш гостра конкуренція розгорнулася на ринку страхування від нещасливих випадків, де **72 149,4** тис. грн. страхових платежів були отримані **204** страховими компаніями. Гадаю, що показники страховиків за цими видами страхування були б набагато більшими, якби були створені рівноправні умови роботи для Фондів соціального страхування і страхових компаній.

Табл. 8

Вид страхування	Кількість страховиків	Страхові платежі (тис.грн.), у тому числі	від страховальників-громадян	по договорам перестрахування	Частина страхових платежів, належна перестраховальникам	у тому числі нерезидентам
Страхування від нещасливих випадків	204	72 149,4	17 444,1	6 887,6	12 351,1	4 031,5
Медичне страхування (безупинне страхування здоров'я)	79	56 617,2	32 915,9	571,2	1 411,3	455,4
Страхування здоров'я на випадок хвороби	94	70 300,9	18 769,4	1 425,2	6 629,3	5 572,9
Усього	228	199 067,6	69 129,5	8 884,0	20 391,7	10 059,8

Частка страхових виплат громадянам склала **55,4%**, що ще раз підтверджує факт соціального значення особистого страхування (табл.4). Реальність і ефективність страхування відчули потерпілі в **1 012 505** страхових випадках, що одержали страхових виплат у середньому **113,7** тис. грн.

Табл. 9

Вид страхування	Страхові виплати (тис. грн.), у тому числі	громадянам	перестраховальникам	Частина страхової виплати, здійснена перестраховальниками	Кількість страхових випадків	Середня страхова виплата, грн.
Страхування від нещасливих випадків	21 933,4	6 567,4	13 068,2	238,2	66 362	330,5
Медичне страхування (безупинне страхування здоров'я)	37 092,5	15 206,7	7,1	22,6	560 997	66,1
Страхування здоров'я на випадок хвороби	56 131,7	42 060,4	15,0	556,9	385 146	146,4
Усього	115 157,5	63 834,5	13 090,3	817,7	1 012 505	113,7

Запитання 51. Що собою являє добровільне страхування відповідальності?

Добровільне страхування відповідальності (liability insurance) - форма страхування, у якій об'єктом страхових відносин можуть бути майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з відшкодуванням страховальником заподіяного їм збитку особі або його майну, а також збитку, заподіяного юридичній особі.

Запитання 52. Які є в Україні види добровільного страхування відповідальності?

Страхування відповідальності розподіляється на кілька видів:

- страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);

- страхування відповідальності власників повітряного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- страхування відповідальності власників водного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- страхування відповідальності перед третіми особами.

Запитання 53. Яка особливість визначення страхової суми за добровільним страхуванням відповідальності?

При укладанні договорів страхування страховики, за згодою страховальника, установлюють, як правило:

індивідуальний ліміт відповідальності страховика - максимальна страхова сума, у межах якої страховик несе відповідальність перед кожною третьою особою, і в межах якої здійснюється страхове відшкодування при настанні окремого (одного) страхового випадку, щодо якого діє страховий захист;

загальний ліміт відповідальності страховика - максимальна страхова сума, у межах якої страховик несе відповідальність перед усіма третіми особами (у межах індивідуального ліміту відповідальності страховика), і в межах якої здійснюється страхове відшкодування при настанні окремого (одного) страхового випадку (щодо якого діє страховий захист) усім третім особам;

індивідуальний річний агрегатний ліміт відповідальності страховика - максимальна страхова сума, у межах якої страховик несе відповідальність перед кожною третьою особою, і в межах якої здійснюється страхове відшкодування при настанні усіх (будь-яких) страхових випадків, щодо яких діє страховий захист;

загальний річний агрегатний ліміт відповідальності страховика - максимальна страхова сума, у межах якої страховик несе відповідальність перед усіма третіми особами (у границях індивідуального річного агрегатного ліміту відповідальності страховика), і в межах якої здійснюється страхове відшкодування при настанні усіх (будь-яких) страхових випадків (щодо яких діє страховий захист) усім третім особам.

У випадку нанесення страховальником шкоди життю і здоров'ю фізичної особи, страховик, як правило, виплачує страхове відшкодування в наступних лімітах:

- у випадку смерті - родині загиблого чи його спадкоємцю в розмірі 100 відсотків страхової суми;
- у випадку одержання травми при встановленні йому інвалідності:
 - I групи - 90 відсотків страхової суми;
 - II групи - 75 відсотків страхової суми;
 - III групи - 50 відсотків страхової суми;
- у випадку тимчасової втрати працездатності за кожен день - 0,2 відсотки страхової суми, але не більш 50 відсотків страхової суми.

У випадку, коли було одержано страхове відшкодування потерпілим до встановлення його інвалідності після тимчасової втрати працездатності або до настання його смерті, потерпілому або його спадкоємцю (в разі смерті потерпілого після одержання ним відшкодування) виплачується різниця між максимальною страховою сумою, передбаченою підпунктами "а" і "б" даного пункту, і уже отриманим відшкодуванням.

Запитання 54. Як розвивається добровільне страхування відповідальності в Україні?

Як бачимо з табл.1, частка страхових платежів по добровільному страхуванню відповідальності стосовно отриманих страхових платежів по всьому ринку, починаючи з 1997 року, знаходиться в діапазоні від **7,41%** до **15,48%**.

Табл. 10

Страхові платежі по роках, тис. грн.	1997	1998	1999	2000	2001
Усього по Україні, у т.ч.	408 401	789 159	1 164 126	2 137 759	3 030 507
Добровільне страхування відповідальності	30 283	70 917	180 168	202 862	242 949
Частка, %	7,41	8,99	15,48	9,49	8,02

Сплеск активності страхування відповідальності в 1999 році пов'язаний з появою на короткостроковому періоді добровільно-примусових факторів у страхуванні відповідальності виробників продукції. Ряд контролюючих органів оприділили норму, по якій для одержання ліцензії на здійснення визначеної діяльності необхідно було мати договір страхування. Незабаром така "надмірна заподливість" держчиновників була частково припинена.

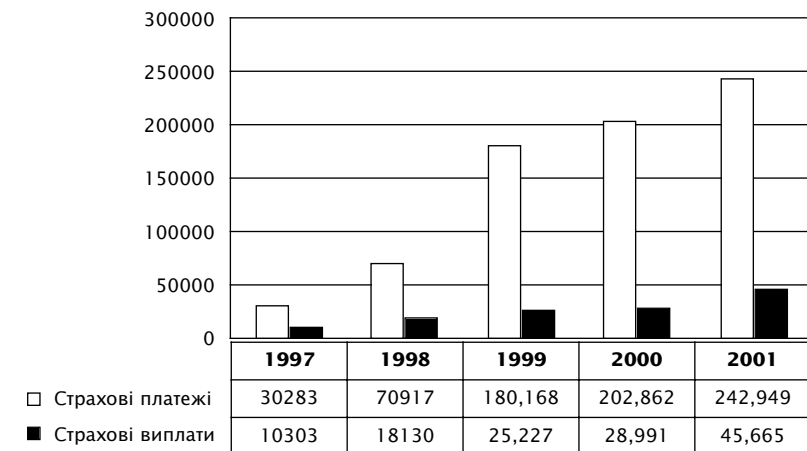
Близько **40,5** тис. страхових випадків зафіксовано в плинні 2001 року. Як бачимо з табл. 2, майже в **4,4** рази в 2001 році збільшилися страхові виплати стосовно 1997 року. Частка страхових виплат по добровільному страхуванню відповідальності стосовно страхових виплат по всьому ринку, починаючи з 1997 року, знаходилася в діапазоні від **6,99%** до **10,76%**.

Табл. 11

Страхові виплати за роками, тис. грн.	1997	1998	1999	2000	2001
Усього по Україні, у т.ч.	129 182	177 845	360 919	408 139	424 205
Страхування відповідальності	10 303	18 130	25 227	28 991	45 665
Частка, %	7,98	10,19	6,99	7,10	10,76

Динаміка співвідношення страхових платежів і страхових виплат (тис. грн.) представлена на Діаграмі 2.

Діаграма 2.

Запитання 55. Які результати мали страховики за добровільними видами страхування відповідальності в 2001 році?

Добровільні види страхування відповідальності в 2001 році здійснювали **184** страхові компанії, тобто **59,5%** усіх страховиків (табл.3). Розподіл страхових платежів по видам страхування дуже нерівномірний. Найбільш гостра конкуренція розгорнулася на ринку страхування відповідальності перед третіми особами, де **202 396,3** тис. грн. страхових платежів були отримані **166** страховими компаніями.

Табл. 12

Вид страхування відповідальності	Кількість страховиків	Страхові платежі (тис. грн.), у тому числі	від страховиків-громадян	по договорам перестраховування	Частина страхових платежів, належна перестраховальникам	у тому числі нерезидентам
власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника)	86	31 783,6	1 493,3	4 711,6	10 342,8	8 528,8
власників повітряного транспорту (включаючи відповідальність перевізника)	10	1 401,1	0,2	163,3	1 432,9	1 325,3
власників водяного транспорту (включаючи відповідальність перевізника)	17	7 368,5	6,4	145,8	3 837,5	3 654,5
перед третіми особами	166	202 396,3	31 011,8	23 736,1	108 871,3	31 970,2
Усього	184	242 949,5	32 511,7	28 756,8	124 484,5	45 478,8

Частка страхових виплат громадянам склала **9,67%** (табл.4). Реальність і ефективність страхування відчули потерпілі в **40 456** страхових випадках, що одержали страхових виплат у середньому **1,13** тис. грн., а максимальна страхова виплата по окремому страховому випадку склала **3 581,4** тис. грн.

Табл. 13

Вид страхування відповідальності	Страхові виплати (тис. грн.), у тому числі	громадянам	перестраховальникам	Частина страхової виплати, здійснена перестраховальниками	Кількість страхових випадків	Середня страхова виплата, тис. грн.
власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника)	6 707,3	789,7	1 518,5	4 035,7	729	9,2
власників повітряного транспорту (включаючи відповідальність перевізника)	21,4	0,0	21,4	0,4	5	4,3
власників водяного транспорту (включаючи відповідальність перевізника)	22,7	0,0	0,0	0,0	1	22,7
перед третіми особами	38 914,4	3 627,5	150,1	289,5	39 721	0,9
Усього	45 665,8	4 417,2	1 690,0	4 325,6	40 456	1,1

Запитання 56. Що собою являє обов'язкове страхування?

Обов'язкове страхування (compulsory insurance) - форма страхування, що встановлюється законами України шляхом внесення змін у Закон України "Про страхування" і ґрунтується на принципах обов'язковості як для страхувальника, так і для страховика.

Для здійснення обов'язкового страхування згідно ст. 7 Закону України "Про страхування" Кабінет Міністрів України встановлює порядок і правила його проведення, форми типового договору, особливі умови ліцензування, максимальні розміри страхових сум, тарифи та методику актуарних розрахунків.

Запитання 57. Які є в Україні види обов'язкового страхування?

В Україні здійснюються такі види обов'язкового страхування:

- 1) медичне страхування;
- 2) особисте страхування медичних і фармацевтичних працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини при виконанні ними службових обов'язків;
- 3) особисте страхування працівників відомчої (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) та сільської пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд);
- 4) страхування спортсменів вищих категорій;
- 5) страхування життя і здоров'я спеціалістів ветеринарної медицини;
- 6) особисте страхування від нещасних випадків на транспорті;
- 7) авіаційне страхування цивільної авіації;
- 8) страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов'язаних із обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, багажу, пошті, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам;
- 9) страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів;
- 10) страхування засобів водного транспорту;
- 11) страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності;
- 12) страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту (порядок та умови цього страхування визначаються спеціальним законом України);
- 13) страхування працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України), які беруть участь у наданні психіатричної допомоги, в тому числі здійснюють догляд за особами, які страждають на психічні розлади;
- 14) страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру;
- 15) страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою;

- 16) страхування майнових ризиків за угодою про розподіл продукції у випадках, передбачених Законом України "Про угоди про розподіл продукції";
- 17) страхування фінансової відповідальності, життя і здоров'я тимчасового адміністратора та ліквідатора фінансової установи;
- 18) страхування майнових ризиків при промисловій розробці родовищ нафти і газу у випадках, передбачених Законом України "Про нафту і газ";
- 19) страхування медичних та інших працівників державних і комунальних закладів охорони здоров'я та державних наукових установ (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок захворювання на інфекційні хвороби, пов'язаного з виконанням ними професійних обов'язків в умовах підвищеного ризику зараження збудниками інфекційних хвороб;
- 20) страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо компенсації шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів;
- 21) страхування персоналу ядерних установок, джерел іонізуючого випромінювання, а також державних інспекторів з нагляду за ядерною та радіаційною безпекою безпосередньо на ядерних установках від ризику негативного впливу іонізуючого випромінювання на їхнє здоров'я за рахунок коштів ліцензіатів;
- 22) страхування об'єктів космічної діяльності (наземна інфраструктура), перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Національного космічного агентства України;
- 23) страхування цивільної відповідальності суб'єктів космічної діяльності;
- 24) страхування об'єктів космічної діяльності (космічна інфраструктура), які є власністю України, щодо ризиків, пов'язаних з підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі, запуском та експлуатацією її у космічному просторі;
- 25) страхування відповідальності щодо ризиків, пов'язаних з підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі, запуском та експлуатацією її у космічному просторі;
- 26) страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів;
- 27) страхування професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України;
- 28) страхування відповідальності власників собак (за переліком порід, визначених Кабінетом Міністрів України) щодо шкоди, яка може бути заподіяна третім особам;

- 29) страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї;
- 30) страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків у випадках та згідно з переліком тварин, встановленими Кабінетом Міністрів України;
- 31) страхування відповідальності суб'єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю туриста або його майну;
- 32) страхування відповідальності морського судновласника;
- 33) страхування ліній електропередач та перетворюючого обладнання передавачів електроенергії від пошкодження внаслідок впливу стихійних лих або техногенних катастроф та від протиправних дій третіх осіб;
- 34) страхування відповідальності виробників (постачальників) продукції тваринного походження, ветеринарних препаратів, субстанцій за шкоду, заподіяну третім особам.

Запитання 58. Як розвивається обов'язкове страхування в Україні?

Найважливішим етапом формування правової бази обов'язкового страхування в Україні став Закон України "Про страхування" від 7 березня 1996 року. Як бачимо з табл. 14, частка обов'язкового страхування стосовно отриманих страхових платежів по всьому ринку починаючи з 1996 року зменшується. Це підтверджує те, що обвинувачення на адресу страховиків, ніби вони вміють працювати тільки в сфері обов'язкового страхування, є необґрунтованими. До речі сказати, такі висловлення створюють негативний імідж усьому страхуванню і, навіть, приводили до неконструктивної роботи народних депутатів під час минулої сесії Верховної Ради України. Тоді фактично була завалена робота над низкою законодавчих актів з питань проведення обов'язкового страхування відповідальності власників транспортних засобів.

Ще одним яскравим прикладом значення обов'язкового страхування в системі економічних відносин у державі є те, що страховики не тільки одержують страхові платежі і накопичують страхові резерви, але, саме головне, здійснюють страхові виплати. Більш 8,2 тис. страхових випадків зафіксовано в плинні 2001 року, при цьому заборгованості по страховим виплатам немає. І це факт, а факт річ уперта! Як бачимо з табл. 15, майже в 30 разів у 2001 році збільшилися страхові виплати стосовно 1996 року.

Динаміка співвідношення страхових платежів і страхових виплат (тис. грн.) представлена на Діаграмі 3.

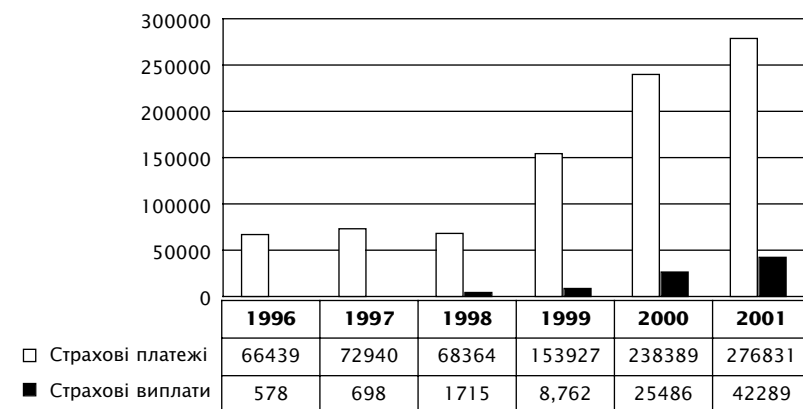
Табл. 14

Страхові платежі за роками, тис. грн.	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Усього, у т.ч.	317 811	408 401	789 159	1 164 126	2 137 759	3 030 507
Обов'язкове страхування	66 439	72 940	68 074	153 927	238 389	276 832
Частка обов'язкового страхування, %	20,91	17,86	8,62	13,22	11,15	9,13

Табл. 15

Страхові виплати за роками, тис. грн.	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Усього, у т.ч.	147 311	129 182	177 845	360 919	408 139	424 205
Обов'язкове страхування	578	698	1 715	8 762	25 486	42 289
Частка обов'язкового страхування, %	0,39	0,54	0,96	2,42	6,24	9,97

Діаграма 3.

Запитання 59. Які результати мали страховики України за обов'язковими видами страхування в 2001 році?

Обов'язкові види страхування в 2001 році здійснювали **201** страхова компанія, тобто **65%** усіх страховиків (табл.3). Найбільша частка страхових платежів була отримана по страхуванню цивільної відповідальності власників транспортних засобів по звичайним і додатковим договорам у розмірі **132102,1** тис. грн., що склало **47,7%** сумарних надходжень по обов'язковим видам страхування. Найбільш гостра конкуренція розгорнулася на ринку страхування від нещасних випадків на транспорті, де **53 999,41** тис. грн. страхових платежів були отримані **181** страховою компанією.

Табл. 1 6

Вид обов'язкового страхування	Кількість страховиків	Страхові платежі (тис.грн.), у тому числі	від страховальників-громадян	по договорам перестрахування	Частина страхових платежів, належна перестраховальникам	у тому числі нерезидентам
Страхування від нещасних випадків на транспорті	181	53 999,41	23 529,82	4 334,67	5 671,61	2 517,20
Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів по звичайним договорам	93	64 223,58	27 390,72	2 615,88	9 204,60	4 349,40
Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів по додатковим договорам	29	67 878,47	40 950,89	5 572,20	9 205,90	3 800,60

Табл. 1 6 (закінчення)

Вид обов'язкового страхування	Кількість страховиків	Страхові платежі (тис.грн.), у тому числі	від страховальників-громадян	по договорам перестрахування	Частина страхових платежів, належна перестраховальникам	у тому числі нерезидентам
Страхування членів екіпажа	43	1 883,91	0,70	153,54	469,10	279,60
Страхування працівників замовника авіаробіт	13	544,60	0,00	214,00	399,20	0,30
Страхування авіа суден	44	25 057,61	0,50	1 194,76	18 695,54	16 806,53
Страхування відповідальності повітряного перевізника	29	20 244,12	2,16	1 068,25	11 106,52	10 271,52
Страхування відповідальності експлуатанта повітряного судна	22	4 026,26	1,20	55,00	1 609,48	1 463,00
Страхування працівників відомчої і сільської пожежної охорони і ДПД	117	23 742,59	17,80	4 604,79	8 007,16	3 117,50
Інші види обов'язкового страхування	22	15 230,97	13 715,00	540,97	290,81	0,00
Усього	201	276 831,53	105 608,80	20 354,06	64 659,92	42 605,65

Частка страхових виплат громадянам склала **48,8%**, що ще раз підтверджує факт соціального значення обов'язкового страхування (табл.16). Реальність і ефективність страхування відчули потерпілі в **4893** страхових випадках по страхуванню цивільної відповідальності власників транс-

портних засобів по звичайним і додатковим договорам, що одержали страхових виплат у середньому **7,8** тис. грн. Треба відзначити, що **19,1%** страхових виплат по обов'язковим видам страхування були здійснені перестраховальниками, при цьому найбільшу участь перестраховальників у страхових виплатах зафіксовано в обов'язковому страхуванні авіаційних суден **56,8%**.

Табл. 17

Вид обов'язкового страхування	Страхові виплати (тис. грн.), у тому числі	громадянам	перестраховальникам	Частина страхової виплати, здійснена перестраховальниками	Кількість страхових випадків	Середня страхова виплата, тис. грн.
Страховання від нещасних випадків на транспорті	1 198,39	641,13	16,30	161,00	823	1,45
Страховання цивільної відповідальності власників транспортних засобів по звичайним договорам	13 340,11	7 771,65	652,50	2 354,80	2 484	5,37
Страховання цивільної відповідальності власників транспортних засобів по додатковим договорам	24 870,23	11 676,08	1 953,30	4 690,22	2 307	10,78
Страховання членів екіпажа	167,70	56,80	0,00	43,10	21	7,98
Страховання працівників замовника авіаробіт	0,00	0,00	0,00	0,00	0	0,00
Страховання авіасуден	1 740,06	0,00	395,26	988,20	19	537,00

Табл. 17 (закінчення)

Вид обов'язкового страхування	Страхові виплати (тис. грн.), у тому числі	громадянам	перестраховальникам	Частина страхової виплати, здійснена перестраховальниками	Кількість страхових випадків	Середня страхова виплата, тис. грн.
Страховання відповідальності повітряного перевізника	1,30	0,00	0,00	0,00	2	0,65
Страховання відповідальності експлуатанта повітряного судна	0,00	0,00	0,00	0,00	0	0,00
Страховання працівників відомчої і сільської пожежної охорони і ДПД	45,30	40,60	0,00	0,00	23	1,96
Інші види обов'язкового страхування	926,50	475,60	0,20	1,50	2 556	0,36
Усього	42 289,58	20 661,86	3 017,56	8 078,92	8 235	5,13

Запитання 60. Що собою являє добровільне майнове страхування?

Добровільне майнове страхування (*property insurance*) - форма страхування, у якій об'єктом страхових відносин можуть бути майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, зв'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном юридичними і фізичними особами.

Добровільне майнове страхування розподіляється на кілька видів:

- 1) страхування залізничного транспорту;
- 2) страхування наземного транспорту (крім залізничного);
- 3) страхування повітряного транспорту;

- 4) страхування водяного транспорту (морського внутрішнього й іншого видів водяного транспорту);
- 5) страхування вантажів і багажу (вантажобагажу);
- 6) страхування від вогневих ризиків і ризиків стихійних явищ;
- 7) страхування майна;
- 8) страхування кредитів (у тому числі відповідальності позичальника за непогашення кредиту);
- 9) страхування інвестицій;
- 10) страхування фінансових ризиків;
- 11) страхування судових витрат;
- 12) страхування виданих гарантій (поручительств) і прийнятих гарантій;
- 13) інші види добровільного страхування.

Запитання 61. Як розвивається добровільне майнове страхування в Україні?

Як бачимо з табл.18, частка страхових платежів по добровільному майновому страхуванню стосовно отриманих страхових платежів по всьому ринку, починаючи з 1997 року, знаходиться в діапазоні від 54,16% до 73,33%.

Табл. 18

Страхові платежі (тис.грн.)	1997	1998	1999	2000	2001
Усього по Україні, у т.ч.	408 401	789 159	1 164 126	2 137 759	3 030 507
Добровільне страхування майна	221 182	561 546	716 910	1 480 596	2 222 326
Частка, %	54,16	71,16	61,58	69,26	73,33

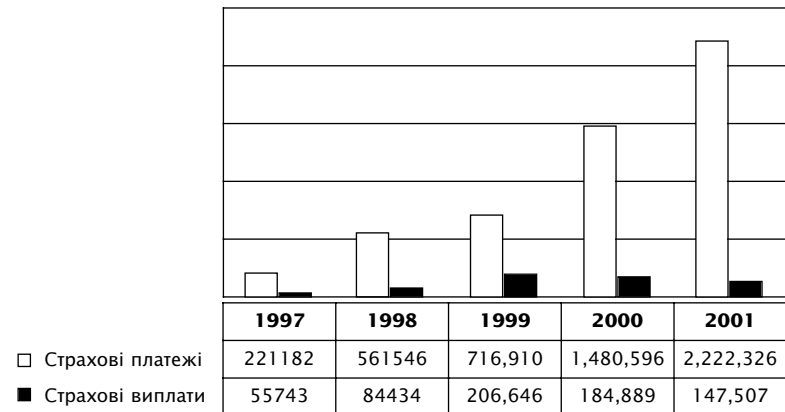
Як бачимо з табл. 19, у 2,6 рази в 2001 році збільшилися страхові виплати стосовно 1997 року. Частка страхових виплат по добровільному страхуванню відповідальності стосовно страхових виплат по всьому ринку, починаючи з 1997 року, знаходилася в діапазоні від 34,77 % до 57,25%.

Табл. 19

Страхові виплати (тис. грн.)	1997	1998	1999	2000	2001
Усього по Україні, у т.ч.	129 182	177 845	360 919	408 139	424 205
Добровільне страхування майна	55 743	84 434	206 646	184 889	147 507
Частка, %	43,15	47,48	57,25	45,30	34,77

Динаміка співвідношення страхових платежів і страхових виплат (тис. грн.) представлена на Діаграмі 4.

Діаграма 4.

Запитання 62. Які результати мали страховики за добровільними видами майнового страхування в 2001 році?

Добровільні види майнового страхування в 2001 році здійснювали 277 страхових компаній, тобто 89,64% усіх страховиків (табл.20). Розподіл страхових платежів по видам страхування дуже нерівномірний.

Найбільш гостра конкуренція розгорнулася на ринку страхування наземного транспорту, вантажів і багажу, фінансових ризиків та іншого майна.

Частка страхових виплат громадянам склала 32,48% (табл.21). Реальність і ефективність страхування відчували потерпілі в 76 773 страхових випадках, що одержали страхових виплат у середньому 1,9 тис. грн., а максимальна страхова виплата по окремому страховому випадку склала 3 800,0 тис. грн.

Т а б л . 2 0

Вид страхування майна	Кількість страховиків	Страхові платежі (тис. грн.), у тому числі	від страховальників-громадян	по договорам перестрахування	Частина страхових платежів, належна перестраховальникам	У тому числі нерезидентам
залізничний транспорт	23	2 861,7	2,2	335,8	1 667,5	386,1
наземний транспорт	196	119 237,3	21 783,8	9 606,5	24 714,8	10 760,9
повітряний транспорт	23	4 575,2	0,0	925,6	2 815,2	1 882,2
водяний транспорт	48	12 771,7	27,0	344,8	6 435,7	5 549,2
вантажі і багаж	177	267 922,6	3 291,6	59 353,4	169 425,1	114 348,5
вогневі ризики і ризики стихійних явищ	204	440 281,4	67 091,3	64 708,8	241 633,4	94 100,6
кредити	66	138 439,8	920,0	11 096,8	52 874,8	25 775,2
Інвестиції	2	84,8	0,0	0,0	19,6	0,0
фінансові ризики	166	919 726,2	4 545,1	251 443,5	613 612,1	328 339,8
судові витрати	2	1 598,9	3,5	3,4	190,1	0,0

Вид страхування майна	Кількість страховиків	Страхові платежі (тис. грн.), у тому числі	від страховальників-громадян	по договорам перестрахування	Частина страхових платежів, належна перестраховальникам	У тому числі нерезидентам
видані гарантії (поручительства) і прийняті гарантії (поручительства)	15	7 650,9	0,0	1 607,6	6 220,0	4 743,8
інше майно	169	307 175,5	12 670,7	62 117,7	156 439,3	94 616,8
Усього	277	2 222 326,1	110 335,2	461 543,7	1 276 047,6	680 503,0

Т а б л . 2 1

Вид страхування майна	Страхові виплати (тис. грн.), у тому числі	громадянам	перестраховальникам	Частина страхової виплати, здійснена перестраховальниками	Кількість страхових випадків	Середня страхова виплата, тис. грн.
залізничний транспорт	38,7	0,0	0,0	54,0	9	4,3
наземний транспорт	54 868,9	15 621,0	2 910,4	12 177,1	8 877	6,2
повітряний транспорт	42,9	0,0	42,9	0,0	5	8,6
водяний транспорт	2 953,9	0,0	138,3	3 273,0	35	84,4
вантажі і багаж	3 723,5	2,5	41,8	1 257,9	86	43,3

Табл. 21 (закінчення)

Вид страхування-майна	Страхові виплати (тис. грн.), у тому числі	громадянам	перестраховальникам	Частина страхової виплати, здійснена перестраховальниками	Кількість страхових випадків	Середня страхова виплата, тис. грн.
вогнєві ризики і ризики стихійних явищ	34 111,3	21 949,5	198,4	4 631,7	55 871	0,6
кредити	9 249,8	0,0	465,0	238,1	195	47,4
інвестиції	0,0	0,0	0,0	0,0	0	0,0
фінансові ризики	32 257,4	6 183,6	253,4	5 981,2	6 530	4,9
судові витрати	37,2	35,4	1,7	0,0	74	0,5
видані гарантії (поручительства) і прийняті гарантії (поручительства)	168,8	0,0	0,0	0,0	2	84,0
інше майно	10 055,2	4 118,1	76,5	1 988,4	5 089	1,9
Всього	147 507,6	47 910,1	4 128,4	29 547,4	76 773	1,9

Аналіз діяльності страхової компанії

Запитання 63. Чим необхідно користуватись при виборі страхової компанії?

Для правильного вибору страхової компанії, необхідно знати фактично хоча б чотири головні речі:

- умови страхування,
- розмір страхового тарифу;
- порядок здійснення страхових виплат;
- реальний фінансовий стан страховика.

По-перше, з умовами страхування проблем не виникає, якщо є можливість отримати правила страхування деяких компаній, які сподобались, чи довідатися про них через Український сервер страхування www.uainsur.com. Цієї інформації вистачить для того, щоб вибрати найбільш придатні для Вас умови страхування.

По-друге, як правило, страховики нових клієнтів залучають низькими тарифами. Однак купуватися на дешевину не слід: в масовому страхуванні це або демпінг, або зниження цін за рахунок встановлення певних винятків (професійною мовою це - франшиза, обмеження страхування тощо).

По-третє, при аналізі страхової компанії необхідно обов'язково враховувати порядок здійснення страхових виплат. При укладанні договору страхування треба чітко усвідомити механізм повідомлення страхової компанії про настання страхового випадку і максимально допустимі, при цьому, терміни страхових виплат після надходження заяви до страхової компанії. Незайвими будуть і рекомендації від клієнтів страхової компанії, які вже одержали реальне відшкодування збитків (шкоди).

По-четверте, слід розуміти, що об'єктивно оцінити основні поняття, що характеризують діяльність страхової компанії та її перспективи, під силу лише професіоналам. В економічно розвинutih країнах спеціалізовані рейтингові агентства, такі як A.M.Best Co., Standard & Poor's, Duff & Phelps, Moody's Investor Service Inc., Weiss Research Inc., виконують всю роботу щодо аналізу фінансового стану страховиків. Але страховий ринок України до цього ще не дозрів. І в цьому наші громадяни можуть лише заздрити закордонним страхувальникам, які при виборі страхових компаній можуть орієнтуватися на загальноновизнані рейтинги. Шкода, що вітчизняні страховики не дуже прагнуть відкрити про себе всю інформацію, хоча останнім часом намітився деякий прорив у цьому напрямку.

Запитання 64. На що необхідно звернути увагу при аналізі діяльності страхової компанії?

Для того, щоб правильно вибрати страхову компанію, а також щоб відстежити фінансовий стан того страховика, з яким вже укладений договір страхування, радимо Вам:

- звернути увагу на розмір і якість активів (основний індикатор рівня і ліквідності страховика);
- проаналізувати структуру страхового портфеля страховика (перевага одного типу страхових ризиків у страховому портфелі значно підвищує імовірність здійснення значних страхових виплат, і в підсумку до фінансової нестійкості такого страховика);
- оцінити розміри статутного фонду і власного капіталу страховика і перспективи їхнього росту (у Законі України "Про страхування" введені нові вимоги до мінімального розміру статутного фонду);
- звернути увагу на показники прибутковості діяльності страховика, що дають можливість оцінити ефективність його роботи;
- порівняти поточні балансові показники страхової компанії з показниками попереднього періоду й оцінити темпи їхнього росту;
- порівняти обсяг страхових платежів, що надійшли в компанію, з обсягом страхових виплат (адже основна задача страховика - покривати збитки своїх клієнтів);
- звернути увагу на нефінансові показники страховика, що істотно впливають на його діяльність (досвід роботи на ринку, основні корпоративні клієнти, власники страховика, кадрова політика, регіональна мережа, основні перестраховальники, аудитор, участь у державних і муніципальних програмах і т.п.).

Запитання 65. На що необхідно звернути увагу при аналізі показників діяльності страхової компанії?

Показник "Актив" характеризує розмір коштів страхової компанії, які інвестовані в цінні папери, нерухомість, рахунки та депозити в банках, інші матеріальні цінності та права вимоги. Джерела цих коштів - статутний та резервний капітал, технічні резерви, сума нерозподіленого прибутку та інші пасиви.

Співвідношення суми коштів у вигляді інвестиційних вкладень і грошових коштів до загальної суми активів повинно бути якнайближче до показника коефіцієнту "1".

Співвідношення суми коштів у вигляді інвестиційних вкладень і грошових коштів до розміру страхових резервів визначає ступінь розміщення коштів, за рахунок яких покриваються страхові зобов'язання страховика. Показник співвідношення повинний дорівнювати або бути більше "1".

Показник **"Основні засоби"** характеризує розмір залишкової вартості (різниця між первісною (переоціненою) вартістю основних засобів і сумою їх зносу на дату балансу) власних та отриманих на умовах фінансового лізингу об'єктів і орендованих цілісних майнових комплексів, які віднесені до складу основних засобів за відповідними положеннями (стандартами).

Показник **"Довгострокові фінансові інвестиції"** характеризує розмір фінансових інвестицій на період більше одного року, а також всі інвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент, а також включають фінансові інвестиції, які за відповідними положеннями (стандартами) обліковуються методом участі в капіталі.

Показник **"Поточні фінансові інвестиції"** характеризує розмір фінансових інвестицій на строк, що не перевищує один рік, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів),

Показник **"Грошові кошти та їх еквіваленти"** характеризує розмір коштів в касі, на поточних та інших рахунках в банках, які можуть бути використані для поточних операцій, а також еквіваленти грошових коштів. У цій статті окремо наводяться кошти в національній та іноземній валюті. Кошти, які не можна використати для операцій протягом одного року, починаючи з дати балансу, або протягом операційного циклу внаслідок обмежень, слід виключати зі складу оборотних активів та відображати як необоротні активи.

Показник **"Інші активи"** включає суми активів, які не можуть бути включені до наведених вище показників.

Показник **"Власний капітал"** - це сума капіталу, вільного від зобов'язань компанії і виконання, що є додатковою гарантією, зобов'язань при відхиленні їхнього розміру від розрахункових величин. До складу власного капіталу входять: статутний капітал, додатковий капітал, нерозподілений прибуток, резервний фонд і інший капітал за винятком несплаченого і вилученого капіталу.

Значне перевищення власного капіталу до статутного капіталу говорить про прибуткову діяльність страховика і можливість його виплат акціонерам дивідендів, а також проведення реінвестування капіталу.

Перевищення статутного капіталу над власним капіталом говорить про збитковість у діяльності страховика, вилученні частини статутного капіталу або про наявність значної заборгованості засновників щодо сплати статутного капіталу.

Великий рівень сплаченого статутного капіталу говорить про зацікавленість власників у розвитку страховика.

Показник **"Статутний капітал"** визначає розмір сплаченого статутного фонду страховика та характеризує виконання страховою компанією вимог законодавства України. Законом України "Про страхування" в редакції від 04.10.2001р. №2745-III передбачається, що мінімальний розмір статутного фонду страховика, який займається іншими, ніж страхування життя, видами страхування, встановлюється в сумі, еквівалентній 1 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України.

При цьому встановлюються норми поетапного збільшення розміру статутного фонду для страховиків, які створені до набрання чинності цього Закону:

для страховиків, які займаються видами страхування, іншими ніж страхування життя:

- протягом двох років з дня набрання чинності цим Законом - 500 тис. ЄВРО;
- протягом трьох років з дня набрання чинності цим Законом - 1 млн. ЄВРО.

"Страхові премії" характеризує розмір коштів, отриманих страховиком за договорами страхування, а також коштів, отриманих страховиком за договорами перестрахування, укладеними з іншими страховиками.

Показник **"Темпи росту страхової премії"** характеризує динаміку розвитку страхової компанії. При стабільній діяльності страхової компанії зміна надходжень страхової премії знаходиться в межах 25%. Різке збільшення темпів росту страхової премії означає ріст зобов'язань страховика, що повинний бути підкріплений достатнім обсягом власного капіталу. Значне зниження темпів росту страхової премії порушує збалансованість страхової діяльності, що може негативно позначитися на фінансовому стані страхової компанії.

Показник **"Страхові виплати"** характеризує розмір коштів, фактично виплачених страховиком за страховими випадками, при цьому:

- страхові виплати за договорами особистого страхування здійснюються незалежно від суми, яку має отримати одержувач за державним соціальним страхування, соціальним забезпеченням, і суми, що має бути йому сплачена як відшкодування збитків;
- страхове відшкодування, яке виплачується за умовами майнового страхування і страхування відповідальності при настанні страхового випадку, не може перевищувати розміру прямого збитку, якого зазнав страхувальник або третя особа.

При страхуванні майна страхова сума встановлюється в межах вартості майна за цінами і тарифами, які діють на момент укладання договору, як що інше не обумовлено договором страхування або умовами обов'язкового страхування.

Страхові виплати здійснюються страховиком за договором страхування або за законодавством на підставі заяви страхувальника (його правонаступника або третіх осіб, визначених умовами страхування) і страхового акта (аварійного сертифіката), який складається страховиком або уповноваженою ним особою (аварійним комісаром) у формі, що визначається страховиком.

Показник **"Страхові резерви"** характеризує забезпечення страховиком майбутніх виплат страхового відшкодування (страхових сум) і розділяється на:

- резерв незароблених премій (включає частини від сум надходжень страхових платежів (страхових внесків, страхових премій), що

відповідають страховим ризикам, що не настали на звітну дату);

- резерв збитків (включає зарезервовані, але ще не виплачені суми страхового відшкодування по установлених вимогах страхувальників);
- резерви по страхуванню життя (для страховиків, які продовжують виконання договорів страхування життя, укладених до 15.11.1995р.).

Показник **"Забезпеченість власними засобами"** визначається як співвідношення показників власного капіталу та технічних резервів.

Показник відображає ступінь покриття власними засобами компанії страхових зобов'язань на випадок перевищення фактичних страхових зобов'язань над розрахунковими. Оптимальне значення показника >28%. Достатня наявність власних засобів страхової компанії, вільних від зобов'язань, є чинником фінансової стійкості страхової компанії.

Показник **"Рівень покриття інвестиційними активами страхових резервів"** визначається як співвідношення розміру інвестиційних активів та грошових коштів до страхових резервів (резервів незароблених премій).

Показник визначає ступінь розміщення коштів, за рахунок яких покриваються зобов'язання страхової компанії, в інвестиційних активах і коштах. Інвестиційні активи і кошти повинні відповідати чи перевищувати розмір страхових резервів. Наявність протилежної тенденції може означати розміщення засобів в неліквідних активах, або високого ступеня ризику (дебіторська заборгованість, нематеріальні активи, устаткування і матеріали).

Показник **"Частки страхових платежів, належні перестраховикам"** характеризує ступінь участі страхової компанії в такій системі забезпечення стійкості страхової діяльності, як перестрахування ризиків. Коefіцієнт фіксує участь перестраховувальників у страховій діяльності компанії і показує залежність здатності компанії до виконання зобов'язань від надійності партнерів по перестрахуванню. Оптимальне значення показника знаходиться в межах від 5 до 50% від валових показників страхових платежів. Значення нижче встановлених меж може вказувати на практичну відсутність такого фактора забезпечення фінансової стійкості, як перестрахування; значення вище встановлених меж - може вказувати на високий ступінь залежності надійності страхової компанії від партнерів по перестрахуванню.

Крім цього існує норма вітчизняного законодавства, за якою передбачено, що страховики, які взяли на себе страхові зобов'язання в обсягах, що перевищують можливість їх виконання за рахунок власних активів, повинні застрахувати ризик виконання зазначених зобов'язань у перестраховиків, а також у випадках, якщо страхова сума за окремим об'єктом страхування перевищує 10 відсотків суми сплаченого статутного фонду і сформованих страхових резервів, страховик зобов'язаний укласти договір перестрахування.

Показник **"Регіональна мережа"** характеризує можливості страховика здійснювати страхову діяльність через страхових посередників (страхо-

вих агентів і страхових брокерів), а також через відокремлені підрозділи (філії та представництва).

Філія страховика - це відокремлений підрозділ страховика, який не є юридичною особою, може мати власну назву, яка повинна використовуватися згідно Положення про філію, має відокремлений баланс та здійснює страхову діяльність по видам, на які страховик одержав ліцензії і право на проведення яких було надане філії загальними зборами учасників страховика в повному обсязі або з обмеженнями.

Представництво страховика - це відокремлений підрозділ страховика, який не є юридичною особою, діє у відповідності з Положенням про представництво, не має права займатися страховою, а також будь-якою підприємницькою діяльністю. Представництво виконує функції і задачі сприяння організації і здійсненню статутної діяльності страховика, виступає від імені страховика та фінансується останнім.

Підприємства-агенти - юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика, виконують частину його страхової діяльності (укладання договорів страхування, одержання страхових платежів, виконання робіт, пов'язаних з виплатами страхових сум і страхового відшкодування), є представниками страховика і діють в його інтересах за комісійну винагороду на підставі договору із страховиком.

Посередницька діяльність страхових агентів і страхових брокерів на користь іноземних страховиків на території України не допускається, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України.

Показник **"Балансовий прибуток страховика"** складається з прибутку від страхової діяльності, прибутку від інвестування та розміщення тимчасово вільних коштів, прибутку від інших операцій.

Оподаткування

Запитання 66. Чи включаються до складу витрат страхові платежі по страхуванню ризиків невиконання завдань з управління державними корпоративними правами?

У пп.5.4.6 ст.5 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" в редакції Закону України від 22.05.97 р. N 283/97-ВР зі змінами та доповненнями зазначено, що будь-які витрати зі страхування кредитних та інших комерційних ризиків платника податку відносяться до валових витрат такого платника.

Таким чином, у разі якщо ризики невиконання завдань з управління державними корпоративними правами відносяться до комерційних ризиків АТ відповідно до правил страхування та договору страхування, витрати зі страхування вказаних ризиків включаються до валових витрат АТ.

Підстава: Лист ДПАУ N 835/6/15-1116 від 21.02.2000.

Запитання 67. Чи включаються до складу витрат страхові платежі по страхуванню будівель профілакторію, медсанчастини, спорткомплексу, дитячого садка та бази відпочинку?

Згідно із пп.5.2.1 ст.5 Закону України від 22.05.97 р. N 283/97-ВР "Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" (зі змінами та доповненнями) до складу валових витрат включаються суми будь-яких витрат, сплачених (нарахованих) протягом звітного періоду у зв'язку з підготовкою, організацією, веденням виробництва, продажем продукції (робіт, послуг) і охороною праці, з урахуванням обмежень, встановлених п.5.3 - 5.8 цієї статті.

Відповідно до пп.5.4.6 ст.5 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" (зі змінами та доповненнями) до валових витрат включаються будь-які витрати зі страхування ризиків загибелі врожаю, транспортування продукції платника податку; цивільної відповідальності, пов'язаної з експлуатацією транспортних засобів, що перебувають у складі основних фондів платника податку; екологічної та ядерної шкоди, що може бути завдана платником податку іншим особам; майна платника податку; кредитних та інших комерційних ризиків платника податку, за винятком страхування життя, здоров'я або інших ризиків, пов'язаних з діяльністю фізичних осіб, що перебувають у трудових відносинах з платником податку, обов'язковість якого не передбачена законодавством, або будь-які витрати зі страхування сторонніх фізичних чи юридичних осіб.

Враховуючи вищевикладене, а також беручи до уваги те, що будівлі профілакторію, медсанчастини, спорткомплексу, дитячого садка та бази відпочинку відносяться до невиробничих фондів, тобто на них не розповсюджується дія пп.5.2.1, витрати на їх страхування не включаються до складу валових витрат.

Підстава: Лист ДПАУ N 2684/7/15-1117 від 25.02.2000.

Запитання 68. Який існує порядок оподаткування операцій зі страхування життя фізичної особи?

Відповідно до пп.7.2.2 п.7.2 ст.7 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" доходи, отримані страховиками від страхування і перестрахування життя, не підлягають оподаткуванню податком, встановленим пп.7.2.1, а саме: за ставкою три відсотки від суми валового доходу, отриманого від страхової діяльності.

При цьому доходи від страхування фізичних осіб не оподатковуються, якщо операція зі страхування життя передбачає страхову виплату при таких страхових випадках:

смерть застрахованої особи;

рішення суду про оголошення застрахованої особи померлою;

дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування або досягнення нею віку, визначеного договором страхування. У цьому випадку строк дії договору не може бути меншим 120 календарних місяців та не може передбачати часткових виплат до закінчення строку такого договору або настання страхового випадку. На перехідний період до 2003 року строк дії договору зі страхування життя громадян віком після 50 років встановлюється від 60 календарних місяців.

Доходи страховика від страхування фізичних осіб на інших умовах оподатковуються як доходи від страхової діяльності по ризикових видах страхування відповідно до пп.7.2.1 п.7.2 цього Закону.

Слід зазначити, що п.2.3 розділу 2 Методики формування резервів зі страхування життя, затвердженої наказом Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю від 23.06.97 р. N 46 та зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 17.07.97 р. N 262/2066, встановлено, що договори страхування життя укладаються на строк не менше трьох років.

З урахуванням викладеного, доходи від страхування життя фізичних осіб не оподатковуються у разі укладення договору страхування на строк не менше трьох років, яким передбачається виплата тільки страхової суми і лише у одному випадку - смерть застрахованої особи.

Поряд з цим у разі дострокового розірвання такого договору, не пов'язаного зі смертю застрахованої особи, доходи, отримані страховиком, підлягають оподаткуванню в порядку, встановленому пп.7.2.1 Закону, за наслідками податкового періоду, протягом якого відбулося таке розірвання з використанням ставки податку у шість відсотків.

Підстава: Лист ДПАУ N 664/6/22-3215 від 13.02.2001.

Запитання 69. Який існує порядок оподаткування операцій страховика із застосуванням векселів?

Підпунктом 7.2.1 п.7.2 статті 7 Закону України від 22.05.97 р. N 283/97-ВР "Про оподаткування прибутку підприємств" (із змінами і доповненнями) встановлено, що під валовим доходом від страхової діяльності розуміється сума страхових внесків, страхових платежів або страхових премій (далі - сума валових внесків), за винятком суми валових внесків, переданих, тобто сплачених, в перестрахування, отриманих (нарахованих) страховиками протягом звітного періоду по договорам страхування і перестрахування ризиків на території України або за її межами.

Згідно із Законом України "Про страхування" (стаття 18) страховальники (резиденти) відповідно до укладених договорів мають право вносити платежі лише валютою України, а страховальники - нерезиденти - іноземною вільно конвертованою валютою або валютою України у випадках, передбачених чинним законодавством.

Поряд з цим відповідно до чинного законодавства України (Закон України "Про підприємства в Україні", Постанова Верховної Ради України від 17.06.92 р. "Про застосування векселів у господарському обороті України") суб'єкти підприємницької діяльності для поліпшення розрахункових відносин мають право застосовувати векселі для оформлення господарських угод, тобто і для договорів страхування.

Крім того, вексель, як визначено статтею 21 Закону України "Про цінні папери та фондову біржу", є цінним папером, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання строку визначену суму грошей векселедержателю.

З урахуванням викладеного вважаємо, що у випадках, коли засобом платежу при внесенні страховальником страхових внесків застосовується вексель, який надалі страховик реалізує іншому страховику при розрахунках по перестрахуванню, об'єкт оподаткування страхової діяльності (валовий дохід) визначається відповідно до підпункту 7.2.1 пункту 7.2 статті 7 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств", але без зменшення даного об'єкта на суму валових внесків, переданих у перестрахування у вигляді векселів.

Підстава: Лист ДПАУ N 1440/6/22-3216 від 27.03.2001.

Запитання 70. Який існує порядок операцій оподаткування сум, одержаних страховиком від реалізації прав регресної вимоги до осіб, винних в заподіянні збитків?

Статтею 26 Закону України "Про страхування" встановлено, що до страховика, який виплатив страхове відшкодування за договором майнового страхування, в межах фактичних затрат переходить право вимоги, яке

страхувальник або інша особа, що одержала страхове відшкодування, має до особи, відповідальної за заподіяний збиток.

Право вимоги (регресу) визначено також ст.452 Цивільного кодексу України, згідно з якою особа, яка відшкодувала шкоду, заподіяну з вини іншого, має право зворотної вимоги (регресу) до винної особи в розмірі виплаченого відшкодування, якщо інший розмір не встановлено законом.

Крім того, відповідно до ст.199 зазначеного Кодексу, якщо боржник не був повідомлений про уступку вимоги, що відбулася, то виконання зобов'язання первісному кредиторі визнається виконанням належному кредиторі.

Виходячи з наведеного, частина повернутої суми страхового відшкодування страхувальником страховику є реалізацією права регресу.

Що стосується податкового обліку регресних виплат у страховика, то відповідно до підпункту 7.2.3 пункту 7.2 ст.7 Закону України від 22.05.97 р. N 283/97-ВР "Про оподаткування прибутку підприємств" (із змінами і доповненнями) у разі, якщо страхова компанія одержує доходи з джерел інших, ніж страхові платежі, такі доходи оподатковуються у загальному порядку.

Порядком складання декларації про доходи страховика (п.4.8), затвердженим наказом ДПА України від 16.01.98 р. N 22 та зареєстрованим в Міністерстві фінансів України 10.02.98 р. N 92/2532, встановлено, що доходи, одержані (нараховані) від реалізації прав регресної вимоги страховика до страхувальника або іншої особи, відповідальної за завданий збиток, оподатковуються на загальних підставах за ставкою 30%.

Враховуючи викладене, не має підстав не включати зазначені суми регресних виплат до валового доходу страховика.

Підстава: Лист ДПАУ N 3356/6/22-3215 від 15.05.2001.

Запитання 71. Який існує порядок проведення розрахункових операцій при страхуванні населення за межами приміщень страхових компаній?

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 24.01.2001 р. N 45 "Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2000 р. N 1336" розрахункові операції при страхуванні майнових та особистих ризиків фізичних осіб, яке проводиться страховими агентами за межами приміщення страховика, дозволено проводити без застосування реєстраторів розрахункових операцій з використанням розрахункових книжок та книг обліку розрахункових операцій.

Відповідно до вимог Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 19.02.2001 р. N 72, при проведенні розрахунків готівкою підприємствами у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг із застосуванням реєстраторів розрахункових операцій (далі - РРО) або використанням розрахункових книжок (далі - РК) опри-

буткуванням є здійснення підприємствами обліку готівки через РРО або РК із складанням того самого дня на підставі розрахункових документів звітів у книзі обліку розрахункових операцій (далі - КОРО) та оформлення готівки в установленому порядку прибутковим касовим ордером і відповідним записом у касовій книзі в день надходження коштів.

У разі роботи підприємств у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, у тому числі страхових організацій, у вечірні години, вихідні та святкові дні із застосуванням РРО або використанням РК (за умови, що бухгалтерія підприємства не працювала в ці години і дні) одержана підприємством за цей час готівка вважається оприбуткованою в його касі, якщо вона проведена через РРО та РК у день її фактичного надходження, але не пізніше наступного робочого дня підприємства, здана до його каси з оформленням у встановленому порядку прибуткового касового ордера та відповідного запису у касовій книзі підприємства.

У зв'язку з тим, що вищезазначені нормативно-правові акти затверджені постановами Кабінету Міністрів України та Правління Національного банку України, внесення змін до них входить лише до їх компетенції.

Підстава: Лист ДПАУ N 6818/6/22-3216 від 24.10.2001.

Запитання 72. Який норматив існує в Україні щодо розміру витрат на ведення справи страховика?

Структуру тарифної ставки по добровільних видах страхування визначає сам страховик (як правило, норма витрат на ведення справи складає не більш 50%), а при проведенні обов'язкових видів страхування тут існують певні обмеження. Постановою Кабінету міністрів України від 4 червня 1994 року за № 358 "Про удосконалення механізму державного регулювання тарифів у сфері страхування" встановлено, що розрахунки тарифів по обов'язковим видам страхування в Україні ведуться із застосуванням нормативу витрат на ведення страхової справи. При цьому він не повинний перевищувати:

- обов'язкове державне страхування - 6% розміру тарифу;
- обов'язкове особисте страхування - 15% розміру тарифу;
- обов'язкове страхування майна і відповідальності - 20 % розміру тарифу.

Запитання 73. Які існують ставки оподаткування страхової діяльності в Україні?

Об'єкт оподаткування	Ставки податку, %
Валові доходи від страхової діяльності (крім доходу від страхування і перестрахування життя)	3
Валові доходи від страхової діяльності по страхуванню і перестрахуванню життя у випадку, якщо договір страхування достроково розірваний	6
Доходи нерезидентів від перестрахування ризиків на території України	15
Доходи нерезидентів від страхування ризиків на території України	30
Прибуток, отриманий з інших джерел (крім доходів від страхової діяльності): - відсотків за депозитними рахунками; - від реалізації основних фондів і нематеріальних активів; - від реалізації цінних паперів; - від операцій з борговими зобов'язаннями; - з інших джерел.	30

Запитання 74. Чи відносяться до витрат орендаря страхові платежі на страхування орендованого майна?

Відповідно до підпункту 5.4.6 статті 5 Закону України від 22.05.97 р. N 283/97-ВР "Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" до валових витрат платника податку відносяться будь-які витрати із страхування майна платника податку, тобто майна, яке знаходиться в його власності. Тому витрати орендаря у вигляді страхових платежів на страхування орендованого майна відносяться на рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні платника податку.

Що стосується джерела здійснення капітального та поточного ремонту основних засобів, в тому числі приміщень, взятих в оперативну оренду, то вищевказаним Законом України також не передбачено віднесення таких затрат до валових витрат платника податку.

Підстава: Листи ДПАУ N 15-0216/11-8926 від 06.11.97 та N 4592/11/15-2116 від 04.05.98.

Запитання 75. Чи відносяться до витрат орендаря страхові платежі на страхування заставленого майна?

Відповідно до Закону України від 28.12.94 р. N 334/94-ВР "Про оподаткування прибутку підприємств" (підпункт 9.5.4 пункту 9.5 статті 9) до собівартості продукції (робіт, послуг) відносяться платежі від обов'язкового страхування майна підприємства та цивільної відповідальності, передбачених законодавством.

Витрати у вигляді платежів від обов'язкового страхування заставного майна підприємств зазначеним Законом України не передбачено відносити до собівартості продукції (робіт, послуг).

Крім того, Законом України "Про страхування", що є спеціальним законом з питань страхування, в переліку видів обов'язкового страхування, що здійснюються в Україні, обов'язкове страхування майна застави не передбачено.

Враховуючи викладене, немає законодавчо визначених підстав здійснювати витрати у вигляді таких страхових внесків за рахунок собівартості продукції (робіт, послуг).

Підстава: Лист ДПАУ N 15-2116/11-10952 від 29.12.97.

Запитання 76. Чи відносяться до витрат страхові платежі із страхування відповідальності підрозділів Державної служби охорони МВС України перед замовниками охоронних послуг?

Згідно із підпунктом 5.4.6 статті 5 Закону України від 18.11.97 р. N 639/97-ВР "Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" до складу валових витрат включаються будь-які витрати зі страхування ризиків загибелі врожаю, транспортування продукції платника податку, цивільної відповідальності, пов'язаної з експлуатацією транспортних засобів, що перебувають у складі основних фондів платника податку, екологічної та ядерної шкоди, що може бути завдана платником податку іншим особам, майна платника податку, кредитних та інших комерційних ризиків платника податку (за винятком страхування життя, здоров'я або інших ризиків, пов'язаних з діяльністю фізичних осіб, що перебувають у трудових відносинах з платником податку, обов'язковість якого не передбачена законодавством), або будь-які витрати зі страхування сторонніх фізичних чи юридичних осіб.

Виходячи з наведеного, страхування відповідальності перед третіми особами (іншої, ніж передбачена вищевказаним підпунктом 5.4.6 Закону), а саме відповідальності підрозділів Державної служби охорони при МВС України перед замовниками охоронних послуг за невиконання або неналежне виконання зобов'язань, передбачених відповідними догово-

рами про надання охоронних послуг, відноситься за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні зазначених підрозділів.

Підстава: Лист ДПАУ N 1920/11/15-2116 від 24.02.98.

Запитання 77. Як оподатковуються операції посередницької діяльності страховиками-резидентами на користь іноземних страховиків з продажу страхових полісів з обов'язкових видів страхування, передбачених законодавством зарубіжних країн?

Державна податкова адміністрація України розглянула питання щодо сплати податку на додану вартість з комісійної винагороди, яка отримується страховиками-резидентами при продажу страхових полісів на користь іноземних держав, і повідомляє, що це питання в умовах дії Закону України "Про податок на додану вартість" знайшло своє відображення у листі ДПА України від 06.05.98 р. N 5199/10/16-1101 "Про податок на додану вартість".

При цьому відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України "Про податок на додану вартість" від податку на додану вартість також було звільнено операції щодо страхування і перестрахування.

Пунктом 6 Постанови Верховної Ради України від 07.03.96 р. N 86/96-ВР "Про порядок введення в дію Закону України "Про страхування" дозволено страховикам-резидентам здійснювати посередницьку діяльність на території України на користь іноземних страховиків лише з продажу страхових полісів з обов'язкових видів страхування, передбачених законодавством зарубіжних країн, на строк до приєднання до міжнародних угод щодо визнання полісів страховиків України на території цих країн.

Таким чином, у разі здійснення посередницької діяльності страховиками-резидентами на користь іноземних страховиків з продажу страхових полісів з обов'язкових видів страхування, передбачених законодавством зарубіжних країн, комісійна винагорода, що отримується страховими компаніями за дану діяльність, не є об'єктом обкладення податком на додану вартість як в умовах дії Закону України "Про податок на додану вартість", так і в умовах дії Декрету Кабінету Міністрів України "Про податок на додану вартість".

Підстава: лист ДПАУ N 10372/10/10-1220-5 від 07.09.98.

Запитання 78. Який порядок оподаткування і валового доходу, одержаного страховиком за договором страхування життя фізичних осіб?

Відповідно до підпункту 7.2.4 статті 7 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" із змінами і доповненнями для цілей оподаткування операцією із страхування життя фізичної особи вважається операція, яка передбачає страхову виплату за таких страхових випадків:

- смерть застрахованої особи;
- рішення суду про оголошення застрахованої особи померлою;
- дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування або досягнення нею віку, визначеного договором страхування. У цьому випадку строк дії договору не може бути меншим, як 120 календарних місяців, та не може передбачати часткових виплат до закінчення строку такого договору або настання страхового випадку.

Виходячи з наведеного, при укладенні договору страхування життя фізичної особи, умови якого передбачають виплату страхової суми після настання страхової події "досягнення застрахованою особою віку, визначеного договором страхування", період очікування (період між початком дії договору страхування та першою страховою виплатою) не може бути меншим десяти років.

Це підтверджується нормою пункту 2.5 розділу 2 Методики формування резервів із страхування життя, затвердженої наказом Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю від 23.06.97 р. N 46 та зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 17.07.97 р. N 262/2066.

Крім того, згідно з вищевказаним підпунктом зазначеного Закону України для цілей оподаткування колективне страхування фізичних осіб не передбачено вважати операцією із страхування життя фізичної особи.

Враховуючи викладене, валовий дохід, одержаний страховою компанією у вигляді страхових платежів по колективному договору страхування життя фізичних осіб (страхове свідоцтво N 185-КСЖ/95), оподатковується у порядку, встановленому підпунктом 7.2.1 наведеного Закону України. При цьому, оскільки терміни і розміри сплати страхових внесків відсутні в договорі (що є обов'язковою умовою укладення договорів страхування згідно із статтею 15 Закону України "Про страхування"), для цілей оподаткування валовим доходом від страхування життя по такому договору слід вважати сукупний страховий платіж, який повинен сплатити страхувальник за своїх застрахованих осіб після 1 липня 1997 року.

Підстава: Лист ДПАУ N 3623/11/15-2116 від 10.04.98.

Запитання 79. Чи включаються до витрат страхові платежі на страхування орендованого державного (комунального) майна?

Статтею 10 Закону України "Про оренду державного і комунального майна" передбачено, що до істотних умов договору оренди відноситься, зокрема, умова по страхуванню орендарем узятого їм в оренду майна.

При цьому відповідно до статті 12 вищевказаного Закону договір оренди вважається укладеним з моменту досягнення домовленості по всіх істотних умовах і підписання сторонами тексту договору.

Крім того, статтею 24 Закону передбачено, що ризик ушкодження чи випадкової загибелі об'єкта оренди несе орендодавець, якщо інше не встановлено договором оренди.

Орендоване майно страхується орендарем на користь того учасника договору оренди, що приймає на себе ризик ушкодження чи випадкової загибелі об'єкта оренди.

Що торкається питання податкового обліку страхових внесків, то підпунктом 5.4.6 статті 5 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" установлено, що до валових витрат платника податку відносяться будь-які витрати по страхуванню ризиків загибелі врожаю, транспортування продукції платника податку, екологічного і ядерного збитку, що може бути заподіяний платником податку іншим особам, майна платника податку, кредитних і інших комерційних ризиків платника податку, за винятком страхування життя, здоров'я чи інших ризиків, пов'язаних з діяльністю фізичних осіб, що знаходяться в трудових відносинах із платником податку, обов'язковість якого не передбачена законодавством, чи будь-які витрати по страхуванню сторонніх фізичних чи юридичних осіб.

Якщо умови страхування передбачають виплату страхового відшкодування на користь платника податку - страхувальника, застраховані збитки, понесені таким платником податку, відносяться до його валових витрат у податковий період їхнього понесення, а суми страхового відшкодування таких збитків включаються у валові доходи такого платника податку в податковий період їхнього одержання.

Таким чином, витрати платника податку - орендаря, понесені їм у виді страхових внесків за договором страхування державного чи комунального майна, наданого йому в оренду в установленому порядку для використання у власній господарській діяльності, включаються до складу його валових витрат.

Підстава: Лист ДПАУ N 413/Л/15-1116 від 19.02.99.

Запитання 80. Чи оподатковується податком на додану вартість комісійне винагородження страхових агентів?

Відповідно до підпункту 3.2.3 статті 3 Закону України "Про податок на додану вартість" надання послуг по страхуванню, передбачених Законом України "Про страхування", не є об'єктом для оподаткування.

Виходячи з того, що винагорода страхових агентів - це частина страхових платежів, що виплачується з цих сум, то вона також не є об'єктом для оподаткування.

Лист ДПАУ N 16-1314/11-9199 від 14.11.97.

Запитання 81. Який існує порядок сплати страховими агентами єдиного податку з продажу страхових продуктів?

Згідно ст.3 Указу Президента України "Про спрощену систему оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва" (у редакції від 28.06.99 р. N 746/99) суб'єкт підприємницької діяльності - юридична особа, що перейшла на спрощену систему оподаткування, обліку і звітності, сплачує єдиний податок по ставці 6 чи 10 відсотків суми виторгу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) без обліку акцизного збору.

Відповідно до вимог цього Указу (746/99) виторгом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) вважається сума, фактично отримана суб'єктом підприємницької діяльності на розрахунковий рахунок чи (і) у касу за здійснення операцій по продажу продукції (товарів, робіт, послуг).

Тобто, у випадку переходу на спрощену систему оподаткування по єдиному податку, платник податків застосовує касовий метод, по якому враховуються всі кошти, що надійшли на розрахунковий рахунок і в касу суб'єкта, а не тільки суми агентських винагород.

Крім того, згідно п.2 Порядку ведення Книги обліку доходів і витрат суб'єкта малого підприємництва - юридичної особи, що застосовує спрощену систему оподаткування, обліку і звітності (затверджену наказом ДПА України від 12.10.99 р. N 554, зареєстровану у Мінюсті України 19.10.99 р. N 713/4006), у графі 6 "Загальна сума виторгу і позареалізаційних доходів" враховуються всі надходження, отримані на розрахунковий (поточний) рахунок і в касу суб'єктом малого підприємництва від продажу продукції (товарів, робіт, послуг), майна, включаючи основні фонди, що належать суб'єкту малого підприємництва і реалізовані в звітному (податковому) періоді, позареалізаційні доходи і виторг від іншої реалізації.

Таким чином, для страхового агента (юридичної особи), здійснюючого продаж страхових продуктів, для обкладання єдиним податком виторгом

від реалізації продукції варто вважати суму коштів, фактично отриманих на розрахунковий рахунок і в касу від продажу страхових продуктів, а також суму комісійної винагороди.

Підстава: Лист ДПАУ N 1999/6/22-3116 від 18.04.2000.

Запитання 82. Який існує порядок оподаткування сум, отриманих страховиком від реалізації прав регресної вимоги страховика до осіб, винних у заподіянні збитків?

Відповідно до пп.7.2.3 ст.7 Закону України від 22.05.97 р. N 283/97-ВР "Про внесення змін у Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" (зі змінами і доповненнями) у випадку, якщо страхова компанія одержує доходи з джерел інших, ніж страхові платежі, такі доходи обкладаються податком у загальному порядку.

Порядком складання декларації про доходи страховика (п.4.8), затвердженим наказом ДПА України від 16.01.98 р. N 22 і зареєстрованим у Міністерстві України 10.02.98 р. N 92/2532, встановлено, що доходи, отримані (нараховані) від реалізації прав регресної вимоги страховика до страхувальника чи іншої особи, відповідальних за заподіяний збиток, обкладаються податком на загальних підставах по ставці 30%.

З огляду на викладене, немає основ не включати зазначені суми регресних виплат у валовий дохід страховика.

Підстава: Лист ДПАУ N 2162/6/22-3116 від 25.04.2000.

Запитання 83. Який існує порядок стягнення прибуткового податку з суми страхових внесків, сплачених підприємством страховій компанії за договором добровільного страхування свого працівника, який у випадку настання страхової події не стає одержувачем суми страхового відшкодування (страхової суми)?

Питання, пов'язані з оподаткуванням доходів громадян, отриманих ними по обов'язковому і добровільному страхуванню, варто вирішувати виходячи з вимог, встановлених Декретом КМУ від 26.12.92 р. N 13-92 "Про прибутковий податок з громадян" з відповідними змінами і доповненнями, згідно якого об'єктом оподаткування громадян, що мають постійне місце проживання в Україні, є сукупний оподатковуваний дохід за календарний рік (що складається з місячних сукупних оподатковуваних доходів), отриманий з різних джерел, як на території України, так і за її межами, незалежно в якій формі він отриманий - у грошовій чи натуральній.

Стаття 5 Декрету встановлює перелік виплат, що не включаються в сукупний оподатковуваний дохід громадян. Згідно пп."і" п.1 цієї статті в сукупний оподатковуваний дохід, отриманий громадянами в період, за який здійснюється оподаткування, не включаються суми, одержувані громадянами по обов'язковому і добровільному страхуванню.

Це означає, що в сукупний оподатковуваний дохід громадян не включаються страхові суми (суми страхового відшкодування), отримані ними, зокрема, по добровільному страхуванню при настанні страхового випадку, на умовах, визначених договором страхування, що може засвідчуватися страховим полісом, сертифікатом, незалежно від того, сплачувалися страхові платежі (страхові внески, страхові премії) самим громадянином чи за нього ці внески були сплачені роботодавцем (підприємством, установою, організацією).

При вирішенні питання оподаткування з громадян сум страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) варто виходити з умов, встановлених договором страхування, а саме: порядку сплати страхових платежів (страхових премій, страхових внесків), одержання страхової суми (суми страхового відшкодування), і хто стає її (його) одержувачем.

Так, наприклад, якщо відповідно до умов договору страхування визначено конкретну фізичну особу, якій у випадку настання страхової події страховиком здійснюються страхові платежі (страхові премії, страхові внески), сплачені за рахунок страхувальника (підприємства, установи, організації чи іншої фізичної особи) за договором добровільного страхування, доходом застрахованої фізичної особи буде вважатися дохід того календарного місяця (року), у якому страхові платежі сплачувалися страховику (цей дохід включається в сукупний оподатковуваний дохід).

Якщо підприємство відповідно до умов договору добровільного страхування визначене страхувальником і страхує своїх працівників на період їхньої роботи на даному підприємстві, і якщо договором страхування обумовлено повернення страхувальнику після закінчення терміну договору добровільного страхування сплачених ним страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) чи обумовлена виплата йому страхової суми (суми страхового відшкодування), основ для включення в сукупний оподатковуваний дохід застрахованого працівника сплачених страхувальником страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) не виникає, оскільки в такому випадку застрахований працівник не вважається одержувачем доходу (матеріальних благ, вигоди).

Однак у випадку здійснення страхувальником (підприємством, установою, організацією) виплат за рахунок отриманих ним від страховика страхових сум чи повернутих страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) своїм застрахованим працівникам, суми цих виплат будуть обкладатися прибутковим податком з громадян на загальних підставах як доходи, що утворилися в результаті надання за рахунок коштів підприємства матеріальних благ своїм працівникам.

Підстава: Лист ДПАУ N 8052/6/17-0516 від 14.12.2001.

Додаток 1

ТОР 50 "Особисте страхування, крім страхування життя"

№	Назва страховика/місто	Страхові виплати, тис.грн.	Страхові платежі, тис. грн., у т.ч.	від страховальників - громадян, тис. грн.	по договорам перестрахування, тис. грн.	Передано в перестрахування, тис.грн.
Усього по Україні		115 157,5	199 067,6	69 129,5	8 883,0	20 391,7
ТОР 50		80 122,2	168 615,5	57 896,1	609,6	12 362,8
Частка, %		69,57	84,70	83,75	6,86	60,63
1	Алькона	17 152,2	21 955,3	1 536,0	4,7	27,6
2	Остра-Київ	6 261,9	12 220,3	506,9	11,0	1 201,3
3	Оранта-Донбас	3 923,3	5 680,3	4 616,1	0,0	0,0
4	Укрінмедстрах	3 287,4	5 060,7	3 947,1	4,0	2,5
5	Інтер-поліс	3 283,8	5 400,9	5 195,1	2,6	87,1
6	Укрнафатранс	3 230,7	3 223,3	1 550,1	3,5	64,0
7	Аска	3 029,8	5 890,8	2 389,5	39,5	130,4
8	Галінстрах	2 567,7	3 617,4	3 558,7	0,0	2,5
9	Оранта	2 379,0	6 296,0	4 111,4	4,4	1 085,6
10	Міська страхова компанія	2 230,2	504,4	504,4	0,0	0,0
11	Надра	2 176,1	5 623,1	679,9	8,4	1 027,9
12	Аско-Донбас-Північний	1 827,5	3 754,8	3 457,7	0,0	93,6

№	Назва страховика/місто	Страхові виплати, тис.грн.	Страхові платежі, тис. грн., у т.ч.	від страховальників - громадян, тис. грн.	по договорам перестрахування, тис. грн.	Передано в перестрахування, тис.грн.
13	Промислово-страховий альянс	1 761,9	244,6	31,4	2,1	0,0
14	Роксолана	1 649,1	7 371,4	0,0	0,0	0,0
15	Українська охоронно-страхова компанія	1 544,5	937,0	272,8	101,0	175,8
16	Сан Лайф	1 449,9	2 499,8	82,0	0,0	1,4
17	INTO	1 371,5	6 255,0	541,2	40,0	0,0
18	Скіф	1 320,4	1 142,8	384,3	3,7	245,2
19	Київ-Енерго-Поліс	1 286,9	1 018,8	63,6	0,0	0,0
20	Кредо-Класик	1 167,4	22 194,6	50,3	1,1	5 169,0
21	Укргазпромполіс	1 074,8	10 317,4	0,7	0,0	1 923,8
22	Гарант-Ре	1 018,7	2 256,8	2 156,9	94,8	62,0
23	Сатіс	982,0	2 259,2	1 606,3	1,2	300,7
24	Дніпроінмед	872,7	3 893,7	3 674,0	0,0	223,4
25	Мотор-Гарант	860,6	1 493,7	8,9	0,0	41,0
26	Кредо	779,5	1 364,5	1 359,3	0,0	0,0
27	Авто	769,4	3 428,7	2 541,2	0,0	27,5
28	Київ	740,2	1 324,5	1 324,5	0,0	234,8
29	Едем	705,0	593,6	55,8	64,3	180,9
30	Партнер	685,2	926,3	0,0	0,0	0,0
31	Фенікс - Дон	618,2	929,2	892,5	0,0	0,0
32	Оранта-Лугань	578,2	1 309,0	1 192,8	0,0	0,0
33	Укрінвестстрах	575,4	701,4	636,5	0,5	0,0
34	Центральна	569,6	1 145,1	1 145,1	0,0	0,0

№	Назва страховика/місто	Страхові виплати, тис.грн.	Страхові платежі, тис. грн., у т.ч.	від страховальників - громадян, тис. грн.	по договорам перестраховання, тис. грн.	Передано в перестраховання, тис.грн.
35	Металург	546,5	544,8	0,5	0,2	5,3
36	Оранта-Січ	525,4	815,3	348,6	0,0	0,0
37	СПЧ і К	481,0	565,6	565,6	0,0	0,0
38	Аеліта	472,5	2 046,6	0,1	0,0	0,0
39	Європейська	460,9	533,9	525,4	0,0	0,0
40	Тасп-Гарантія	456,9	1 333,5	0,0	4,1	0,0
41	Інспол	440,2	53,7	25,7	4,6	1,0
42	Вексель	426,9	512,6	503,0	0,0	0,0
43	Поділля	407,6	575,0	556,0	0,0	0,0
44	Гарантія	387,7	1 218,8	1 218,8	0,0	0,0
45	Українська пожежно-страхова компанія	343,6	2 716,7	2 591,2	0,3	15,7
46	Щит - Scutum	333,4	451,5	198,1	205,9	0,0
47	Укргаз	286,0	1 036,8	10,2	0,1	17,5
48	Оранта-Дніпро	283,8	669,7	509,9	1,6	2,2
49	Українська транспортна страхова компанія	270,7	1 289,8	689,5	2,0	5,6
50	КЮБі-УГПБ іншуренс	268,4	1 416,8	80,5	4,0	7,5

Додаток 2

ТОР 50 "Добровільне страхування відповідальності"

№		Страхові виплати, тис.грн.	Страхові платежі, тис. грн., у т.ч.	від страховальників - громадян, тис. грн.	по договорам перестраховання, тис. грн.	Передано в перестраховання, тис.грн.
Усього по Україні		45 665,8	242 949,5	32 511,7	28 756,8	124 484,5
ТОР 50		45 620,8	113 370,0	27 022,8	6 236,6	37 708,1
Частка, %		99,90	46,66	83,12	21,69	30,29
1	Миколаїв	16 249,9	5 030,6	0,0	0,0	0,0
2	Оранта-Донбас	7 625,7	627,8	0,4	13,3	113,7
3	Запоріжжя-Аско-Таврія	4 828,2	3 215,1	0,0	0,0	0,0
4	Остра-Київ	4 412,3	21 391,3	206,9	2 309,1	8 469,6
5	Мономах	2 323,3	10 491,3	15,6	0,0	8 770,2
6	Українська транспортна страхова компанія	1 549,9	2 858,7	203,3	2,3	136,4
7	Пан Укрейн	1 107,8	1 930,0	939,8	980,9	114,3
8	Скайд-вест	1 019,2	4 370,0	2 253,7	5,6	1 815,5
9	Оранта-Січ	803,0	136,4	1,0	1,0	0,0
10	Аска	802,7	4 521,6	1 123,8	8,2	1 599,7
11	Галінстрах	719,8	6 922,3	6 494,6	216,7	25,3
12	Промислово-страховий альянс	674,2	69,3	0,0	0,0	0,0

№		Страхові виплати, тис.грн.	Страхові платежі, тис. грн., у т.ч.	від страховальників - громадян, тис. грн.	по договорам перестрахування, тис. грн.	Передано в перестрахування, тис.грн.
13	Гарант-авто	665,2	2 377,3	989,0	17,0	330,3
14	АКВ Гарант	520,5	2 715,7	1 134,3	1 547,2	1 426,7
15	Оранта	281,9	1 863,8	255,7	29,0	691,8
16	Строй поліс	270,4	1 021,8	1 007,0	0,0	986,6
17	Українська пожежно-страхова компанія	269,8	8 939,5	7 903,4	18,9	1 349,9
18	Славутич	263,1	21,0	2,1	0,0	0,0
19	Кредо-класик	202,1	4 128,2	1 902,2	91,5	1 509,1
20	Алькона	131,7	636,8	311,2	41,4	540,0
21	Союз	128,9	3,1	0,0	0,0	0,0
22	Надра	75,1	474,0	178,6	8,8	206,8
23	Велта	73,0	12 951,7	0,0	0,0	574,1
24	Даск	67,6	3 794,6	49,9	562,0	2 639,1
25	Укрінмедстрах	57,3	754,0	19,0	3,7	6,0
26	Укргаз	47,1	1 095,9	5,9	0,0	932,1
27	Оранта-Лугань	45,7	107,2	29,4	15,4	14,8
28	Оранта-Дніпро	44,0	303,0	140,7	74,9	34,8
29	Росток	41,7	0,0	0,0	0,0	0,0
30	Сатіс	37,6	152,7	2,2	0,0	36,1
31	Львів-Терен	28,3	97,4	93,1	0,0	32,6
32	Інпро	25,3	312,1	301,9	0,0	67,2
33	Народна страхова компанія	24,9	1 323,4	390,8	1,8	702,0
34	ТАС	24,8	243,3	183,9	0,6	12,1

№		Страхові виплати, тис.грн.	Страхові платежі, тис. грн., у т.ч.	від страховальників - громадян, тис. грн.	по договорам перестрахування, тис. грн.	Передано в перестрахування, тис.грн.
35	Едем	20,6	1 500,8	3,8	0,7	1 362,9
36	АІГ-Україна	18,4	664,7	40,9	2,5	464,2
37	Інрезерв	16,5	161,5	0,0	160,8	0,0
38	Дніпрофлот	15,6	1 244,8	31,0	0,0	1 145,4
39	Скайд	15,1	339,7	132,5	23,4	116,1
40	Інкомстрах	13,1	36,3	0,0	3,7	13,8
41	Династія	9,9	10,6	0,1	0,0	0,0
42	КЮБіі-УГПБ іншуренс	9,6	1 359,4	128,4	16,7	736,3
43	Паливно-енергетична компанія	9,5	903,4	0,0	24,3	444,9
44	Фенікс-Дон	9,3	439,9	301,3	0,0	0,0
45	Кримська страхова компанія	8,9	102,9	64,9	5,7	19,8
46	Скіф	8,5	126,5	14,5	1,4	18,8
47	Панація-1997	7,9	597,9	71,8	0,0	0,0
48	Укргазпромполіс	6,0	829,3	38,4	0,0	247,5
49	Українська охоронно-страхова компанія	5,1	145,9	55,8	22,6	1,6
50	Святослав	4,8	25,5	0,0	25,5	0,0

Додаток 3

ТОР 50 "Обов'язкове страхування"

№		Страхові виплати, тис.грн.	Страхові платежі, тис. грн., у т.ч.	від страхувальників - громадян, тис. грн.	по договорам перестрахування, тис. грн.	Передано в перестрахування, тис.грн.
Усього по Україні		42 289,58	276 831,53	105 608,80	20 354,06	64 659,92
ТОР 50		41 829,18	246 019,98	103 131,24	10 827,75	53 087,34
Частка, %		98,91	88,87	97,65	53,19	82,10
1	Гарант -авто	8146,5	33318,3	20816,9	132,0	4519,6
2	Остра-Київ	5391,1	13358,6	2229,9	1439,7	4438,2
3	Оранта	5067,3	25272,6	7468,3	1303,0	1382,3
4	Скайд-вест	3095,5	8483,8	6756,3	15,0	339,1
5	Українська транспортна страхова компанія	2489,3	5252,1	176,9	0,0	167,0
6	Терен	2357,0	8447,6	5336,3	0,0	2493,9
7	Карпати	2244,4	7875,0	7289,2	26,6	1414,8
8	Аска	2150,3	9373,9	2142,6	6,2	1044,3
9	Галінстрах	2115,8	6602,7	5485,9	587,6	615,3
10	Саламандра - Десна	1606,1	6116,6	4972,2	0,2	1314,9
11	Укрінмедстрах	1041,9	15507,3	14076,9	540,0	5,0

№		Страхові виплати, тис.грн.	Страхові платежі, тис. грн., у т.ч.	від страхувальників - громадян, тис. грн.	по договорам перестрахування, тис. грн.	Передано в перестрахування, тис.грн.
12	Енергополіс	772,2	2378,0	1430,0	45,0	262,0
13	Народна страхова компанія	610,4	5206,7	0,0	10,3	4337,0
14	Кредо	359,1	397,8	0,0	6,5	287,3
15	Оранта-Дніпро	333,1	3425,6	469,8	229,2	844,8
16	АКВ Гарант	296,2	2752,5	0,0	1172,2	2253,4
17	Українська пожежно-страхова компанія	287,2	11068,0	2014,0	152,2	1043,2
18	Бусін	272,6	12708,3	0,0	1145,0	7729,0
19	Українська перестраховальна компанія	269,6	310,9	0,0	310,9	16,3
20	Діско	235,4	4594,7	4182,8	444,6	43,3
21	Інтер-поліс	188,8	10232,2	10226,1	6,1	77,9
22	Алькона	176,7	2628,4	422,6	27,3	1049,9
23	Українська охоронно-страхова компанія	164,3	658,1	70,7	2,5	41,7
24	Надра	158,3	1495,2	36,1	7,7	161,0
25	Енергорезерв	139,4	1140,3	14,8	41,3	690,7
26	Кредо-Класик	138,3	6298,6	161,8	129,1	2380,2
27	Галицька	132,5	955,4	561,4	704,8	37,4
28	СПІЧ і К	114,7	1199,8	683,4	31,5	8,5
29	Оранта-Донбас	107,2	1803,4	509,4	7,9	4,8
30	Львов-Терен	107,2	818,5	499,4	503,5	27,5

№		Страхові виплати, тис.грн.	Страхові платежі, тис. грн., у т.ч.	від страхувальників - громадян, тис. грн.	по договорам перестраховання, тис. грн.	Передано в перестраховання, тис.грн.
31	Скіф	100,0	544,2	29,6	10,5	72,8
32	Оранта-Січ	99,4	1351,0	173,5	5,6	1,5
33	Тасп-Гарантія	82,8	4382,4	0,0	21,7	0,0
34	Металург	82,2	647,5	356,7	20,7	39,6
35	Оранта-Лугань	80,4	819,2	166,4	18,8	18,2
36	Кримська страхова компанія	77,1	239,9	16,4	0,0	35,2
37	ТАС	73,2	12805,2	421,8	206,5	9811,4
38	Авіоніка	69,7	469,9	6,9	0,0	95,5
39	Велта	67,3	956,2	8,9	22,5	619,4
40	Княжа	63,2	600,0	80,6	4,7	41,5
41	Даск	63,0	1690,2	985,4	51,1	832,5
42	Укргазпром-поліс	54,2	2159,3	15,2	0,3	0,0
43	Глобус	52,1	1677,2	1677,2	753,6	675,8
44	Гарантія	47,4	1390,5	107,2	0,0	0,0
45	Вікторія-М	45,8	534,0	305,0	0,0	138,9
46	Промислово-страховий альянс	45,2	327,4	3,2	204,4	153,4
47	АСКО-Донбас-Північний	44,1	1069,2	91,7	11,1	41,4
48	Правекс-страхування	40,7	529,9	413,3	450,4	0,0
49	Фенікс - Дон	37,3	962,1	144,3	0,0	31,6
50	Крим-Оранта	35,7	3183,8	94,3	18,0	1448,4

Додаток 4

ТОР 50 "Добровільне майнове страхування"

№	Назва страхо-вика/місто	Страхові виплати, тис.грн.	Страхові платежі, тис. грн., у т.ч.	від страхувальників - громадян, тис. грн.	по догово-рам пе-рестраху-вання, тис. грн.	Передано в перестраху-вання, тис.грн.
Всього по Україні		147 507,58	2 222 326,10	110 335,22	461 543,75	1 276 047,63
ТОР 50		139 662,45	1 181 734,24	97 296,33	108 975,91	677 449,15
Доля, %		94,68	53,17	88,18	23,61	53,09
1	Оранта	41 303,80	88 516,60	55 902,70	1 387,70	4 557,30
2	Гарант-авто	11 612,30	29 564,90	4 063,20	674,40	7 507,10
3	Аска	9 541,40	36 875,70	3 198,50	268,30	2 589,00
4	Остра-Київ	8 513,20	28 185,40	2 438,50	930,00	11 142,40
5	Омега	8 163,10	16 454,80	0,00	0,00	84,60
6	ТАС	7 742,30	79 459,20	3 650,60	76,80	10 263,50
7	Міська СК	5 219,60	17 346,30	1 218,40	3 819,20	8 921,40
8	Запоріжжя-Аско-Таврія	5 108,70	4 963,30	0,00	0,00	0,00
9	Азов	3 969,40	4 228,80	23,70	103,80	2 986,20
10	Лемма	3 405,70	287 044,00	55,30	36 342,40	280 840,40
11	Скайд-вест	2 381,75	27 331,27	3 618,45	276,26	15 344,09
12	Кредо-Класик	2 321,21	74 187,33	1 229,71	794,77	53 467,56

№	Назва страхо- вика/місто	Страхові виплати, тис.грн.	Страхові платежі, тис. грн., у т.ч.	від стра- хуваль- ників - громадян, тис. грн.	по дого- ворам пе- рестрахи- вання, тис. грн.	Передано в перестрахи- вання, тис.грн.
13	Оріана	2 083,90	9 151,80	119,50	3 195,70	4 328,00
14	Українська промислова страхова ком- панія	2 056,40	8 685,20	0,10	183,90	6,50
15	Оріон ДМ	1 970,90	8 010,60	0,00	5 142,70	2 581,40
16	Промислово- страховий Альянс	1 840,00	11 213,30	15,20	434,80	394,50
17	КЮБіі-УГПБ іншуренс	1 715,30	10 183,00	558,30	752,10	6 395,10
18	Надра	1 287,70	4 121,20	782,60	518,40	1 284,30
19	Скіф	1 253,80	2 923,60	154,10	48,60	703,80
20	Рідна гавань	1 155,90	1 487,10	12,30	0,00	205,90
21	Оранта- Дніпро	1 113,90	4 805,90	2 400,50	163,80	236,40
22	Добриня	1 085,00	23 126,80	33,80	0,00	20 194,20
23	Оранта-Січ	1 013,40	3 936,90	1 027,70	6,10	20,20
24	INTO	956,10	24 748,80	0,00	42,80	19 934,50
25	Сатіс	835,10	8 143,70	83,90	340,20	6 136,90
26	Вексель	750,60	13 511,40	20,40	3 107,50	9 978,50
27	Вексель-ФСА	726,70	53 877,80	353,30	7 148,30	19 969,00
28	Українська охоронно- страхова компанія	676,10	16 087,60	462,90	992,40	8 090,70
29	Укрінмедстрах	635,60	11 832,00	224,60	284,50	3 453,20
30	Українська по- жежно-стра- хова компанія	633,80	10 139,70	3 603,60	115,50	1 013,60
31	Рокада	592,30	2 940,90	0,00	14,70	343,60

№	Назва страхо- вика/місто	Страхові виплати, тис.грн.	Страхові платежі, тис. грн., у т.ч.	від стра- хуваль- ників - громадян, тис. грн.	по дого- ворам пе- рестрахи- вання, тис. грн.	Передано в перестрахи- вання, тис.грн.
32	Фінстрах	577,80	20 846,00	0,00	0,00	4 971,80
33	Українська транспортна страхова компанія	564,60	3 895,70	81,50	277,10	210,20
34	Україна	564,19	2 062,35	50,27	25,78	931,60
35	Гарант-Ре	535,00	15 691,50	24,60	5 841,90	7 337,80
36	Весна-Поліс	509,80	2 036,80	0,00	1 357,90	541,00
37	Континент- Поліс	500,00	7 894,60	0,00	572,60	7 054,40
38	Українські резерви	458,00	9 875,60	9 495,50	37,50	6 852,00
39	Київ	418,30	2 097,30	157,20	0,00	872,00
40	Енергополіс	415,80	1 207,30	84,00	46,00	719,00
41	АКВ Гарант	392,10	108 074,40	0,00	8 486,50	100 291,80
42	Томот	380,30	1 595,20	3,50	0,00	48,80
43	Алькона	367,00	2 206,40	243,70	272,00	629,70
44	Єврорезерв	361,50	1 273,80	0,00	0,00	37 419,00
45	Зручність	361,20	487,80	0,00	0,00	0,00
46	Кредо	340,30	2 026,70	46,00	43,60	1 090,60
47	Форміка	319,60	804,40	0,00	1,20	0,00
48	Росток	315,30	64 011,40	0,00	24 722,70	2 375,80
49	Оранта- Донбас	313,70	9 392,00	1 836,20	23,30	1 500,10
50	Укрнафта- транс	303,00	3 170,10	22,00	102,20	1 629,70

Список використаної літератури

1. Конституція України. 28 червня 1997.
2. Закон України "Про страхування" // Урядовий кур'єр. 18 квітня, 1996.
3. Законодавство України про страхування // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 1997, №4. С. 368.
4. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про страхування" // Голос України. 14 листопада, 1997.
5. Заруба О. Д. "Страхова справа" // Підручник. К., 1998, 321 с.
6. Базилевич В.Д. "Страховий ринок України". К., 1998, 374 с.
7. Барановський О.І. "Розвиток страхового бізнесу в Україні" // Фінанси України. 1996, №8. С.85 - 94.
8. Внукова П.Н. "Практика страхового бізнесу". К., 1994, 75 с.
9. Європейський досвід страхової діяльності і вдосконалення її кадрового забезпечення. // Професійні дискусії педагогів і практиків Сходу і Заходу: Матеріали міжнародної конференції. 17 - 18 жовтня 1996, К. 136 с.
10. Евстигнеев В.Д. "Государственная поддержка и регулирование страхового дела" // Финансы. 1996, №7. С. 38 - 41.
11. Клапків М.С. "Альтернатива розвитку страхового ринку" // Фінанси України. 1996, №9. С. 89 - 93.
12. Ковальчук Т. "Макроекономічні й фінансові проблеми суверенної України" // Банківська справа. 1997, №4. С. 15 - 33.
13. Коломейко В. "Страховання - об'єктивний атрибут ринкової економіки" // Україна Business. 1994, 21 вересня. С.6.
14. Коший В. "Закон "О страховании": можно собирать первые камни" // Финансовая Украина. 1996, №20. С.10.
15. Ларіонова Л. "Страховий ринок в Україні і яким йому бути ?" // Фінанси України. 1996, №8. С. 99 - 101.
16. Лутак Н. "Пути интегрирования украинского страхового рынка в мировой..." // Финансовые услуги. 1997, №1. С. 20 - 24.
17. Осадець С.С. "Проблеми впровадження в Україні європейських стандартів страхової діяльності" // Проблеми економічної інтеграції України в Європейський союз.
18. Осадець С., Харченко Н.В. "Проблеми і перспективи розвитку страхової справи" // Фінанси України. 1997, №3. С. 74 - 78.
19. Привавлов В. "Страховання: підводимо підсумки" // Вісник податкової служби України. 1998, №5. С. 53 -55.
20. Приходько В. "Про звітність страховика" // Бухгалтерський облік і аудит. 1997, №7. С. 26 - 28.
21. Самойловський А. "Страховий бізнес в Україні" // Вісник НБУ. 1997, №11. С. 41 - 44.
22. Страхове право України. За редакцією проф. П.Д.Біленчука. К., 1999. 368 с.
23. Страхування в Україні . // Збірник нормативних актів, методичних та інформаційних матеріалів. К., 1996. 368 с.
24. Страхування // Підручник . За редакцією проф. С. Осадця. К., 1998. 528 с.
25. Страхування: корпоратизація чи монополізація. // Фінанси України. 1996, №8. С. 94 - 98.
26. Сухов В.А. "Государственное регулирование финансовой устойчивости страховщиков". М., 1995.
27. Тугай Г. "Нагляд за страховою діяльністю" // Фінанси України. 1996, №12. С. 85 - 90.
28. Уманцев Ю. "Страховая деятельность в Украине: государственное регулирование" // Бизнес - информ. 1998, №3. С. 63 - 65.
29. Філіпенко А. С. "Особенности розвитку іноземного інвестування в економіку України" // Фінанси України. 1997, №2. С. 79 - 82.
30. Яковенко И.В. "Перспектива ясна, нужна базовая поддержка" // Финансовые услуги. 1997, №1. С. 4 - 6.
31. Янчишен В. "Нормативное регулирование деятельности страховых организаций в Украине" // Предпринимательство, хозяйство и право. 1997, №2. С. 12 - 17.

Для нотаток
